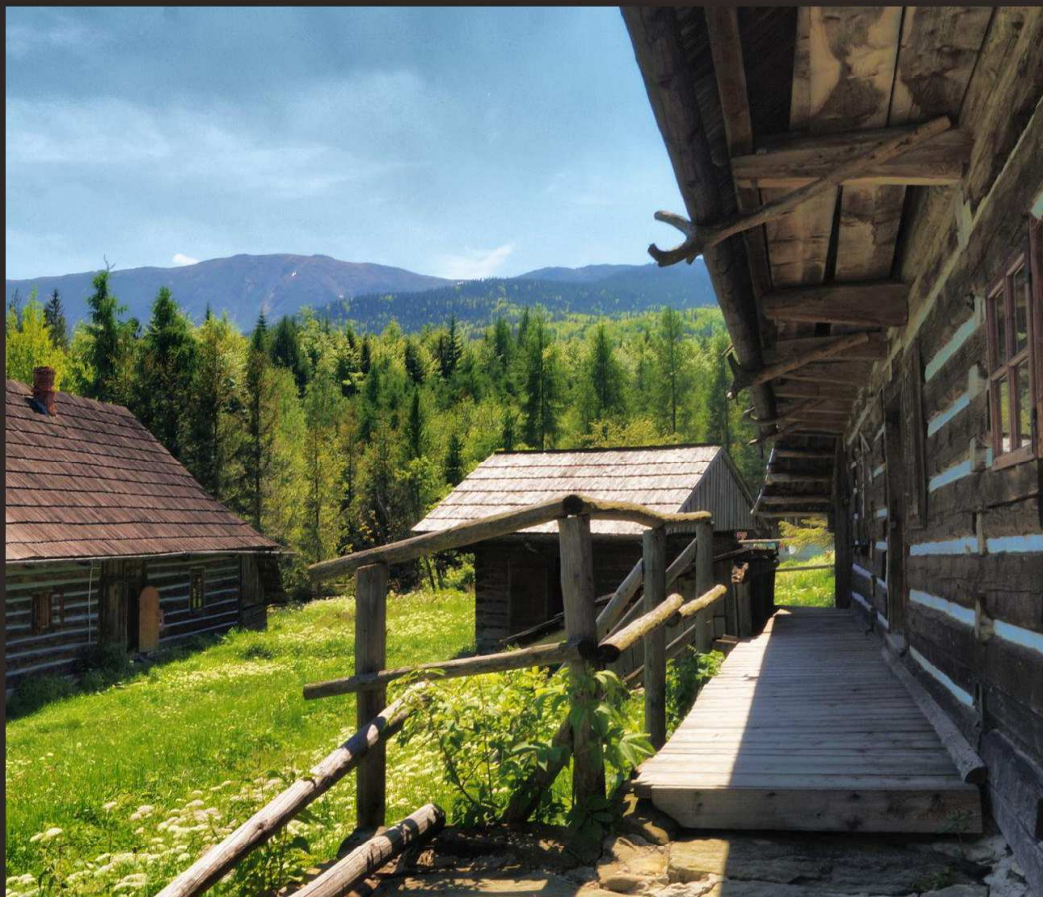

~ SKI —
BE ^ DY
— SKY ~

Architektura drewniana w Beskidach

przewodnik turystyczny

SZLAK
ARCHITEKTURY
DREWNIANEJ

Powstały w 2001 r. Szlak Architektury Drewnianej to:

- ponad 4 tys. kilometrów tras w czterech województwach – małopolskim, śląskim, podkarpackim i świętokrzyskim
- prawie 500 obiektów zabytkowych – kościoły, cerkwie, karczmy, dwory, dzwonnice, pałace i inne – stojących w swoim naturalnym otoczeniu i okresowo udostępnianych do zwiedzania
- 14 obiektów wpisanych na listę UNESCO
- tablice informacyjne w trzech wersjach językowych przy każdym obiekcie
- znaki drogowe wskazujące dojazd do każdego z obiektów

...oraz dodatkowe inicjatywy i atrakcje, jak „Muzyka zaklęta w drewnie” – cykl letnich koncertów w Małopolsce.

**Więcej informacji o Szlaku Architektury Drewnianej
w Polsce na stronach internetowych:**

sad.slaskie.travel
drewniana.malopolska.pl
sad.podkarpackie.travel
drewniane.swietokrzyskie.travel

Architektura drewniana w Beskidach

przewodnik turystyczny

~ SKI —
BE ^ DY
— SKY ~

Autorzy: Iwona Baturo, Krzysztof Kazanowski, Teresa Kurzyk, Sdružení Region Beskydy

Koordinacja: Teresa Karkowska, Janusz Kociołek, Monika Pasierbek, Dagmar Valášková, Paweł Wojciechowski

Redakcja: Aurelia Hołubowska

Korekta: Barbara Gąsiorowska, Sandra Trela, Paweł Wojciechowski

Tłumaczenie z języka czeskiego: Irena Prengel-Adamczyk

Zdjęcia na okładkach:

okł. I – Janusz Kociołek

okł. IV – T. Renk (d. Gębuś)

Zdjęcia: Lucjusz Cykarski, Daniel Franek, Marcin Filip, T. Renk (d. Gębuś), Janusz Kociołek, Ida Kurzyk, Miroslav Lysek, Paweł Wojciechowski, Agnieszka Zemczak, UG Czernichów, arch. ARC, arch. CKSiR w Ujsołach, arch. OPG w Węgierskiej Górze, UM Wisła, Sdružení Region Beskydy

Rysunki: Michał Tincel

Mapy: Dawid Kwoka, Jan Śmietana, Machovský mapy s.r.o.

Projekt okładki, koncepcja graficzna: Wiesław Łysakowski

Dtp: Compal

Druk: Ośrodek Wydawniczy Augustana Sp. z o.o., www.augustana.com.pl

Wydawca

Stowarzyszenie „Region Beskidy”

ul. Widok 18/1–3, 43-300 Bielsko-Biała

tel.: 33 4888920

e-mail: biuro@euroregion-beskidy.pl, www.euroregion-beskidy.pl

Druk przewodnika „Architektura drewniana w Beskidach” został zrealizowany w ramach mikroprojektu pt. „Promujemy”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu INTERREG V-A Republika Czeska-Polska 2014-2020 oraz z budżetu państwa Rzeczypospolitej Polskiej.

Partnerzy projektu:

Stowarzyszenie „Region Beskidy”, Urząd Miejski w Bielsku-Białej, Starostwo Powiatowe w Bielsku-Białej, Starostwo Powiatowe w Cieszynie, Starostwo Powiatowe w Suchoj Beskidzkiej, Starostwo Powiatowe w Żywcu, Śląska Organizacja Turystyczna

Wydanie II, Bielsko-Biała 2019

ISBN 978-83-88682-19-3

Wstęp

Sielski krajobraz polskich Beskidów, uwielbiany przez osoby spragnione ciszy i spokoju, przez miłośników długich wędrówek i rozległych przestrzeni, nieodmiennie kojarzy się z architekturą drewnianą. W małych wioskach, urokliwych dolinkach czy na zielonych górskich zboczach stoją kilkusetletnie kościoły, malowane chaty, przydrożne kapliczki i inne wiekowe obiekty. Powstały one w czasach, w których najtańszym budulcem było drewno. Jego ręczną obróbką zajmowali się wykwalifikowani cieśle, a zdobieniem – ludowi artyści. Zachowane do naszych czasów budynki stanowią unikatowe dziedzictwo, pozwalające poznać beskidzką kulturę i zachwycić się jej wyjątkowością.

Niniejsza publikacja szczegółowo opisuje 33 obiekty leżące na Szlaku Architektury Drewnianej w części województwa śląskiego (powiat bielski, cieszyński, żywiecki, miasto Bielsko-Biała) i małopolskiego (powiat suski) oraz 6 obiektów zlokalizowanych po czeskiej stronie pogranicza. Poprzez barwne opisy i piękne zdjęcia stara się oddać urok beskidzkich drewnianych zabytków i przekazać jak najwięcej merytorycznych informacji na ich temat. Niech będą one zachętą do odwiedzenia terenu pogranicza polsko-czesko-słowackiego i samodzielnego zwiedzania jego atrakcji.

Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego

ul. ks. Szczepana Wojtyłki 3
43-330 Stara Wieś
tel. 33 845 72 04
www.parafiiawstarejwsi.pl

fot. T. Renk (d. Gębuś)

Stara Wieś powstała prawdopodobnie w XII w. Gdy w kolejnym stuleciu okolica opustoszała po najeździe tatarskim, książę opolski Mieszko II Otyły sprowadził tu osadników z terenów dzisiejszej Holandii. Ludzie ci osiedlili się najpierw w Starej Wsi, a później przenieśli do sąsiednich Wilamowic. Dawna nazwa tej drugiej miejscowości brzmiała Willamowicze Antiqua (Stare Wilamowice).

Najstarsza udokumentowana wzmianka o Starej Wsi pochodzi ze spisów podatkowych z lat 1325–27. Dzięki niej wiadomo, że w miejscowości już wówczas istniała parafia i stał kościół.

W 2. połowie XIV stulecia właścicielem Starej Wsi i okolicznych ziem został rycerski ród Bibersteinów, który z biegiem czasu przyjął nazwisko Starowieyscy. Tragiczny rozdział w historii miejscowości związany jest właśnie z nim. Na początku XVI w. Stara Wieś została podzielona na dwie części – górną i dolną. Jeden z właścicieli górnej części, Jan Przypkowski, w 1572 r. samowolnie uwolnił chłopów od poddaństwa osobistego, co gorsza, uczynił to bez prawnego aktu potwierdzenia. W 1599 r. Przypkowski sprzedał swoją część osady właścicielowi części dolnej, Andrzejowi Biberstein-Starowieyskiemu, który przywrócił

Wymysöi...

...to po wilamowicku: Wilamowice. W tym samym języku wyraz *Wymysöier* oznacza „jesteśmy z Wilamowic”, *güter mügia* to „dzień dobry” (do południa), a *donk sijn* – „dziękuję”. Język wilamowicki (*wymysöers*) był w powszechnym użyciu aż do 1945 r. Dziś władą nim zaledwie ok. 70 osób i został uznany przez UNESCO za zagrożony wyginięciem.

poddaństwo chłopów. Ci jednak zbuntowali się i w 1600 r. zamordowali właściciela Starej Wsi.

Dziś w miejscowości można obejrzeć zabytkowy kościół, a także skorzystać z jednego z kilku świetnych punktów widokowych, by podziwiać panoramę okolicy.

Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego

Usytuowana na wzniesieniu, w otoczeniu wyniosłych drzew, XVI-wieczna świątynia wygląda niezwykle malowniczo. To jeden z najstarszych drewnianych kościołków na Śląsku, doskonale odrestaurowany. O jego urodzie najlepiej świadczy fakt, że wygrał

Soboty nie tylko w soboty

Drewniane kościoły często obiegają soboty, czyli zadaszenia boczne. Ten charakterystyczny element, wpływający na malowniczość bryły i mocno osadzający ją w ziemi, wykształcił się z zadaszeń i miał chronić podmurówkę przed zawilgoceniem. W podcieniach składowano też kościelne sprzęty. Około XVII w. soboty zaczęły pełnić jeszcze jedną funkcję: prowizorycznego schronienia dla ludzi przybywających do kościołków z daleka. Parafie były wówczas znacznie rozleglejsze niż dzisiaj, a świątyni było o wiele mniej, aby zdążyć na niedzielną mszę, należało więc wyruszyć z domu dużo wcześniej.

plebiscyt na najpiękniejszą świątynię w okolicy Bielska-Białej.

Kościół zbudował w 1522 r., na miejscu wcześniejszego, Krzysztof Biberstein-Starowieyski – dziad zamordowanego przez chłopów dziedzica. Dokument znaleziony w gotyckiej ampule jako datę konsekracji świątyni podaje rok 1530. Przez wieki kościół był wielokrotnie przebudowywany, m.in. po roku 1880 zmieniono kształt wieży, która wcześniej „bardziej do gołębnika podobną była”, jak podają kroniki. Jeszcze na początku XXI w. straszyl dachem pokrytym eternitem, dziś – tak jak należy – w jego bryle króluje drewno.

Do świątyni prowadzą kamienne schody. Plac kościelny otacza drewniane ogrodzenie z poziomymi belek nakryte **gontowym** daszkiem, a samą budowlę – wydatne **soboty**, w których znajdują się stacje drogi krzyżowej. Kościół ma **konstrukcję zrębową**. Budowlą przykryta jest dwuspadowym dachem pokrytym **gontem**, a ściany ma **oszalowane**. Widoczna na szczycie dachu głównego ażurowa wieżyczka z cebulastą kopułką kryje w sobie najmniejszy dzwon kościoła, zwany **sygnaturką**.

Wznosząca się od zachodu wieża została zbudowana na planie kwadratu. Ma lekko pochylte ściany, również pokryte **gontem**, a wieńczy ją nadwieszona **izbica** i **hełm** cebulasty z **laternią**. Kościół posiada jedną **nawę**, do której od wschodu przylega niższe od niej, trójbocznie zamknięte **prezbiterium**.

Jeszcze przed wejściem do świątyni warto zwrócić uwagę na wyrzeźbione w drewnie zdobienia obramień okiennych, bocznych portali wejściowych i ganku przed wejściem głównym.

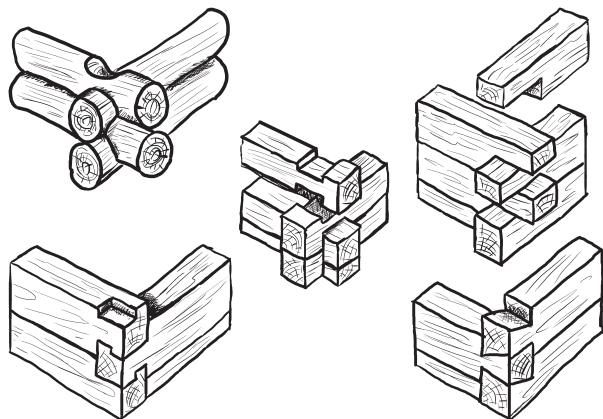
Nawę przykrywa **strop** płaski, ozdobiony wspianą polichromią. **Strop prezbiterium** również ozdabia malowidło imitujące

renesansowe **kasetony**. Zupełnie inny charakter ma polichromia zdobiąca przestrzeń nad chórem muzycznym – powstała najprawdopodobniej na początku XX w. i nawiązuje do wzorów ludowych.

Barokowo-rokokowy wystrój kościoła utrzymany jest w tonacji różowo-niebiesko-złotej. **Prezbiterium** od **nawy** oddziela **belka tęczowa**, na której umieszczono tzw. kalwarię, tj. rzeźbę Chrystusa na krzyżu, a obok figury Matki Bożej i św. Jana. W ołtarzu

głównym znajduje się późnogotycki obraz *Matka Boska ze św. Katarzyną i św. Barbarą* datowany na XVI w. Późnogotyckie są także drewniane portale łączące zakrystię z **prezbiterium** oraz portal w południowym wejściu do **nawy** – wyprofilowane w kształcie **oślego grzbiету**.

Do świątyni przylega cmentarz z zabytkowymi nagrobkami. W bezpośrednim sąsiedztwie znajduje się zabytkowa drewniana szkoła przykościelna oraz Muzeum Sztuki Sakralnej.

Przykłady łączeń zrębowych

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Bielowicko – XVI-wieczny kościół św. Wawrzyńca

Bielsko-Biała – Dom Tkacza, rekonstrukcja obiektu z XVIII w.

Bielsko-Biała Mikuszowice – kościół św. Barbary z 1690 r.

Atrakcje w pobliżu

Bestwina – pałac Habsburgów

Czechowice-Dziedzice – XVIII-wieczny pałac Kotulińskich

Pisarzowice – herbaciarnia japońska, ogrody japońskie, Święto Kwitnącej Azalii

Porąbka – jedna z najstarszych zapór w Polsce

Stara Wieś – dwór z XVIII w.

SZCZYRK

Sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła

ul. Kolorowa 1
43-370 Szczyrk
tel. 33 817 84 29
www.szczyrk.wiara.org.pl

fol. T. Renk (d. Gębus)

Przekazy źródłowe dotyczące dziejów Szczyrku są nadzwyczaj skromne. Pierwsze istotne wiadomości pochodzą ze spisu ludności z roku 1630, wykonanego na polecenie księdza Bartłomieja Kampkowicza w celu egzekwowania podatków kościelnych. Wynika z niego, że Szczyrk był wtedy typową osadą pasterską, a jego mieszkańcy zajmowali się także karczowaniem lasów, uprawą ziemi, hodowlą i myślistwem. Z czasem zaczął być znany z produkcji **gontów** nazywanych tutaj szyndziolami.

Po I wojnie światowej Szczyrk stał się miejscowością kurortową. Początków uzdrowiskowej historii miasta upatruje się w licznych tutaj podczas Wielkiej Wojny lazaretach, gdzie leczyli się żołnierze austriacy, doceniając wspaniały górski klimat.

Swoją rolę Szczyrk zawdzięcza jednak narciarzom – już po II wojnie światowej powstało tu wiele tras zjazdowych, przez co miejscowość stawała się coraz bardziej modna. Pod koniec

XX w. świetność ta nieco przybladła, dziś jednak dzięki nowym inwestycjom Szczyrk odzyskuje dawny blask i znaczenie.

Sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła

Początkowo ludność Szczyrku należała do parafii św. Szymona i św. Judy Tadeusza w Łodygowicach. Pod koniec XVIII w., gdy liczba mieszkańców wsi zbliżyła się do 2000, rozpoczęto starania o powołanie własnej parafii. Decyzję o jej założeniu wydano w 1787 r. Niedługo później, w latach 1797–1800, wzniesiono drewniane sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła, a wokół niego usytuowano cmentarz, na którym zmarłych grzebano niemal do połowy XIX w.

W 1935 r. kościół św. Jakuba został znacznie przebudowany, m.in. przedłużono **nawę**, łącząc ją z wolno stojącą wieżą.

Najstarsza świątynia w Szczyrku jest malowniczo usytuowana na niewielkim wzgórzu, blisko drogi wiodącej do Bielska-Białej. Kościół jest budowlą jednonawową i orientowaną, co oznacza, że **prezbiterium** skierowane jest na wschód. Zarówno **nawę**, jak i węższe od niej, zamknięte trójbocznie **prezbiterium**, do którego przylega zakrystia, wzniesiono w **konstrukcji zrębowej**. Dach i ściany świątyni są pokryte **gontem**. Od frontu wznosi się zwężająca się ku górze wieża o **konstrukcji słupowej**, na której osadzono **izbicę**. Przykrywa ją **dach namiotowy**. Na wieży wisi dzwon z 1691 r. Czworoboczną wieżyczkę na **sygnaturkę** wieńczy blaszany **helm z latarnią**.

Na teren kościoła wchodzi się po schodach, przekraczając drewnianą bramę zwieńczoną **namiotowym daszkiem** krytym **gontem**. Do wnętrza świątyni prowadzi **kruchta** przylegająca do boku **nawy**, a przed wejściem ustawiono kamienne kropielnice. W **kruchcie** warto zwrócić uwagę na oleodruk, czyli reprodukcję naśladowującą obraz olejny, przedstawiający tzw. *dance macabre* – taniec śmierci. Jest to wyobrażenie ludzi pochodzących z różnych stanów, prowadzonych do tańca przez śmierć, wobec której wszyscy są sobie równi.

Ściany kościoła zdobi współczesna polichromia wzorowana na motywach renesansowych, malowidła przedstawiają świętych i apostołów.

Wyposażenie wnętrza jest w większości barokowe i pochodzi z XVI-wiecznego klasztoru Norbertanów w Nowym Sączu.

Zwracając się ku **prezbiterium**, warto przyrzeć się **belce tęczowej**, na której umieszczono krucyfiks, tj. krzyż z figurą ukrzyżowanego Chrystusa, i rzeźby aniołów. W barokowym ołtarzu głównym ustawiono figury świętych: pośrodku patrona sanktuarium – św. Jakuba Apostoła, po lewej stronie – św. Piotra, zaś po prawej – św. Stanisława Kostki. Z tego samego okresu pochodzi drewniana ambona. Jej dolną część zdobią przedstawienia Ewangelistów, a baldachim – płaskorzeźba św. Ambrożego z gorejącym sercem w ręku. Barokowe są również ołtarze boczne: znajdujący się po lewej stronie świątyni ołtarz Serca Jezusowego oraz usytuowany naprzeciwko ołtarz św. Jana Nepomucena – drugiego patrona parafii, z XVII-wiecznym wizerunkiem świętego i jego relikwiami. Zdecydowanie młodsze są chrzcielnica w **prezbiterium** i wspomniane kamienne kropielnice – pochodzą z ok. 1800 r.

Po wyjściu z kościoła warto go obejść, by obejrzeć rokokowy drewniany krucyfiks wiszący na zewnętrznej ścianie **prezbiterium**.

W 2011 r. świątynia w Szczyrku została ustanowiona diecezjalnym sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła.

ŁODYGOWICE

Kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza

ul. Jana Pawła II 3
34-325 Łodygowice
tel. 33 863 11 00
www.diecezja.bielsko.pl

fol. T. Renik (d. Gębus)

Łodygowice to jedna z najstarszych wsi Żywiecczyny. Powstała w XIII w. na miejscu zniszczonych najazdem Tatarów słowiańskich osad. Została założona na podstawie prawa magdeburskiego, ponieważ w większości zamieszkiwali w niej koloniści niemieccy.

Miejscowość do końca XIII w. była wsią książęcą. Później kilkakrotnie zmieniała właścicieli; należała m.in. do klasztoru Cystersów z Rud koło Raciborza i do nieślawnego Stanisława Warszyckiego, znanego jako diabeł z Dankowa. Właśnie Warszycki zbudował istniejący do dziś dwór obronny w Łodygowicach; otoczył go murem, fosami i wałami, tworząc pograniczną fortecę. To w nim schroniła się władczyni Śląska Cieszyńskiego, księżna Elżbieta Lukrecja, kiedy w 1645 r. Szwedzi zajęli Cieszyn.

Kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza

Malowniczo usytuowany na wzniesieniu pośród starych drzew łodygowicki kościół zadziwia rozmiarami – w porównaniu z innymi drewnianymi świątyniami jest ogromny (ma ok. 40 m długości!). Wzniesiono go w latach 1631–34 z fundacji ówczesnego właściciela Łodygowic Stanisława Warszyckiego i kilka razy powiększono, m.in. dodając kaplice boczne.

Żeby dostać się do kościoła, trzeba pokonać 56 stromych kamiennych schodów, z ich szczytu rozciąga się jednak piękna panorama Beskidu Śląskiego. Kościół jest budowlą orientowaną, tj. z **prezbiterium** zwróconym na

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Bielsko-Biała – Dom Tkacza, rekonstrukcja obiektu z XVIII w.

Bielsko-Biała Mikuszowice – kościół św. Barbary z 1690 r.

Łodygowice – kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza z 1635 r.

Atrakcje w pobliżu

Skrzyczne – kolejka linowa i najwyższej położone schronisko w Polsce

Szczyrk – Beskidzka Galeria Sztuki, sanktuarium Matki Bożej Szczyrkowskiej „Na Górcie”, skocznice Skaliste, szlaki turystyczne, park linowy Adrenalina

Audiowycieczkę po Szczyрку wypożyczysz w punkcie IT przy ul. Beskidzkiej 41.

wschód, o **konstrukcji zrębowej**. Wzniesiony został z drewna modrzewiowego na planie krzyża. **Prezbiterium** jest węższe od **nawy** i zamknięte trójbocznie, przylegają do niego piętrowa zakrystia i kaplica. Kolejne dwie kaplice (Matki Boskiej Różańcowej i św. Franciszka) sąsiadują z **nawą**, tworząc rodzaj **transeptu**. Dach świątyni jest kryty stylowym **gontem**, ściany zaś **oszalowano**. Od frontu stoi wieża o pochylonych do środka ścianach. Jej **izbica** kryje trzy dzwony: jeden z 1946 i dwa z 1965 r. Wieża zwieńczona jest barokowym blaszanym **hełmem** z **latarnią** i krzyżem. Wieżyczkę na **sygnaturkę** również zdobi baniasty **hełm** z **latarnią**. Dosyć ciężką, ale harmonijną bryłę świątyni okalają zamknięte **soboty**, których podłogę wyłożono kamiennymi płytami. Obchodząc świątynię, można też obejrzeć znajdujący się przy **prezbiterium** ogrojec z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego.

Wnętrze ujmuje pastelowymi kolorami i złoconiami oraz bogactwem wyposażenia – jest tu aż osiem ołtarzy. Rokokowy ołtarz główny pochodzi z końca XVIII w. i ma dwie kondygnacje: w dolnej, centralnej części zobaczymy rzeźbiony

krucyfiks oraz posągi Matki Boskiej i św. Jana Ewangelisty. Po bokach na postumentach ustawiono figury Abrahama i Dawida.

Najciekawszym z pozostałych jest wczesnobarokowy ołtarz znajdujący się w kaplicy św. Franciszka, pochodzący z 1. poł. XVII w. Kolumny dzielą go na trzy pola: w środkowym umieszczono rzeźbę św. Franciszka, zaś po bokach posągi św. Piotra i św. Pawła. Pod nimi wisi obraz *Hołd Trzech Króli*, natomiast w górze widać wizerunek Matki Boskiej z Dzieciątkiem w rzeźbionym otoku z obłoków, promieni i aniołków.

Ciekawa jest również barokowa ambona ozdobiona m.in. ornamentem *rocaille*, tj. przypominającym muszle i spienione fale morskie, z leżącymi owieczkami. Baldachim został zwieńczony posągiem Chrystusa Dobrego Pasterza, nie brak na nim też rzeźbionych aniołków i wazonów z kwiatami.

Na uwagę zasługuje ponadto XX-wieczna polichromia zdobiąca sklepienia **nawy** (wizerunek Boga Ojca) i **prezbiterium** (przedstawienie czterech Ewangelistów). Wyobrażenia świętych, w tym św. Cecylii – patronki muzyki kościelnej, umieszczono pod chórem.

fot. T. Renk (d. Gębuś)

BIELSKO-BIAŁA

Dom Tkacza

ul. Jana III Sobieskiego 51
43-300 Bielsko-Biała
tel. 33 811 74 06
www.muzeum.bielsko.pl

Bielsko-Biała istnieje jako jeden organizm miejski dopiero od 1951 r., lecz historia miast, które weszły w jego skład, jest o wiele dłuższa. Starsze i bogatsze Bielsko powstało jako osada targowa w XIII w., a prawa miejskie otrzymało

przed 1312 r. Od XV stulecia miasto było znane jako ośrodek sukiennictwa i handlu wełną. Z kolei Biała – dziś część miasta leżąca na wschód od rzeki Białej – funkcjonowała jako osada rzemieślników i rolników. Prawa miejskie

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Szczyrk – sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła z końca XVIII w.
Gilowice – kościół św. Andrzeja z 1542 r.
Czernichów – dzwonnica wiejska z XIX w.

Atrakcje w pobliżu

Bystra – willa Juliana Fałata „Fałatówka” (stała ekspozycja prac artysty)
Szczyrk – kolej linowa na Skrzyczne, Sanktuarium Matki Bożej Szczyrkowskiej „Na Górze”, skocznie Skaliste, szlaki turystyczne
Żywiec – Muzeum Browaru Żywiec (obiekt na Szlaku Zabytków Techniki), park miniatur z Domkiem Chińskim, rynek z ratuszem, Stary i Nowy Zamek

Mały Wiedeń

Bielsko nieprzypadkowo nazywane jest Małym Wiedniem. Kiedy w XIX w. miasto przeżywało swe złote lata i gwałtownie się rozwijało, kamienie, które stawiali bogaci fabrykanci, wzorowane były na architekturze habsburskiej. Zespół takich kamienic można podziwiać m.in. przy ulicy 3 Maja prowadzącej z centrum do dworca kolejowego. Na przełomie XIX i XX stulecia stały nie tylko najokazalsze i najpiękniejsze domy mieszkalne, ale też wspinały gmachy użyteczności publicznej, m.in. teatr (dziś Teatr Polski) wyglądem nawiązujący do teatru wiedeńskiego czy poczta (dziś Poczta Główna) w stylu typowym dla austriackich budynków pocztowych, ozdobiona charakterystyczną kopułą. Znamienici goście zatrzymywali się natomiast w hotelu Kaiserhof (dziś President) zapewniającym obsługę na najwyższym, wiedeńskim poziomie.

zyskała w roku 1723, a w końcu XIX w. stała się ośrodkiem przemysłu włókienniczego. W granicach Polski Biała znalazła się w 1918 r., a Bielsko dwa lata później.

Warto poznać to miasto – zwłaszcza centrum kryje wiele malowniczych zakątków, na które najłatwiej się natknąć podczas spaceru.

Dom Tkacza

Dom Tkacza to znakomity przykład architektury rzemieślniczej, która w Polsce niemal całkowicie zanikła. Parterowy budynek powstał w połowie XVII stulecia. Aż do początku XX w. działał w nim warsztat tkacki. Przed II wojną światową mieścił się tu warsztat szewski, a następnie obiekt służył jako dom mieszkalny. W latach 90. ostatni właściciel, Wiktor Polończyk, podarował budynek Skarbowi Państwa na cele muzealne.

Budynek o **konstrukcji zrębowej** podzielony jest sienią na część mieszkalną i warsztatową. Na poddaszu znajduje się **oszalowana** komora, tzw. wyżka.

Obecnie Dom Tkacza stanowi oddział Muzeum Historycznego w Bielsku-Białej. Można tu obejrzeć rekonstrukcję warsztatu pracy i mieszkania bielskiego sukiennika z przełomu XIX i XX w. Był to niezwykle okres dla ręcznej wytwórczości – już niedługo mistrz cechowy miał się przenieść do fabryki, by w sposób mechaniczny, a więc szybki i niedrogi, wytwarzać to, co do tej pory robił w domu. W tej części muzeum można zobaczyć m.in. ogromne krosno nicielnicowe z połowy XVIII w., służące niegdyś do wyrobu tkanin wełnianych.

Druga wystawa, *Od sukna po jedwab*, znajduje się na poddaszu i prezentuje stroje ludowe noszone w okresie międzywojennym w Bielsku, Białej oraz ich okolice.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Bielsko-Biała Mikuszowice – kościół św. Barbary z 1690 r.

Bielowicko – kościół św. Wawrzynca z XVI w.

Łodygowice – kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza z 1. poł. XVII w.

Atrakcje w pobliżu

Bielsko-Biała – cmentarz ewangelicki, kamienica Pod Żabami, kolejka gondolowa na Szyndzielnię, Muzeum Historyczne w Zamku Sułkowskich, Muzeum „Stara Fabryka” – obiekt na Szlaku Zabytków Techniki, Studio Filmów Rysunkowych

Bystra – willa Juliana Fałata „Fałatówka” (stała ekspozycja prac)

Jaworze – dolina Jasionki, fontanna solankowa, glorieta, Muzeum Fauny i Flory, tężnia, zespół pałacowo-parkowy

Audiowycieczkę po Bielsku-Białej wypożyczysz w punkcie IT na placu Ratuszowym 4.

BIELSKO-BIAŁA MIKUSZOWICE

Kościół św. Barbary

ul. Cyprysowa 25
43-310 Bielsko-Biała
www.mikuszowice.duszpasterstwa.bielsko.pl
www.paraframikuszowice.pl

fot. T. Renk (d. Gębus)

Mikuszowice, od 1968 r. dzielnica Bielska-Białej, niegdyś były osobną miejscowością. Na rzece Białej, przepływającej przez wieś, ustanowiono granicę najpierw między Księstwem Cieszyńskim i Księstwem Oświęcimskim, a później między Królestwem Polskim i Królestwem Czeskim.

Historia zapamiętała Mikuszowice jako wieś zbójczą oraz miejscowość, na terenie której w 1656 r. rozegrała się bitwa polsko-szwedzka. Z czasem utrwalił się podział Mikuszowic na dwie części: na lewym (zachodnim) brzegu rzeki Białej leżą Mikuszowice Śląskie, a na prawym (wschodnim) – Mikuszowice Krakowskie. W XIX w. te pierwsze stały się miejscowością wypoczynkową, a drugie – przemysłową.

Kościół św. Barbary

W 1455 r. kościół w Mikuszowicach Krakowskich ufundował Maciej Konita, dawny rozbójnik, jako wotum za wyrządzone krzywdy. Choć świątynia ta przetrwała nawet przejście wojsk szwedzkich

w 1656 r., spłonęła przez przypadek: w 1687 r. od ognia zaproszonego za ołtarzem w czasie chrztu. W jej miejsce w 1690 r. wzniesiono w Mikuszowicach obecny modrzewiowy kościół św. Barbary. Dotrwał on naszych czasów w niezmienionym kształcie, choć pod koniec XVIII w. jego istnienie zostało poważnie zagrożone: władze zaborcze wystawiły go na licytację jako zbędny obiekt. Mieszkańcy Mikuszowic wykazali się wówczas dużą ofiarnością i wykupili świątynię na własność.

Choć kościół znajduje się dość daleko od centrum Bielska-Białej, warto go obejrzeć, gdyż należy do architektonicznych perełek regionu. Świątynia została wzniesiona w **konstrukcji zrębowej**. Składa się z **nawy** i sześciokątnego **prezbiterium**, do którego od wschodu przylega zakrystia. Kościół jest przykryty dwuspadowym dachem o pokryciu **gontowym**. To właśnie strzelistość dachu wyróżnia mikuszowicką świątynię na tle podobnych budowli. Kościół – w przeciwieństwie do większości świątyń w Polsce – nie jest też orientowany, tzn. że jego **prezbiterium** nie jest skierowane na wschód.

Kościół św. Wawrzyńca

Bielowicko 84
43-386 Świętoszówka
tel. 33 815 40 27
www.bielowicko.pl

fol. T. Renk (d. Gębus)

Od frontu wznosi się przysadzista wieża o **konstrukcji słupowej**. Ta część kościoła jest znacznie młodsza od korpusu świątyni – dostawiono ją dopiero w XIX stuleciu. Wieża jest **oszalowana**, a w jej górnej części dostrzec można **izbicę pozorną**. Konstrukcję wieńczy XIX-wieczny **hełm** cebulasty z galeryjką i iglicą. Kościół otaczają **oszalowane soboty**.

Wnętrze zabytku kryje cenną XVIII-wieczną polichromię przedstawiającą sceny z życia patronki kościoła – św. Barbary. Wykonał ją – za niewielką wówczas sumę 180 talarów – artysta z Bielska Johann Mentil. Barwne malowidła pokrywają sufit, ściany, kazalnicę i balustradę chóru. Najlepiej podziwiać je, zaczynając od tego przy wejściu od strony północnej. Kolejno są to następujące sceny: św. Barbara w wieku dziecięcym (**nawa**); przyszła święta odrzucająca zabiegi zalotników; chrzest św. Barbary; odnalezienie kryjówki świętej przez jej ojca; chłosta wymierzona św. Barbarze; Chrystus nawiedzający św. Barbarę w więzieniu i koronujący ją (**nawa**); powtórne męczeństwo (**nawa**). Ostatnie malowidło z lewej strony **nawy** przedstawia okrutnego ojca, który osobiście ścina głowę

św. Barbarze. Całość uzupełniona jest wizją apoteozy, tj. uwielbienia świętej, zdobiącą **strop**. Co ciekawe, wszystkie sceny uzupełnione są napisami w ówczesnej polszczyźnie i po łacinie.

W okresie gdy powstawała ta polichromia, żywa jeszcze była pamięć o zwycięstwie wojska polskiego nad Turkami pod Wiedniem. Prawdopodobnie dlatego pozytywne postacie noszą stroje szlacheckie, zaś negatywne – tureckie, a św. Jerzy zabijający smoka (na południowej ścianie) ma rysy króla Jana III Sobieskiego.

Największą ozdobą kościoła św. Barbary jest jego ołtarz główny, tzw. **tryptyk** mikuszowski, malowany temperą na desce. Jest to wierna kopia gotyckiego ołtarza szafkowego z XV w. ze sceną *Rozesłania Apostołów*, który obecnie można oglądać w Muzeum Narodowym w Krakowie.

Od 1935 do 1987 r. w ołtarzu głównym znajdował się barokowy obraz św. Barbary Uśmiechniętej – patronki parafii, dziś umieszczony w prawym ołtarzu bocznym. W lewym ołtarzu bocznym znajduje się najpiękniejsza i najcenniejsza rzeźba w świątyni, jaką jest gotycka figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem wykonana z drewna lipowego. Datuje się ją na lata 1420–30.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Bielsko-Biała – Dom Tkacza

Bielowicko – kościół św. Wawrzyńca z XVI w.

Łodygowice – kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza z 1. poł. XVII w.

Atrakcje w pobliżu

Bielsko-Biała – cmentarz ewangelicki, kamienica Pod Zabami, kolejka gondolowa na Szyndzielnię, Muzeum Historyczne w Zamku Sułkowskich, Muzeum „Stara Fabryka” (obiekt na Szlaku Zbytków Techniki), Studio Filmów Rysunkowych

Bystra – willa Juliana Fałata „Fałatówka” (stała ekspozycja prac)

Jaworze – dolina Jasionki, fontanna solankowa, glorieta, Muzeum Fauny i Flory, tętnia, zespół pałacowo-parkowy

Audiowycieczkę po Bielsku-Białej wypożyczysz w punkcie IT na placu Ratuszowym 4.

Bielowicko to jedna z najstarszych miejscowości Śląska Cieszyńskiego. Pierwsza wzmianka o niej znajduje się w dokumencie protekcyjnym z 1223 r. wydanym przez biskupa wrocławskiego Wawrzyńca dla klasztoru Norbertanek w Rybniku; dokument ten wymieniał miejscowości mające płacić dziesięcinę klasztorowi.

Wieś kilkakrotnie zmieniała swoją przynależność polityczną, m.in. w 1. poł. XIII w. należała do księstwa opolsko-raciborskiego, potem znalazła się w granicach księstwa cieszyńskiego i należała do lenna Królestwa Czech. W 1526 r. trafiła pod berło Habsburgów, by dopiero w 1918 r. znaleźć się na terenie odzyskującej niepodległość Polski.

Kościół św. Wawrzyńca

Do niedawna sądzono, że świątynia w Bielowicko została zbudowana na początku XVIII w. Jednak przeprowadzone w 2009 r. badania dendrologiczne przesunęły datowanie o ponad 150 lat: na rok 1541.

Kościół św. Wawrzyńca jest budowlą orientowaną, co oznacza, że jego **prezbiterium** skierowane jest na wschód. Zbudowano go w **konstrukcji zrębowej**, na kamiennej podmurówce. Ściany świątyni pokryte są **gontem**, podobnie jak jej dach. Kościół otaczają **soboty** – odróżniające się od ścian i dachu pokryciem w postaci **oszalowania**.

Od strony zachodniej wznosi się wieża-dzwonnica o **konstrukcji słupowej**. Powstała

ona na planie kwadratu i została częściowo wbudowana w **nawę**. Warto zwrócić uwagę na to nietypowe rozwiązanie architektoniczne, gdyż wyróżnia ono kościół bielowski pośród innych drewnianych świątyń regionu, w których zwykle wieża jest dostawiona do **nawy**. Dzwonnice wieńczy cebulasty **helm**, również pokryty **gontem**.

Kościół składa się z prostokątnej **nawy**, położonego od strony południowej przedsionka oraz wydłużonego, zamkniętego trójbocznie **prezbiterium**. Od północy przylega do niego niewielka zakrystia.

Wnętrze kościoła ozdabia skromna polichromia oraz stacje Męki Pańskiej powstałe w 1. poł. XVIII w. Przeglądając się im, nietrudno dostrzec, że swoją stylistyką nawiązują do sztuki ludowej.

Najcenniejszym zabytkiem w świątyni jest ołtarz główny: **tryptyk** pochodzący z czasów budowy kościoła, tj. z 3. ćwierci XVI w.

W centralnej części ołtarza można obejrzeć *Sacra Conversation*, czyli „świętą rozmowę”, jak nazywa się przedstawienie Matki Boskiej w otoczeniu świętych – w bielowskim kościele są to św. Piotr i św. Wawrzyniec. Święty Piotr dzierży klucz do Królestwa Niebieskiego. Natomiast św. Wawrzyniec wg tradycji zamęczony został na rozżarzonej kracie, stąd jego atrybutami są liść palmowy – znak męczeńskiej śmierci – i krata. Boczne skrzydła **tryptyku** zdobią wizerunki św. Katarzyny (z mieczem) i św. Barbary (z wieżą). Co ciekawe, w świątyni nie ma ołtarzy bocznych.

Przeglądając się wyposażeniu wnętrza, warto jeszcze zwrócić uwagę na piękną XVIII-wieczną ambonę ze spiralnymi kolumnkami, którą zdobią przedstawienia Ojców Kościoła. Warto też zerknąć do góry, by obejrzeć unikalne rokokowe żyrandole w całości wykonane z drewna.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Bielsko-Biała – Dom Tkacza, rekonstrukcja obiektu z XVIII w.

Bielsko-Biała Mikuszowice – kościół św. Barbary z 1690 r.

Brenna – dworek myśliwski Konczakówka

Atrakcje w pobliżu

Bielsko-Biała – cmentarz ewangelicki, kamienica Pod Żabami, kolejka gondolowa na Szyndzielnię, Muzeum Historyczne w Zamku Sułkowskich, Muzeum „Stara Fabryka” (obiekt na Szlaku Zbytków Techniki), Studio Filmów Rysunkowych

Jaworze – dolina Jasionki, fontanna solankowa, glorieta, Muzeum Fauny i Flory, tężnia, zespół pałacowo-parkowy

Rudźca – Galeria Autorska Floriana Kohuta „Pod Strachem Polnym”, kaplica z XIX w. ze studzienką (miejsce pielgrzymkowe)

BRENNA

Dworek myśliwski Konczakówka

fot. T. Renk (d. Gębuś)

Głębiec 26
43-438 Brenna
tel. 33 853 64 96
zwiedzanie po uprzednim
uzgodnieniu telefonicznym

Pierwsza wzmianka o Brennej znajduje się w dokumencie z 1490 r., w którym książę cieszyński Kazimierz potwierdził, że Wawrzyniec z Pogorza zapisał połowę tej wsi swojej żonie Salomenie. Najprawdopodobniej jakiś czas wcześniej Brenna wyodrębniła się z sąsiedniej starszej osady: Górek Małych. Nazwa wsi pochodzi od nazwy rzeki Brenna, a ta prawdopodobnie od słowa *breń*, oznaczającego podmokłe błotniste tereny.

W XVII stuleciu Brenna była wsią książęcą, w której prócz książęcego folwarku zatrudnienie dawała także huta szkła, gdzie powstawały proste szklanki do piwa i wina. Wiek później mieszkańcy wsi trudnili się również wypalaniem węgla drzewnego na potrzeby pobliskiej huty żelaza.

W czasie II wojny światowej w okolicach Brennej aktywnie działała partyzantka. O ponurym okresie hitlerowskiej okupacji przypominają dziś liczne pomniki, tablice i mogiły.

Współcześnie Brenna w coraz większym stopniu staje się wsią letniskową.

Dworek myśliwski Konczakówka

Brunon Konczakowski był dobrze prosperującym kupcem z Cieszyna i zarazem kolekcjonerem militariów. Prawdopodobnie w 1924 r. na południowym stoku góry Czupeł wznosił dworek myśliwski zwany – od nazwiska właściciela – Konczakówką. Budowlę stawiali majstrowie ze Śląska Cieszyńskiego, używając drewna limbowego i modrzewiowego sprowadzonego z Alp włoskich i austriackich.

W latach międzywojennych Konczakówka była modnym miejscem, gdzie gościli m.in. prezydent Ignacy Mościcki, który posiadał własną rezydencję w Wiśle, na Zadnim Groniu Koziańca oraz malarz Wojciech Kossak. W jednej z siedmiu sypialni do dziś stoi łóżko Hermanna

Kaplica św. Huberta

Niedaleko Konczakówki stoi wzniesiona z piaskowca breńskiego kaplica św. Huberta, gdzie można obejrzeć witraż z wizerunkiem patrona myśliwych. Powstał on w słynnym Krakowskim Zakładzie Witrażów Stanisława Gabriela Żeleńskiego, tym samym, w którym wykonywano witraże m.in. Stanisława Wyspiańskiego i Józefa Mehoffera.

Göringa – wielkiego łowczego III Rzeszy. W okresie PRL w dworku Konczakowskiego bywali politycy z kraju i zagranicy. Od 1989 r. obiekt pełni funkcję ośrodka szkoleniowo-wypoczynkowego Nadleśnictwa Ustron.

Konczakowski, z pochodzenia pół Polak, pół Austriak, cenił styl tyrolski. Widać to w architekturze Konczakówki. Zbudowano ją bez użycia gwoździ, wiążąc bale za pomocą łączy ciesielskich. Piętrowy budynek z wysokim poddaszem posadowiono na podmurówce. Warto zwrócić uwagę na okna z rzeźbionymi obramowaniami i ozdobne okiennice. Wzrok przyciąga również taras, a ponad nim balkony dwóch szczytowych kondygnacji z ozdobnymi balustradami i słupami. Tuż nad nimi, w **szczytce** budynku, zatknięto rozłożyste poroże jelenia. Korpus domu przykryty jest dwuspadowym

dachem, **ryzalit** przykrywa osobny dach – również dwuspadowy.

Wnętrze domu wyraźnie wskazuje na jego myśliwski charakter. Świadczą o tym m.in. liczne trofea w postaci poroży i wypchanych zwierząt, stojak na broń, fotografie, rysunki i obrazy o tematyce łowieckiej. W jadalni na miodowo-brązowym tle ścian pokrytych **boazerią** wyróżnia się secesyjny piec z zielonymi kafłami. Pomieszczenie to zdobi też oryginalna lampa z papirusowym abażurem, na którym namalowano sceny łowieckie. W saloniku zgromadzono najcenniejsze eksponaty, w tym oszczepy na niedźwiedzie i zabytkowy kordelas, tj. nóż myśliwski, którym dobijano ranną zwierzynę. Tu również warto zerknąć pod sufit, gdzie wisi rzeźba winiarza z rogami zamiast nóg, degustującego markowe wino.

W Konczakówce można dziś obejrzeć tylko nieznaczną część kolekcji militariów Brunona Konczakowskiego. Cenniejsze eksponaty przekazano do muzeów na Wawelu i w Cieszyń, a także do Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie.

Dworek otoczony jest leśnym parkiem obejmującym pobliskie stoki wzgórz. To również dzieło Konczakowskiego. Sadził on przy swojej rezydencji wybrane gatunki krzewów i drzew, którymi żywi się zwierzyna leśna.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Bielowicko – XVI-wieczny kościół św. Wawrzyńca
Ustron – kościół św. Anny z 1769 r.
Ustron – zagroda z 1768 r., obecnie Muzeum Regionalne „Stara Zagroda”

Atrakcje w pobliżu

Brenna – karczma Kozia Zagroda (replika budowli z 1928 r.) i zagroda z kozami
Górki Wielkie – Muzeum Zofii Kossak-Szatkowskiej (p.v. Szczuckiej)
Ustron – Leśny Park Niespodzianek
Górki Małe – Chlebowa Chata

Audiowycieczkę po Brennej wypożyczysz w punkcie IT przy ul. Wyzwolenia 77.

USTROŃ-NIERODZIM

Kościół św. Anny

ul. Zabytkowa 23
43-450 Ustron
tel. 33 854 24 43
www.nierodzim.wiara.org.pl

fot. T. Renk (d. Gębus)

Kościół św. Anny

Nierodzim, leżący na północ od centrum Ustronia, w granicach tego kurortu znajduje się od 1973 r. Wcześniej był samodzielną wsią, wzmiankowaną w dokumentach już w 1. poł. XV w., i prężnym ośrodkiem garncarstwa w regionie.

W dwudziestolecie międzywojennym w Nierodzimie istniał ośrodek szkoleniowy Związku Harcerstwa Polskiego, gdzie organizowano kursy dla instruktorów harcerskich. Często gościli tam m.in. Aleksander Kamiński (pedagog, działacz harcerski, autor *Kamieni na szaniec*) oraz Gustaw Morcinek (pisarz związany ze Śląskiem).

Współcześnie w dzielnicy ma swój zakład firma Mokate, produkująca m.in. kawy, kakao i herbaty.

Otoczony drzewami kościół w Ustroniu-Nierodzimie to skromna, lecz urokliwa budowla. Powstała w roku 1769 na miejscu dawnej kaplicy ewangelickiej. Fundatorem kościoła był Antoni Goczałkowski, dziedzic Nierodzimia i pobliskich Hermanic. Z jego środków zakupiono drewno dębowe na budowę świątyni, na ławki i podłogę nie wystarczyło już pieniędzy. Pojawili się one 20 lat później za sprawą księcia Alberta Sasko-Cieszyńskiego. Jeszcze później powstała wieża – wzniesiono ją dopiero w 1938 r.

Kościół św. Anny to budowla o **konstrukcji zrębowej**. Jej ściany i dwuspadowy dach pokryto **gontem**, podobnie jak wieńczący wieżę cebulasty **helm** z lazurowo-złotą **latarnią**.

fol. T. Renk (d. Gębuś)

Do świątyni wchodzi się przez niewielki ganek wsparty na słupach. Jasne wnętrze zdobi skromna polichromia i obrazy, m.in. wizerunek św. Krzysztofa na ścianie południowej. Na tym tle pięknie prezentują się późnobarokowe elementy wyposażenia. Uwagę zwracają zwłaszcza: rokokowa ambona oraz umieszczony w ołtarzu głównym obraz św. Anny

Samotrzeć, tj. z Maryją i Dzieciątkiem Jezus, z 1704 r. Wizerunek ten przeniesiono do kościoła ze starej kaplicy.

Patronka świątyni – św. Anna, to m.in. opiekunka matek i małżeństw; niegdyś mówiono: „Szczęśliwy, kto na świętą Annę upatrzy sobie pannę. Dobrą będzie miał żonę, dobrą matkę, dziatki i szczęście nie wyjdzie z chatki”.

▣ najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Bielowicko – XVI-wieczny kościół św. Wawrzyńca
Ustroń – zagroda z 1768 r., obecnie Muzeum Regionalne „Stara Zagroda”
Brenna – dworek myśliwski Konczakówka

★ Atrakcje w pobliżu

Cieszyn – rynek, kościół Świętego Krzyża, kościół Świętej Trójcy, Wzgórze Zamkowe
Ustroń – karczma z końca XVIII w. oraz dawny sierociniec z XVIII w. (obecnie dom parafialny), Leśny Park Niespodzianek, Muzeum Hutnictwa i Kuźnictwa (obiekt na Szlaku Zabytków Techniki)

Audiowycieczkę po Ustroniu wypożyczysz w punkcie IT, Rynek 2.

USTROŃ

Muzeum Regionalne „Stara Zagroda”

ul. Ogrodowa 1
43-450 Ustroń
tel. 33 854 31 08

fol. T. Renk (d. Gębuś)

Nie wiadomo dokładnie, kiedy powstał Ustroń, pewne jest natomiast, że istniał już w 1305 r. Właśnie z tego roku pochodzi pierwsza wzmianka o miejscowości – wymieniono ją w *Księdze uposażeń biskupstwa wrocławskiego* jako jedną z osad, które były zobowiązane do płacenia dziesięciny, tj. podatku w postaci dziesiątej części swojego dochodu.

Kiedy ponad 300 lat później, w 1683 r., wojska Jana III Sobieskiego maszerowały pod Wiedź, część oddziałów przeszła właśnie przez Ustroń – przy ulicy Daszyńskiego rośnie dąb, który wg miejscowych podań upamiętnia ocalenie okolicy przed pogańskimi żołdakami. Zrezygnowali oni z napadu właśnie na wieś o nadciągającej polskiej armii.

Na początku XIX w. miejscowość zaczęła przekształcać się w uzdrowisko, dzięki odkryciu zdrowotnych właściwości kąpieli żużlowych

(inaczej: gierzynowych). Gorący żużel z wielkiego pieca miejscowej huty wrzucano do zimnej wody, przez co wzbogacała się ona o związki siarkowe i łagodziła dolegliwości reumatyczne. Hotel Kuracyjny z łazienkami do leczniczych kąpieli powstał już w latach 1802–04 (dziś jest to hotel Ustroń).

Współcześnie leżący w beskidzkiej dolinie Ustroń jest popularnym ośrodkiem uzdrowiskowo-wypoczynkowym.

Muzeum Regionalne „Stara Zagroda”

Spacerując po Ustroniu, w samym centrum miejscowości, przy rynku od strony północnej można zobaczyć drewniane zabudowania, w których od grudnia 1998 r. działa prywatne muzeum etnograficzne pod nazwą „Stara Zagroda”.

Na zrąb i bez gwoździ, czyli: jak to się trzyma

Drewniane domy i świątynie to najczęściej obiekty o konstrukcji zrębowej (wieńcowej) – bale układano jeden na drugim, tworząc tzw. zręby, i łączono w narożnikach (węglach) na różne sposoby tak, że klinowały się wzajemnie. Kształt belek bywał różny, oprócz okrągłaków stosowano połowizny, czyli belkę przeciętą na pół, belki prostokątne lub prostokątne ze ściętą krawędzią. Do łączenia drewna nie używano gwoździ, a jedynie dokładnie dopasowywano sąsiadujące ze sobą elementy. Czasem, by wzmocnić konstrukcję, zwłaszcza gdy belki były długie, używano drewnianych kołków, które chroniły bierwiona przed przesunięciem.

Główny budynek to tradycyjna góralska chata, zrekonstruowana w miejsce wcześniejszej, pochodzącej z 1768 r. Do jej odtworzenia użyto fragmentów pierwotnej budowli, takich jak odrzwia, czyli oprawa drzwi, i belki stropowe. Chata o **konstrukcji zrębowej** ma dwuspadowy dach kryty **gontem**. Tak właśnie niegdyś wyglądała większość domostw w tej okolicy. Od zachodu sąsiaduje z nią stara, również drewniana stodoła.

Zarówno w budynkach, jak i na podwórzu umieszczono eksponaty przybliżające kulturę

i życie codzienne dawnych mieszkańców Śląska Cieszyńskiego. Wśród nich są m.in. naczynia i przybory kuchenne, zabytkowa maszyna do szycia, kołowrotki, fragmenty strojów ludowych, narzędzia stolarskie, święte obrazki i figurki, zegary różnego typu, żelazka z „duszą”, a nawet plecione z wikliny wózki dla dzieci, w których dziś odpoczywają zabawki.

W tym niewielkim skansenie o imponujących zbiorach organizowane są również tematyczne wystawy czasowe.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

- Bielowicko** – XVI-wieczny kościół św. Wawrzynia
- Ustroń** – kościół św. Anny z 1769 r.
- Brenna** – dworek myśliwski Konczakówka

Atrakcje w pobliżu

Cieszyn – rynek, kościół Świętego Krzyża, kościół Świętej Trójcy, Wzgórze Zamkowe
Ustroń – karczma z końca XVIII w. oraz dawny sierociniec z XVIII w. (obecnie dom parafialny), Leśny Park Niespodzianek, Muzeum Hutnictwa i Kuźnictwa (obiekt na Szlaku Zabytków Techniki)

Audiowycieczkę po Ustroniu wypożyczysz w punkcie IT, Rynek 2.

WISŁA

Pałacyk myśliwski Habsburgów

ul. Lipowa 4a
43-460 Wiśła
tel. 33 855 35 60
www.pttk.wisla.pl

fol. T. Renk (d. Gębusi)

Wiśła, zamieszkała przez Górali Śląskich, jest jednym z największych ośrodków luterańskich w Polsce i jedynym miastem, w którym wierni tego wyznania stanowią większość.

Początki osadnictwa należy zdecydowanie przypisać pasterzom wołoskim, przybyłym tutaj na przełomie XVI i XVII w. Od lat 80. XIX w. Wiśła zaczęła robić zawrotną karierę jako miejscowość letniskowa – wszyscy pragnęli zobaczyć miejsce, w pobliżu którego wypływa królowa polskich rzek: Wiśła. Bywali tu m.in. Bolesław Prus i Władysław Reymont.

Dzisiaj Wiśła jest zimową stolicą Beskidu Śląskiego, znaną nie tylko ze względu na popularność pochodzącego stąd skoczka narciarskiego Adama Małysza. Jak na ośrodek sportów zimowych przystało, oprócz zabytków, są tu skocznie i wyciągi narciarskie.

Pałacyk myśliwski Habsburgów

Dawny pałacyk myśliwski Habsburgów jest dziś ozdobą Wisły i siedzibą miejscowego oddziału PTTK. Nic w jego wyglądzie nie wskazuje, jak barwną miał historię – zmieniał nie tylko właścicieli, ale i... lokalizację.

Drewniany pałacyk wzniesiono w lasach Beskidu Śląskiego, na polanie Przysłop w 1898 r. na rozkaz arcyksięcia Fryderyka Habsburga, późniejszego cesarza. W okolicy te chętnie przyjeżdżali możni panowie i panie, a także koronowane głowy, by polować na głuszcze. Te królewskie ptaki już w połowie XIX w. były dużą rzadkością, a tu znaleziono ich wielkie skupisko. Ostatnie polowanie zorganizowano na Przysłopie w 1916 r.

Kościół Znalezienia Krzyża Świętego

ul. Kopydło 103a
43-460 Wiśla
tel. 33 855 32 58,
512 166 401

www.parafiawislaglebce.org.pl

fot. ARC, UM Wiśla

Kościół Znalezienia Krzyża Świętego

W latach 80. XX w. władza ludowa niechętnie zgadzała się na budowę nowego kościoła, często jedyną możliwością postawienia świątyni w danej miejscowości było przeniesienie już istniejącego obiektu. I właśnie w ten sposób na stoku góry Kozińce znalazła się wieża wybudowanego w roku 1575 kościoła z Polonii w rejonie Jastrzębia-Zdroju, który zawałił się podczas wichury. Do zabytkowej wieży w latach 1981–83 dobudowano niewielki kościół, który doskonale wtopił się w beskidzki krajobraz.

Świątynia stanowi oryginalne połączenie tradycji z nowoczesnością. Do mającej ponad 30 m wysokości drewnianej wieży przylega szeroka, niska **nawa** o konstrukcji żelbetowej. Wieżę wieńczy **izbica** przykryta szpiczastym, ostrosłupowym dachem pokrytym **gontem**. **Gont** zobaczymy także na ścianach wieży.

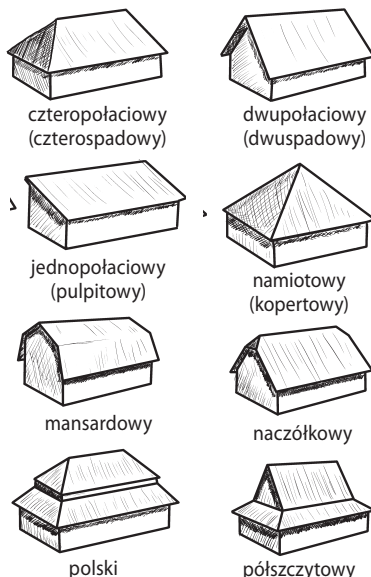
Wypośażenie wnętrza jest współczesne, w większości stanowi dzieło Jana Krężeloka z Koniakowa. Uwagę zwracają zwłaszcza: rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego w ołtarzu głównym oraz płaskorzeźbione stacje drogi krzyżowej. Co ciekawe, we wnętrzu o **układzie halowym** nie ma wyodrębnionego **prezbiterium**.

Cuda w Wiśle

Do niezwykłej popularności Wisły przyczynił się mieszkający tu na początku XX w. słynny parapsycholog Julian Ochrowicz. W latach 1909–12 mieszkała w Wiśle także Stanisława Tomczykówna, znane medium. Ochrowicz twierdził, że posiada ona duże zdolności telekinetyczne. Potrafiła podnieść i utrzymać w powietrzu różne lekkie przedmioty, nie dotykając ich. Mogła wpływać na toczącą się kulę, aby wpadła do oznaczonej przegródki. Potrafiła też podobno zatrzymać – również bez dotykania – wahadło zegara ściennego.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. pałacyk – jako symbol władzy zaborczej – został doszczętnie splądrowany przez miejscową ludność. Dopiero w 1923 r. oddano go w dzierżawę Polskiemu Towarzystwu Tatrzańskiemu, które po remoncie otworzyło w nim schronisko. Podczas II wojny światowej pałacyk był użytkowany przez towarzystwo sportów zimowych Wintersportverein z Katowic, później – do lat 70. – ponownie pełnił funkcję schroniska. Zamknięto go, gdy stał się zbyt mały na potrzeby wzrastającego ruchu turystycznego. Przez wiele lat stał bezużytecznie i niszczał. Dopiero w 1985 r. zdecydowano się na przeniesienie pałacyku do centrum Wisły i przekazanie go na siedzibę PTTK.

Jest to piętrowy budynek na planie kwadratu. Wzniesiony został z bali drewnianych na kamiennej podmurówce. Stylistycznie

Rodzaje dachów

nawiązuje on do budownictwa alpejskiego. Malowniczości dodają mu m.in. ozdobne drewniane balustrady schodów wejściowych i rzeźbione obramienia okien. Cały budynek na wysokości piętra obiega drewniany balkon, również misternie zdobiony. Dach kryty jest **gontem**. Wewnątrz zachował się pierwotny układ pomieszczeń. Ich ściany wyłożone są **boazerią**.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Wiśla – kościół Znalezienia Krzyża Świętego

Wiśla – kaplica św. Jadwigi Śląskiej z 1909 r.

Ustron – zagroda z 1768 r., obecnie Muzeum Regionalne „Stara Zagroda”

Atrakcje w pobliżu

Wiśla – Muzeum Beskidzkie, Muzeum Narciarstwa i Muzeum Spadochroniarstwa, galeria U Niedźwiedzia

Audiowycieczkę po Wiśle wypożyczysz w punkcie IT, plac Bogumiła Hoffa 3 oraz przy ul. Lipowej 4a.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Wiśla – pałacyk myśliwski Habsburgów

Wiśla – kaplica św. Jadwigi Śląskiej z 1909 r.

Istebna-Kubalonka – kościół Świętego Krzyża z 1779 r.

Atrakcje w pobliżu

Wiśla – galeria sportowych trofeów Adama Małysza, Przygoda Park, Izba Pracy Twórczej „Chata Kocynana”

Audiowycieczkę po Wiśle wypożyczysz w punkcie IT, plac Bogumiła Hoffa 3 oraz przy ul. Lipowej 4a.

WISŁA-CZARNE

Kaplica św. Jadwigi Śląskiej

ul. Zameczek 1
43-460 Wiśla
tel. 33 854 65 00
www.zamekwisla.pl
zwiedzanie: po uzgodnieniu telefonicznym, śr.–sb. o 11.00, 12.30 i 14.00, w 15–20-osobowych grupach z przewodnikiem wstęp wolny

fol. T. Renk (d. Gębus)

Kaplica św. Jadwigi Śląskiej

Niewielka budowla w stylu tyrolskim powstała w 1909 r. w pobliżu myśliwskiego pałacyku Habsburgów, który spłonął w 1927 r. Została zbudowana na życzenie arcyksięcia Fryderyka Habsburga przez Albina Prokopa, nadwornego architekta cieszyńskich Habsburgów.

Kaplica o **konstrukcji zrębowej** stoi na kamiennej podmurówce. Budynek ma **oszalowane** poziomo ściany i dach kryty **gontem**. Nad wejściem wznosi się smukła wieżyczka, a po lewej stronie do korpusu przylega niewielka zakrystia. Dzwonnica stanowi osobną konstrukcję – stoi obok świątyni.

Do kaplicy wchodzi się przez niewielki ganek. We wnętrzu uwagę zwraca m.in. manierystyczny

ołtarz główny, pochodzący z rozebranego w 1897 r. kościoła w Bystrzycy na Zaolziu. W jego centrum znajduje się obraz przedstawiający Drogę Krzyżową z datą powstania „1638”. Po lewej stronie kaplicy stoi figura św. Jadwigi Śląskiej z sakiewką w ręku (to dar Jolanty Kwaśniewskiej), a po prawej – chrzcielnica (dar prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego). Wiszący nad chrzcielnicą krucyfiks oraz mosiężne tabernakulum ze srebrnymi zdobieniami ofiarowała kaplicy Maria Kaczyńska.

Położona na Zadnim Groniu kaplica stanowi obecnie część kompleksu Rezydencji Prezydenta RP Zamek w Wiśle. Choć jest ogólnodostępna (w niedzielę odprawiane są w niej nabożeństwa katolickie i ewangelickie), aby do niej wejść, należy mieć przy sobie dokument tożsamości.

Tydzień Kultury Beskidzkiej

Tydzień Kultury Beskidzkiej, organizowany co roku na przełomie lipca i sierpnia, to najstarsza i największa impreza folklorystyczna w Europie. Bierze w niej udział ok. 4000 wykonawców reprezentujących blisko 100 zespołów folklorystycznych z różnych zakątków Polski. Przyjeżdża na nią także kilkanaście zespołów z różnych stron świata.

Historia Tygodnia Kultury Beskidzkiej sięga 1964 r. Pierwsza edycja odbyła się w Wiśle, później dołączyły do niej inne miasta. Dziś główne estrady znajdują się w pięciu miejscowościach – Szczyrku, Wiśle, Żywcu, Makowie Podhalańskim i Oświęcimiu. Imprezy towarzyszące (uliczne korowody, wystawy, kiermasze, targi sztuki ludowej) przygotowywane są również w Bielsku-Białej, Istebnej, Ujsołach oraz Jabłonkowie na Zaolziu.

W ramach Tygodnia organizowane są dwa przeglądy konkursowe – Festiwal Folkloru Górali Polskich oraz Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne. Pierwsza z imprez odbywa się w Żywcu i jest największym spotkaniem polskich górali. Konkurs obejmuje występy zespołów pieśni i tańca oraz kapel, grup śpiewaczych, śpiewaków ludowych i instrumentalistów. Koncertom towarzyszą wystawy i targi sztuki ludowej. Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne co roku odbywają się w innym mieście, a występujące na nich zespoły przybywają z różnych zakątków świata, czasem bardzo odległych. Ich sceniczne zmagania ocenia międzynarodowe jury.

fol. L. Cyklarski

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Wiśla – XVI-wieczny kościół Znalezienia Krzyża Świętego

Wiśla – pałacyk myśliwski Habsburgów

Istebna-Kubalonka – kościół Podwyższenia Krzyża Świętego z 1779 r.

Atrakcje w pobliżu

Przysłop – Baraniogórski Ośrodek Kultury Turystyki Górskiej

Wiśla-Czarne – rezydencja prezydenta RP

Wiśla-Malinka – skocznia K120

Audiowycieczkę po Wiśle wypożyczysz w punkcie IT, plac Bogumiła Hoffa 3 oraz przy ul. Lipowej 4a.

Kaplica Konarzewskich

Bucznik 596
43-470 Istebna
tel. 33 855 75 09,
33 855 65 29,
506 444 211

fot. T. Renk (d. Gębus)

Kaplica Konarzewskich

Kaplica Najświętszej Marii Panny Królowej Korony Polskiej została zbudowana w 1923 r. na Buczniku, w dzisiejszej Istebnej-Andziółówce. Powstała jako wotum dziękczynne za szczęśliwy powrót z wygnania Ludwika Konarzewskiego seniora, zesłanego w głąb Rosji podczas I wojny światowej. Rzeźbiarz, malarz oraz pedagog, absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie sam ufundował oraz zaprojektował kaplicę.

Była ona jednym z pierwszych elementów założenia mieszkalno-pracownianego, stanowiącego formę kolonii artystycznej o nazwie Bucznik. W jego skład wchodził również pierwszy w Istebnej pensjonat. W czasie okupacji hitlerowskiej budynku Bucznika na rozkaz niemiecki rozebrano, a z całego kompleksu pozostała tylko kaplica. Z relacji świadków

wynika, że do zachowania obiektu mogły przyczynić się interwencje u władz niemieckich pracującego wówczas w kurii katowickiej księdza Franciszka Woźnicy. Według tegoż świadectwa ok. połowy lat 60. XX w. mszę świętą odprawił tu, jeszcze jako arcybiskup krakowski, Karol Wojtyła.

Kaplica wzniesiona jest w **konstrukcji zrębowej**. Prosta **nawa** kończy się trójbocznym **prezbiterium**. Dwuspadowy dach pokryto **gontem**, a **sygnaturkę** wieńczy stożkowy **hełm**. Gdy przyjrzymy się dokładnie kaplicy, zobaczymy motywy zaczerpnięte z góralskiego budownictwa z okolic Istebnej z elementami tzw. stylu zakopiańskiego, który w owym czasie aspirował do miana stylu narodowego.

Do środka wchodzi się przez nieduży ganek. Wnętrze również jest dziełem Ludwika Konarzewskiego seniora. Uwagę zwraca

przede wszystkim wyrzeźbiony w drewnie lipowym ołtarz główny w postaci **tryptyku**, stanowiący apoteozę Śląska Cieszyńskiego. Skrzydło lewe przedstawia górnika z bryłą węgla w rękach, nawiązując do znajdujących się obecnie w Czechach terenów Zagłębia Karwińsko-Ostrawskiego. Skrzydło prawe, z góralką śląską trzymającą sierp, symbolizuje tereny rolnicze – pozostałe po polskiej stronie

granicy. Ukazana zaś w środkowej części **tryptyku** Matka Boska Częstochowska, unosząca się na obłoku ponad wieżą zamku Piastów Cieszyńskich, spina kompozycję w całość, reprezentując Cieszyn, stolicę regionu.

Kaplica jest własnością prywatną, corocznie odbywają się w niej dwa nabożeństwa: 3 maja – za Ojczyznę i 25 sierpnia – uroczystość rodzinna w dzień św. Ludwika.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Istebna – Muzeum „Chata Kawuloka” w XIX-wiecznej kurnej chacie

Istebna-Kubalonka – kościół Podwyższenia Krzyża Świętego z 1779 r.

Laliki-Pochodzita – kościół NMP Nieustającej Pomocy

Atrakcje w pobliżu

Istebna-Andziółówka – Muzeum i Galeria rodziny Konarzewskich, Muzeum Jana Wałacha w pracowni koło dawnego domu artysty
Wisła-Czarne – rezydencja prezydenta RP

 Audiowycieczkę po Istebnej wypożyczysz w punkcie IT, Istebna 68.

ISTEBNA KUBALONKA

Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego

Istebna 54
43-470 Istebna
tel. 33 855 70 54

fot. T. Renk (d. Gębus)

Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego

Jadąc z Wisły do Istebnej krętą szosą wybudowaną w okresie międzywojennym, pośród malowniczych krajobrazów Beskidu Śląskiego, dojeżdża się na przełęcz Kubalonka (758 m n.p.m.). Tam, w pobliżu drogi wznosi

Kościół Matki Bożej Fatimskiej

Do niedawna w Istebnej znajdował się jeszcze jeden zabytek drewnianej architektury sakralnej. Był to kościół Matki Bożej Fatimskiej w Istebnej-Steczówce wzniesiony w 1958 r. Niestety, spłonął w roku 2013.

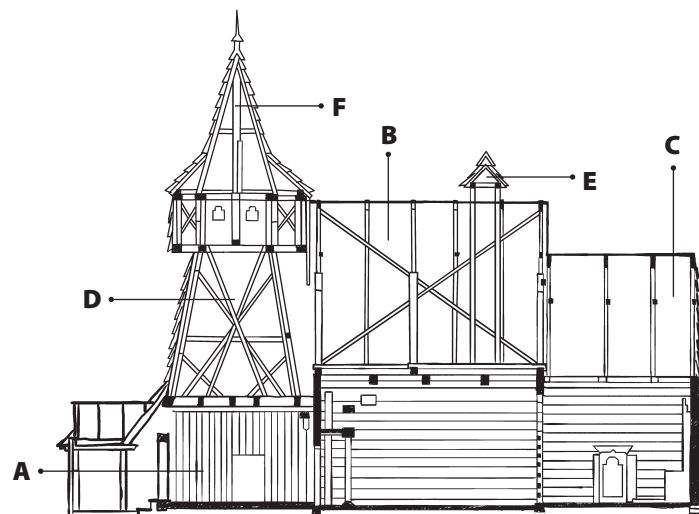
się niewielki drewniany kościół Podwyższenia Krzyża Świętego.

Zbudowany został w 1779 r. w Przyszowicach koło Gliwic, a na obecną miejsce przeniesiono go w 1958 r. Początkowo pełnił funkcję muzealną i dopiero od 1983 r. znów odprawia się w nim msze święte.

Świątynię wzniesiono w **konstrukcji zrębowej**. Do **nawy** przylega węższe od niej, zamknięte trójbocznie **prezbiterium**. Kościół otoczony jest niskim daszkiem, pełniącym funkcję **sobót**. Budowlę nakrywa gontowy dach dwuspadowy z cebulastą wieżyczką na **sygnaturkę**.

Wchodząc do środka, warto zwrócić uwagę na portale prowadzące do **nawy** – są wyprofilowane w kształt tzw. **oślego grzbietu**. We wnętrzu znajdują się rzeźby i obrazy

~ SKI ~
BE ^ DY
~ SKY ~

Przekrój kościoła

A kruchta/przedśionek, **B** nawa, **C** prezbiterium, **D** wieża, **E** sygnaturka, **F** hełm

o tematyce religijnej, m.in. XVIII-wieczna figura św. Jana Nepomucena oraz obraz *Biczowanie Chrystusa*. Godny uwagi jest ołtarz główny z XVIII-wiecznym obrazem *Ukrzyżowanie* oraz figurą Boga Ojca i rzezbami aniołów. Wzrok

przyciąga też barokowa ambona z 1697 r. z płaskorzeźbami czterech Ewangelistów, figurą Chrystusa i rzeźbą Ducha Świętego oraz malowidłami przedstawiającymi św. Augustyna i św. Hieronima.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Istebna – Muzeum „Chata Kawuloka” w XIX-wiecznej kurnej chacie

Istebna-Andziałówka – kaplica Konarzewskich
Laliki-Pochodźta – kościół NMP Nieustającej Pomocy

Atrakcje w pobliżu

Istebna-Wilcze – Izba Pamięci Jerzego Kukuczki
Istebna – Muzeum Świerka Istebniańskiego
Wisła-Czarne – rezydencja prezydenta RP

Audiowycieczkę po Istebnej wypożyczysz w punkcie IT, Istebna 68.

Chałupa Kawuloka

Istebna 824
43-470 Istebna
tel. 33 855 62 31, 790 262 829
<http://chatakawuloka.eu>
Godziny zwiedzania i ceny
biletów należy uzgodnić
telefonicznie.

fol. T. Renk (d. Gębuś)

Wieś Istebna wymieniona została w urbarzu, tj. księdze zawierającej spis majątku, księstwa cieszyńskiego z roku 1621. Wcześniejsze dokumenty, m.in. z 1615 r., potwierdzają istnienie na tym terenie osady Jasnowice, założonej wśród dziewiczych lasów przez sektę zwaną „Jasnowidzami”. Według innych przekazów praprzodkiem Istebnej była chata u ujścia potoku Glinianego do Olzy, w której nocowali podróżni wędrujący ze Śląska do Małopolski. Niektórzy za kolebkę wsi uważają jej dzisiejszy przysiółek Andziółówka. To tam mieli się osiedlić pierwsi koloniści, przysłani przez książąt cieszyńskich do wyrobu **gontów** i spławiania drzewa.

Ciekawostką jest pierwsza pieczęć gminy, z roku 1702, na której można zobaczyć kozę

ogryzającą drzewo – jest to nawiązanie do wieloletniej walki zarządu dóbr książęcych z hodowlą kóz przez górali i wypasaniem ich w lasach.

Skąd się wzięła nazwa „Istebna”

Jaroslav Zahradnik wyjaśnia pochodzenie nazwy Istebna, opowiadając legendę o zakonniku, który osiadł w okolicy dzisiejszej wsi, by prowadzić życie pustelnika. Zasłynął on daleko swoimi dobrymi uczynkami jako lekarz dusz i ciał ludzkich. Słudzy Kościoła po miastach i wsiach śląskich, do których doszła sława pustelnika, mówili o nim po łacinie: *Iste benefacere*, co znaczy: „Ten tam czyni dobrze”. Prawdopodobnie od słów *iste bene* powstała nazwa wsi Istebna, zwanej też dawniej *Istebne*.

Chałupa Kawuloka

Muzeum „Chata Kawuloka” to zachowana w dobrym stanie, oryginalna drewniana góralska **kurna chata** z roku 1863. Zbudowana została w **konstrukcji zrębowej** i pokryta **gontem**, mieści dwie izby i sieni na środku. W tzw. czarnej izbie znajduje się „kurlawy” piec, z którego dym wydostawał się do izby, ponieważ nie było kominu. Właśnie do osmolonych ścian nawiązuje określenie „czarna izba”.

W muzeum można obejrzeć tradycyjny wystrój wnętrza oraz sprzęty codziennego użytku, np. żarna służące do mielenia ziarna na mąkę. Jednak główną atrakcją stanowi możliwość wysłuchania gry na instrumentach tradycyjnych, np. na rogu pasterskim, czyli archaicznym instrumencie, za pomocą którego porozumiewali się pasterze znajdujący się na odległych od siebie, górskich polanach. Usłyszymy tutaj także glinianą okarynę oraz tradycyjne gadajdy, jeden z najbardziej charakterystycznych instrumentów góralskich.

Właścicielem chaty był kiedyś wybitny propagator kultury regionalnej Jan Kawulok. Obecnie budynkiem opiekuje się Janusz Macoszek.

Obecnie Istebna jest znanym kurortem wypoczynkowym. Wraz z Jaworzynką i Koniakowem tworzy tzw. Beskidzką Trójwieś. Powodem, dla którego warto odwiedzić to miejsce, jest wciąż żywa kultura ludowa, nawiązująca do tradycji osiadłych tu przed wiekami pasterzy wołoskich.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Istebna-Kubalonka – kościół Podwyższenia

Krzyża Świętego z 1779 r.

Istebna-Andziółówka – kaplica Konarzewskich

Laliki-Pochodźta – kościół NMP Nieustającej

Pomocy

Atrakcje w pobliżu

Istebna-Dzielec – Ośrodek Edukacji Ekologicznej

Koniaków – Muzeum Koronek

okolicie Koniakowa – wolieria hodowla
głuszców

Jaworzynka – trójstyk granic

Audiowycieczkę po Istebnej wypożyczysz
w punkcie IT, Istebna 68.

Dzwonnica

ul. Żywiecka 71
34-311 Czernichów

fot. arch. UG Czernichów

Czernichów to wieś malowniczo położona nad Sołą, pomiędzy jeziorami Żywieckim i Międzybrodzkim, i ze wszystkich stron otoczona wzgórzami Beskidu Małego. W przeszłości tereny te należały m.in. do rycerskiego rodu Strzałów, a potem trafiły w ręce rycerzy rozbójników – Skrzyńskich herbu Łabędź. Kronikarz żywiecki Andrzej Komoniewski tak o nich pisał: „wraz z innymi zbrodniarzami z Żywca i Turzej Góry krainę oświęcimską łupieżnictwem i pustoszeniem plądrowali i szkody czynili”. Co niezwykle, rabusiom przewodziła kobieta – budząca postrach Katarzyna Włodkowa.

Dziś w okolicach Czernichowa zamiast rozbójników znaleźć można szlaki turystyczne. Prowadzą one m.in. na najwyższy szczyt Beskidu Małego – Czupeł (933 m n.p.m.) oraz na przełęcz Przysłop Cisowy (795 m n.p.m.).

Dzwonnica

Zabytkową drewnianą dzwonicę w Czernichowie łatwo odnaleźć – wraz z murowaną XVIII-wieczną kaplicą stoi przy głównej drodze prowadzącej z Żywca do Krakowa. Dzwonnica pochodzi z XIX w., nie wiadomo jednak, kiedy dokładnie powstała i kto ją wybudował. Wzniesiona została na planie kwadratu, w **konstrukcji słupowej**. Pochyłe ściany są **oszalowane**, a podział na kondygnacje akcentuje daszek. Wieżę chroni **gontowy** dach z **latarnią**, w której widać dzwon. Natomiast od strony drogi, nad drzwiami, wygospodarowano miejsce na kapliczkę z figurą Matki Bożej.

Wiszący na wieży dzwon w 1941 r. został zarekwirowany przez Niemców. Po wojnie bracia Nowakowie, wywiezieni na roboty w głąb Niemiec, przysłali swojej matce części zniszczonego

Odpędzić burzę, czyli dzwonnice loretańskie

W niektórych wsiach i przysiółkach stoją jeszcze nadgryzione zębem czasu dzwonnice loretańskie. Niegdyś stanowiły nieodłączny element pejzażu górskich miejscowości – wierzono, że zawieszony w nich dzwon odpędza planetników, czyli demony, które ciągnęły burzowe chmury. Skuteczność dzwonnicy była ponoć bardzo duża, jeśli tylko dzwonienie rozpoczęło, zanim burza rozpętała się na dobre. Z dzwonnicy tych korzystano także, wzywając na Anioła Pańskiego czy ostrzegając przed pożarem. Nigdy nie używano ich jednak, by oznajmić czyjaś śmierć – dzwonnica straciłaby wówczas swoją moc odpędzania planetników.

Proste drewniane dzwonnice powoli znikają z beskidzkiego krajobrazu. Zachowały się m.in. w Stryszawie – w osiedlach Roztoki oraz Wsiórz, w Zawoi-Czatoży, Soli, a także w Czernichowie. Konstrukcja tego typu znajduje się też w skansenie w Sidzinie (zob. s. 70).

dzwonu strąconego z innej wieży kościelnej. Z tych fragmentów odlano nowy, który wisiał w czernichowskiej dzwonnicy do 1980 r. W 1994 r. przeniesiono go do nowo wybudowanego kościoła, zaś kolejny dzwon zawisł na zabytkowej wieży dopiero na początku XXI stulecia.

Elektrownia szczytowo-pompowana na Górze Żar, fot. T. Renk (d. Gębuś)

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Łodygowice – kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza z 1635 r.

Gilowice – XVI-wieczny kościół św. Andrzeja Apostoła

Ślemień – Żywiecki Park Etnograficzny

Atrakcje w pobliżu

Góra Żar – Górską Szkoła Szybownicowa, elektrownia szczytowo-pompowa Porąbka-Żar

Porąbka – pierwsza w Polsce zapora wodna

Kobiernice – ruiny zamku Wołek

Kozy – Izba historyczna im. Adolfa Zuberha

Kościół św. Andrzeja Apostoła

ul. Krakowska 121
34-322 Gilowice
tel. 33 865 30 10
www.gilowice.duszpasterstwa.
bielsko.pl

fot. T. Renk (d. Gebus)

Pierwsze zapiski potwierdzające istnienie Gilowic pochodzą z 1325 r. Wtedy właśnie została założona miejscowa parafia.

Gilowice, choć niewielkie, mają bogatą historię. W 1. poł. XV stulecia okoliczne miejscowości należały do rodu Skrzyńskich – rycerzy rabusiów, którzy niechlubnie zapisali się w dziejach tych ziem, nękając ludność rozbojami. Pod koniec XV w. opisywane tereny zostały najechane przez czeskich husytów, którzy ograbili je i zniszczyli osady wraz z kościołami. Po nich rejon nawiedziła zaraza zwana „czarną śmiercią”, przez co znaczny obszar doszczętnie

opustoszał. Wkrótce jednak okolice Gilowic zasiedlili nowi mieszkańcy, głównie przybyli z Karpat wołoscy pasterze owiec.

Krótki okres niepodległości w XX w. skończył się wybuchem wojny i okupacją. Na długie pięć lat we wsi niemal zamarło życie. Po wysiedleniu ponad jednej trzeciej mieszkańców w 1940 r. w Gilowicach osadzono 52 niemieckich osadników.

Okres powojenny również nie był spokojny. Szczególnie tragiczny okazał się rok 1977, kiedy w Krakowie zabito pochodzącego z Gilowic studenta Uniwersytetu Jagiellońskiego,

Włódkowa idzie!

Katarzyna Skrzyńska, zwana Włódkową, nielubna przywódczyni rycerzy-rozbojników z okolic Barwałdu, była żoną Włodka Skrzyńskiego herbu Łabędź. W 1456 r., najprawdopodobniej wkrótce po śmierci męża, sama stanęła na czele bandy łupiącej po drogach kupców. Najeżdżała zamki i wsie, uwożąc sute łupy. Okrzyk „Die Wlokyne kompt!”, co znaczy „Włódkowa idzie!” budził w okolicy grozę.

Włódkowa potrafiła ponoć naciągnąć każdy łuk i każdą kuszę gołymi rękami, bez specjalnych przyrządów. Należała do najlepszych jeźdźców w całej zbójczej kompanii, doskonale władała bronią, a rzemiosło rycerskie porzucała tylko na te okresy, kiedy rodziła kolejne dziecko. Najszerzej i najbarwniej opowiadano jednak o śmierci Katarzyny Skrzyńskiej, choć tak naprawdę nie wiadomo, jak zginęła. Stało się to ok. 1462 r., kiedy padł oblegany zamek Barwałd, a Katarzyna została pojmana. Podobno wyprawa na Barwałd została zorganizowana, ponieważ Skrzyńscy popierali husytów. Włódkową skazano, ale nie za rozboje, lecz za fałszowanie monet, po czym – wg legendy – spalono na stosie na krakowskim rynku. Miejscowe podania mówią jednak, że Katarzyna zginęła stoczona z góry Wolek w beczce nabijanej gwoździami.

Na podstawie artykułu *Kabiernice. Zamek Wolek*, szlakiibezdroza.blogspot.com, stan na dzień: 1.06.2016 r.

opozycjonistę Stanisława Pyjasa. Jego ciało spoczywa na tutejszym cmentarzu.

Dziś Gilowice są świętą bazą wypadową do wędrówek przez Beskid Mały i Pasma Pewelskie Beskidu Makowskiego.

Kościół św. Andrzeja Apostoła

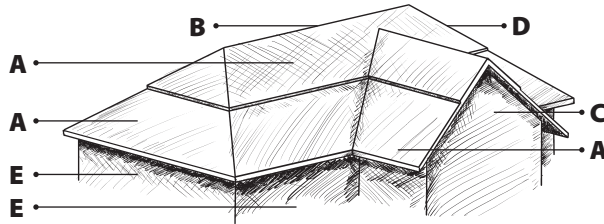
Kościół w Gilowicach istniał już w XIV w., co poświadczają wzmianki w spisach świętopietrza, tj. daniny płaconej niegdyś przez państwa katolickie na rzecz Stolicy Apostolskiej, z lat 1325–27. Obecna drewniana świątynia gilowicka powstała w Rychwałdzie i w 1547 r. została konsekrowana przez biskupa Stanisława Ciołka. Fundatorem budowli prawdopodobnie był Krzysztof Komorowski – ówczesny właściciel tych ziem. Ponad 200 lat później w Rychwałdzie wzniesiono nowy murowany kościół, stary zaś w 1757 r. rozebrano i przeniesiono do Gilowic, gdzie stanął w centrum wsi, przy

drodze z Żywca do Ślemienia. Wygląd świątyni zmieniał się jeszcze kilkakrotnie, m.in. w 1895 r. zniszczony **strop nawy** oraz **prezbiterium** został zastąpiony pozornym **sklepieniem kolebkowym**, wykonanym przez Jana i Wojciecha Szczotków z pobliskiej Pewli Małej.

Kościół w Gilowicach to zabytek gotyckiej architektury drewnianej, któremu oroku dodają jeszcze rosnące w pobliżu drzewa. Na teren świątyni wchodzi się przez zadaszone furtki w charakterystycznym ogrodzeniu z murowanych słupków i drewnianych bali bielonych wapnem, krytych **gontem**.

Sam kościół jest budowlą o **konstrukcji zrębowej**, orientowaną. Posiada prostokątną **nawę** i węższe od niej **prezbiterium** zamknięte trójbocznie. Od północy do **prezbiterium** przylega zakrystia, a od południa kaplica Serca Pana Jezusa. Charakterystyczna wieża o **konstrukcji słupowej**, wznosząca się po zachodniej stronie kościoła, mieści w swej dolnej części **kruchtę**. Wieża ma pochyłe ściany pokryte **gontem** i jest zwieńczona **izbicą** ozdobnie wykończoną u dołu.

- A połąć
- B kalenica
- C szczyt
- D naroże
- E okap

Elementy dachu

Przykrywa ją **helm** w kształcie smukłego ostrosłupa, lekko spłaszczonego na dole. Dach kościoła jest **jednokalenicowy** i również kryty **gontem**.

Sygnaturkę wieńczy blaszany **helm** cebulasty z **latarnią**. Budowlę okalają malownicze **soboty**.

Wchodząc do świątyni, w **prezbiterium** i częściowo w **nawie** można zobaczyć wspomniane już pozorne **sklepienie kolebkowe**. Jest ono otynkowane, podobnie jak ściany kościoła, i ozdobione skromną współczesną polichromią o motywach roślinnych. Na **belce tęczowej** umieszczono krucyfiks oraz postacie Matki Boskiej i św. Jana Ewangelisty. Te ostatnie nie są zwykłymi rzezbami – to obrazy namalowane na desce i wycięte. W barokowym ołtarzu głównym z 1708 r. centralne

miejsce zajmuje obraz *Święta Anna Samotrzeć*, tj. przedstawienie św. Anny z Matką Bożą i małym Jezusem.

Zabytkiem, na który warto zwrócić szczególną uwagę, jest stojąca przy wejściu do kościoła chrzcielnica kamienna z 1440 r. z herbem Korczak, którym pieczętowała się rodzina Komorowskich. Inskrypcje są mocno starte, ale wciąż czytelne. W świątyni zachowała się też gotycka rzeźba św. Barbary z 1. poł. XVI stulecia. Znajdują się w niej również najstarsze w okolicy dzwony: Andrzej z 1535 i Jan z 1584 r.

Na placu przykościelnym można zobaczyć kilka zabytkowych płyt nagrobnych, m.in. Mikołaja Firleja z Gilowic (zm. 1842) i Agnieszki Rachwał z Łysiny (zm. 1848).

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

- Czernichów** – dzwonnica wiejska z XIX w.
- Ślemień** – Żywiecki Park Etnograficzny
- Jeleśnia** – karczma z XVIII w.

Atrakcje w pobliżu

- Przyłęków** – Sanktuarium Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych z cudownym źródłem
- Rychwałd** – dwór i Sanktuarium Matki Boskiej Rychwałdzkiej, infirmeria zielarska o. Grzegorza Sroki
- Ślemień** – grotta Matki Bożej (kamienny tunel ze źródłem), Sanktuarium Narodzenia Najświętszej Maryi Panny na Jasnej Górze

 Audiowycieczkę po Gilowicach wypożyczysz w punkcie IT przy ul. Krakowskiej 40.

LALIKI POCHODZITA

Kościół
Najświętszej
Marii Panny
Nieustającej Pomocy

Laliki 159
34-373 Zwardoń
tel. 33 864 61 94
www.laliki.wiara.org.pl

fol. T. Renk (d. Gębus)

Laliki to wieś malowniczo usytuowana na kilku wzniesieniach z pięknym widokiem na pasmo Beskidu Żywieckiego. Jako osobna miejscowość funkcjonuje dopiero od ok. 60 lat, choć zasiedlenie tego terenu ma kilkusetletnią tradycję. Do 1948 r. obszar dzisiejszej wsi był częścią miejscowości Szare i znany był jako Szare Gronie.

Laliki to typowa góralska osada zarębna, tj. związana w początkach swego istnienia z gospodarką wyrębową i wypaleniskową. Nazwa wsi oznacza w miejscowej gwarze grupę gospodarstw.

Pod koniec II wojny światowej na pobliskiej górze Szklanówka rozegrała się decydująca bitwa o wyzwolenie Żywiecczyny. W terenie zachowało się wiele śladów po tych walkach,

m.in. „zęby smoka”, czyli resztki niemieckich zapór przeciwczołgowych.

Kościół Najświętszej Marii Panny Nieustającej Pomocy

W 1890 r. na miejscu obecnego kościoła stanęła pierwsza mała kaplica z dzwonnica. Niestety wkrótce spłonęła od pioruna. Już w 1917 r. powstała nowa kaplica. Została zniszczona podczas ciężkich walk w 1945 r. W 1947 r. górale postavili kolejną kaplicę, którą przebudowano w latach 60. i w tej formie istnieje do dziś.

fol. T. Renk (d. Gębuś)

Niewielki drewniany kościół o unikalnej bryle został wzniesiony w **konstrukcji zrębowej** i posadowiony na kamiennej podmurówce. Wnętrze jest podzielone na trzy **nawy** i poprzedzone oszklonym przedsionkiem. Co ciekawe, nie ma tu wyraźnie wyodrębnionego **prezbiterium**. Dach oraz ściany kościoła pokryto **gontem**, podobnie jak przysadzistą wieżę-dzwonnicę. Do wnętrza wchodzi się przez długą werandę z dwoma parami drzwi.

Kościół NMP Nieustającej Pomocy jest niezwykle ze względu na dekorację i wyposażenie wykonane przez twórców ludowych z Lalik i Koniakowa. Wszystkie ściany pokryte zostały

unikalnymi płaskorzeźbami wykonanymi za pomocą noża i gwoździa, głównie przez Jana Krężeloka i Jana Porębskiego. Artyści, używając tak prostych narzędzi, stworzyli obrazy: *Dzieło stworzenia, Ofiary biblijne, Ofiary współczesnego ludu, Matka Boska Nieustającej Pomocy, Tajemnice różańca świętego* oraz poczet świętych. Dość ascetyczne obrazy otoczone są niezwykle bogatymi ramami z drewnianych „koronek”.

Niezwykły jest także ołtarz: drewniany **tryptyk** z wypalnymi obrazami, z tabernakulum w kształcie kapliczki. W centralnej części ołtarza znajduje się krucyfiks, przy którym widać postacie Matki Boskiej i św. Jana.

Górale beskidzcy

Górale zamieszkujący Beskid Śląski i Żywiecki oraz tereny Podbabiogóra nie stanowili jednolitej grupy etnograficznej. Różniły ich, choć rozbieżności te nie były duże, strój, folklor muzyczny, budownictwo i obrzędy. Obecnie kultywowaniem tradycji – głównie słowno-muzycznej i związanej z ubiorem – zajmują się zespoły regionalne i lokalne stowarzyszenia. Dawne sprzęty gospodarcze, stare chałupy i zabudowania można zobaczyć w skansenach, ludową sztukę prezentują natomiast izby regionalne.

Wśród górali zamieszkujących ww. tereny wyróżnia się trzy duże grupy: górali babiogórskich, górali żywieckich oraz górali śląskich. Wszędzie ubrania szyto z materiałów wytwarzanych na miejscu – lnianego płótna i wełny. Różniły się zdobieniami i wykończeniem, kolorem oraz dodatkami. Strój męski stanowiła płócienna koszula, sukienne portki (nazywane portkami wałaskimi; a w gwarze górali żywieckich – portkami bukowymi) i okrycie wierzchnie (gunia) oraz filcowy kapelusz. Wąskie spodnie miały u dołu z prawej strony rozcięcie (przypór) ułatwiające ich wkładanie. Było ono obszyte i zdobione w różny sposób, w zależności od grupy. Ubiór kobiety obok koszuli i halki stanowiły spódnica, gorset lub kaftanik oraz podpaśnik, rodzaj fartusza, który zakładano z przodu na spódnicę. Nieodłącznym elementem damskiego stroju były też korale i chusta.

Życie w Beskidach toczyło się swoistym rytmem, wyznaczanym porami roku i kalendarzem obrzędowym. Oprócz uprawy roli głównym zajęciem górali było pasterstwo. Wiosenne wypędzanie owiec i bydła na hale i ich powrót jesienią stanowiły rodzaj miejscowego święta. Na górskich polanach pasły się tysiące owiec, kóz i krów, można było usłyszeć głos trombit i fujarek. W 2. poł. XX w. tradycja ta powoli zanikała, by w ostatnich latach znów zacząć się odradzać, choć kierdelom prowadzonym w góry daleko do liczebności tych dawnych. Redyk, czyli gromadny wypęd owiec na hale połączony z tradycyjnymi uroczystościami, stał się atrakcją przyciągającą turystów z całej Polski.

Obok rozmieszczono mniejsze sceny pasyjne: *Ostatnia Wieczerza, Biczowanie, Cierniem ukoronowanie, Złożenie do grobu*. Skrzydła **tryptyku** stanowią tablice z wizerunkami Matki Bożej i Chrystusa.

Warto zwrócić uwagę na zegar z napisem: „Jedna z tych godzin będzie twoją ostatnią”, a także na elementy wyposażenia, np. krzesła wykonane z fragmentów drzew malowniczo ukształtowanych przez samą przyrodę.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Istebna-Kubalonka – kościół Podwyższenia Krzyża Świętego z 1779 r.

Istebna – Muzeum „Chałupa Kawuloka”

Miłówka – Muzeum „Chata Kawuloka” w chałupie z 1739 r.

Atrakcje w pobliżu

Kamesznica – zespół pałacowo-dworski

Tarliczne – kaplica z 1688 r.

Pozostałości niemieckich umocnień z okresu II wojny światowej, tzw. zęby smoka.

Kościół Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny

Soblówka 199
34-371 Soblówka
tel. 33 86 47 218
500 707 091
strona www:
<https://diecezja.bielsko.pl/parafie/niepokalanego-serca-nmp-soblowka/>

fot. CKSiR w Ujsolach

Leżąca blisko granicy ze Słowacją Soblówka aż do XX w. nosiła nazwę Cicha – pochodzącą od potoku Cicha przepływającego przez okolicę. Jest to typowa wieś zarębna, tj. powstała na

Zbojeckie jaskinie

Soblówka leży u podnóża owianej legendami góry Muńcuł, gdzie ponoć znajdują się zbojeckie jaskinie, które otwierają się jedynie raz w roku, na Boże Ciało. Można wtedy do nich wejść i uszczknąć nieco z ukrytych tam skarbów. Według legendy piwnice otwierają się jednak tylko dla tych, którzy potrafią właściwie spożytkować niespodzianie zdobyty majątek.

miejsu wykarczowanego lasu. Jej pierwszymi mieszkańcami byli pasterze wołoscy i osadnicy zbiegli z ziem należących do rodu Komorowskich, właścicieli Żywca i okolic od połowy XV do 2. poł. XVII w.

Tu warto dodać, że wyzysk chłopów pańszczyźnianych sprzyjał nie tylko ucieczkom, ale i rozwojowi zbójnictwa na Żywiecczyźnie. Życie kierowało „dobrych chłopców” na „zbójnickie chodniki”, a te prowadziły ich w gęste beskidzkie ostępy, gdzie łatwo było się ukryć.

Soblówka przez stulecia była typową „wsią na końcu świata”. Sytuacja zmieniła się dopiero w latach 70. XX w., gdy w tych okolicach zaczęło pojawiać się coraz więcej turystów

zmierzających do zbudowanego wówczas schroniska na Rycerzowej (1226 m n.p.m.). Dodatkowo w latach 90. pojawiła się możliwość wędrowania także po pobliskim paśmie granicznym. Dziś Soblówka jest dobrą bazą wypadową na wycieczki kilkoma szlakami, m.in. czarnym do bacówki PTTK na Rycerzowej i zielonym na teren Słowacji. Przez wieś przebiega także Szlak Papieski, a w samej osadzie można zatrzymać się na nocleg w gospodarstwach agroturystycznych.

Kościół Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny

Aż do 1952 r. mieszkańcy Soblówki musieli co niedzielę wędrować 5–8 km na msze do świątyni w Ujsolach. Było to niewygodne, a zimą często bardzo trudne. Kilka lat po II wojnie światowej postanowiono więc wybudować kaplicę. Proboszcz parafii w Ujsolach, ksiądz Józef Półka, nie tylko poparł tę inicjatywę, ale też obiecał pomoc. Sam zresztą był projektantem

nowej budowli. Prace zaczęto w 1949 r. – prowadzili je cieśle Józef Salachna i Wincenty Paździorek – a po trzech latach, 8 listopada 1952 r. poświęcono świątynię. Początkowo była to kaplica filialna parafii w Ujsolach, w 1990 r. stała się kościołem parafialnym.

Świątynia w Soblówce została wzniesiona na planie prostokąta w **konstrukcji zrębowej**. Do **nawy** przylega zamknięte wielobocznie **prezbiterium**. Ściany zewnętrzne kościoła są obite **gontem**, dach natomiast jest pokryty blachą. Już z daleka uwagę zwracają obramienia okien, niektóre belki i **krakoszyny** wspierające dach – zostały pomalowane na intensywnie żółty kolor. Bardzo charakterystyczne są również zwieńczenia kościelnych wież: przypominają kwiat krokusa.

Wypośażenie kościoła jest dość skromne, w całości współczesne. Warto zwrócić uwagę na **strop kasetonowy** i barwne witraże ze scenami z życia Chrystusa.

Obok świątyni znajduje się dzwonnica wolno stojąca. Podobnie jak kościół ma ściany obite **gontem**, charakterystyczne żółte elementy i blaszany **hełm** w kształcie kwiatu krokusa.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Zlatna – leśniczówka zarządu dóbr habsburskich
Laliki-Pochodzita – kościół NMP Nieustającej
Pomocy z 1947 r.

Milówka – Muzeum „Stara Chałupa” w chacie
z 1739 r.

Atrakcje w pobliżu

Glinka – Geopark Glinka (tyrolka o dł. 220 m, ścianka wspinaczkowa, kąpieliska, park linowy, plac zabaw), szlaki nordic walking, źródła siarczane w Dolinie Śmierdzącego Potoku

Rajcza – kwatera żołnierska z okresu I wojny światowej, pałac Lubomirskich z XIX w.
Ujsoly – rezerwat przyrody Oszard (fragment pierwotnej Puszczy Karpackiej)

Audiowycieczkę po Ujsolach wypożyczysz w punkcie IT przy ul. Bystrej 1.

ZŁATNA

Leśniczówka

Złatna 5
34-371 Złatna

foto: CKSiR w Ujsołach

Złatna leży u podnóż Lipowskiego Wierchu (1324 m n.p.m.), w granicach Żywieckiego Parku Krajobrazowego, w górskim terenie. Otaczają ją gęste lasy będące domem wielu gatunków zwierząt, w tym największego z miejscowych drapieżników: niedźwiedzia brunatnego.

W najstarszych zapisach (z XVII w.) wieś ta występuje pod nazwą Sołki, ponieważ niegdyś uważano, iż właśnie w tych okolicach ma swe źródła rzeka Soła. Z kolei przepływający przez osadę potok Bystra dawniej nazywano Złotną, gdyż na jego dnie znajdowano drobinki złota.

Żywiecki Park Krajobrazowy

Głuche ostępy, leśne knieje i polany użytkowane jeszcze pod wypas – to wszystko można znaleźć w Żywieckim Parku Krajobrazowym. Utworzono go w 1986 r., obejmując ochroną grupę Wielkiej Raczy i Rycerzowej oraz masyw Piłska i Romanki. Ponad 80% powierzchni parku zajmują lasy. Są one ostoją dużych ssaków, nie tylko tych pospolitych, jak sarna czy dzik, ale też wilka, rysia i niedźwiedzia. Nad halami i drzewami często można dostrzec sylwetki krążących ptaków drapieżnych – myszolowa, jastrzębia oraz pustułki. Do najcenniejszych obszarów parku należą dobrze zachowane płaty górnoeregłowego boru świerkowego porastające zbocza Piłska i Rysianki. Samo Piłsko (1557 m n.p.m.), ze względu na wysokość, jest w Beskidach Zachodnich, podobnie jak Babia Góra, ewenementem przyrodniczym. Oprócz regla dolnego i górnego występuje na nim piętro kosodrzewiny, a rozciągający się ze szczytu wspaniały widok na wszystkie strony świata przyciąga reszcie turystów. Na stokach góry jedyne stanowisko w polskiej części Karpat ma czośniek syberyjski, gatunek alpejsko-arktyczny.

Walory przyrodnicze i dobre zagospodarowanie terenu sprawiają, że Park jest chętnie odwiedzany przez turystów. Urokliwe miejscowości – Korbielów, Węgierska Górka, Rajcza, Ujsoły, by wymienić tylko kilka – stanowią doskonałą bazę wypadową w góry. W parku wyznaczono niemal 370 km szlaków i wiele ścieżek dydaktycznych. Znajduje się tu 12 schronisk oraz kilka studenckich chat i baz namiotowych.

Wraz z całą Żywiecczyną w 1. poł. XIX w. osada stała się własnością austriackich Habsburgów. Ci rychło docenili potencjał okolicy i już w 2. poł. XIX stulecia rozpoczęli tu planową gospodarkę leśną. Dla leśników sprowadzanych z Moraw, Czech i Austrii wybudowano wówczas liczne leśniczówki i gajówki, jednym z takich obiektów jest leśniczówka w Złatnej. Wiele z tych budynków projektował nadworny architekt żywieckich Habsburgów – Karol Pietschka.

Dziś Złatna jest spokojną wsią, leżącą zaledwie ok. 20 km od granicy polsko-słowackiej i stanowiącą dobrą bazę wypadową do wędrowek po okolicznych górach.

Leśniczówka

Leśniczówka Zarządu Dóbr Żywieckich w Złatnej powstała w 1876 r. wg planów Karola Pietschki przygotowanych znacznie wcześniej, bo już w 1853 r. Jest to jeden z najpiękniejszych projektów tego architekta.

Leśniczówkę wzniesiono z bali modrzewiowych w konstrukcji wieńcowej i posadowiono na wysokiej kamiennej podmurówce. Budynek przykrywa dach dwuspadowy. Całą

Karol Pietschka, nadworny architekt Habsburgów

Karol Pietschka – nadworny architekt Habsburgów – z wykształcenia wcale nie był architektem. Urodził się w 1818 r. w Wędrynie na Słowacji, jednak od 1849 r. mieszkał i pracował w Żywcu. Dzięki swoim zdolnościom i pracowitości w 1870 r. został zarządcą budowlanym w Zarządzie Dóbr Żywieckich, zaś 20 lat później – starszym inżynierem. Pietschka projektował zarówno obiekty murowane, jak i drewniane, były to m.in. leśniczówki, gajówki, domy mieszkalne, karczmy i kuźnie. W sumie pozostawił ok. 70 projektów. Historycy architektury uważają, że prace Pietschki zdecydowanie wyróżniają się na tle osiągnięć jego konkurentów, m.in. ze względu na umiejętność harmonijnego wplecenia w krajobraz Żywiecczyny architektury obcej jej stylistycznie, bo nawiązującej do stylu alpejskiego.

leśniczówkę obiega wsparty na słupach ganek z ozdobną barierą. Uwagę zwracają duże okna werandy (od strony ogrodu) u góry ozdobione rzeźbionymi detalami przypominającymi zwieńczenia gotyckich okien ostrołukowych. Warto dokładnie przyjrzeć się licznym detalom snycerskim – nawiązują one do wzorów charakterystycznych dla stylu alpejskiego w architekturze i upodabniają leśniczówkę do typowej szwajcarskiej willi.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Soblówka – kościół Niepokalanego Serca NMP z połowy XX w.

Laliki-Pochodzita – kościół NMP Nieustającej Pomocy z 1947 r.

Milówka – Muzeum „Stara Chałupa” w chacie z 1739 r.

Atrakcje w pobliżu

Glinka – Geopark Glinka (tyrolka o dł. 220 m, ścianka wspinaczkowa, kąpieliska, park linowy, plac zabaw), szlaki nordic walking, źródła siarczane w Dolinie Śmierdzącego Potoku
Złatna – piesze szlaki turystyczne np. na Hałę Lipowską, Krawców Wierch

Muzeum „Stara Chałupa”

ul. Piastowska 1
34-360 Milówka
tel. 33 86 37 399
www: <http://gok.milowka.pl/>
muzeum-stara-chalupa/

fot. T. Renk (d. Gębus)

Milówka to popularna miejscowość letniskowa leżąca w dolinie Soły, na pograniczu Beskidu Śląskiego i Żywieckiego. Osada powstała pod koniec XV w. i początkowo była częścią klucza folwarcznego w Węgierskiej Górze, należącego do Piotra Komorowskiego. Pierwsze wzmianki o Milówce pochodzą z 1608 r. Wieś rozwinęła się w 2. poł. XIX w., wtedy też – w 1872 r. – uzyskała prawa miejskie (utraciła je w roku 1934). Na przyspieszony rozwój duży wpływ miało uruchomienie linii kolejowej Żywiec – Zwardoń w 1884 r. Pod koniec XIX stulecia Milówka była ważnym ośrodkiem handlowym ze słynnymi w okolicy jarmarkami. Na przełomie XX i XXI w. znów stało się o niej głośno za sprawą pochodzących stąd braci muzyków Łukasza i Pawła Gołców.

Muzeum „Stara Chałupa”

Muzeum „Stara Chałupa” mieści się w zabytkowym drewnianym domu, który stanowi znakomity przykład tradycyjnego budownictwa Żywiecczyny. Lokalna legenda głosi,

że w chacie zatrzymał się król Jan Kazimierz podczas ucieczki przed Szwedami. Ponoć nocował w niej także Jan III Sobieski w drodze pod Wiedeń. O tym, że to tylko legenda, świadczy rok zbudowania chaty: 1739, wyrity w izbie na środkowym tragarzu, tj. belce podtrzymującej **strop**.

Obszerny budynek wznosił Piotr Gorel – karczmarz z Milówki, i prawdopodobnie na początku pełnił on funkcję karczmy. W 1760 r. chatę razem z resztą gospodarstwa i inwentarzem kupił urzędnik folwarczny z Węgierskiej Góry – Sebastian Caputa. Jego syn Jan, nie mając własnych dzieci, przyjął na wychowanie syna swojej siostry, Marcina Kąkola, któremu później przekazał gospodarstwo. Chata pozostała w rękach rodziny Kąkolów aż do lat 70. XX w. Obecnie zabytek jest własnością gminy Milówka. W 1988 r., po renowacji, chałupa została udostępniona dla zwiedzających. Wizyta w niej pozwala dowiedzieć się, jak wyglądało życie górali beskidzkich w połowie XIX w.

Chata została zbudowana z długich drewnianych bali połączonych za pomocą

różnych złączy ciesielskich i posadowiona na kamiennej podmurówce. **Dach półszczytowy** jest pokryty **gontem**.

Pierwszym pomieszczeniem, do którego się wchodzi, jest sieni. Jej część zajmuje klepisko, czyli równa, mocno ubita ziemia, na której młócono zboże. W tej części budynku przygotowywano też karmę dla zwierząt oraz kasze i mąki dla ludzi. Na ścianach sieni wiszą narzędzia rolnicze. Drewniane schody prowadzą na strych, który pełnił funkcję wędzarni. Z sieni można przejść także – po kamiennych stopniach – do komory, gdzie przechowywano żywność oraz narzędzia i sprzęty potrzebne do różnych prac w gospodarstwie.

Główna część chaty to izba mieszkalna. Wchodząc do niej, warto zwrócić uwagę na drzwi, a dokładniej na ich ozdobnie kute zawiasy. Pomieszczenie to ma małe okna, które co prawda nie wpuszczały zbyt wiele światła, ale też nie pozwalały na ucieczkę ciepła z izby.

Po prawej stronie od wejścia znajdowała się część gospodarcza izby. Stały tam np. kołowrotek, wiadra na wodę albo beczka z kiszoną kapustą. Z kolei po lewej stronie od wejścia zobaczyć można najważniejszy element wyposażenia chaty: piec chlebowy z okapem. Obok

niego umieszczono różne naczynia, m.in. dzieże do przygotowywania ciasta na chleb, garnki, naczynia do przechowywania mleka, a także maślnicę, misy, łyżki, garnki itp. Naprzeciwko pieca znajduje się tzw. święty kąt – z kapliczką i obrazami o tematyce religijnej.

W izbie zobaczymy też proste łóżko. W dzień składano na nim pościel wszystkich domowników, a następnie przykrywano narzutami i poduszkami w haftowanych poszewkach. W nocy łóżko zajmowali gospodarze. Pozostali mieszkańcy chaty spali na zapiecku, czyli za piecem lub na piecu, albo na ławach stojących pod ścianami. Warto zwrócić uwagę zwłaszcza na jedną z nich – z rozkładanym na noc siedziskiem. Zamiast szaf w pomieszczeniu stoi malowana skrzynia – właśnie w takich skrzyniach przechowywano niegdyś odzież, bieliznę pościelową itp.

Następne drzwi prowadzą z izby do alkierza, służącego niegdyś jako sypialnia. W podłodze można dostrzec wejście do piwniczki-schowka. Dziś w alkierzu zobaczymy krosno, tj. ręczny warsztat do tkania materiałów.

Od kilku lat obok chałupy stoi drugi budynek – sprowadzony z Przylękowa. Organizowane są w nim warsztaty sztuki ludowej: ceramiczne, bibułkarstwa i malarstwa na szkle.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

- Laliki-Pochodzita** – kościół NMP Nieustającej Pomocy z 1947 r.
- Żabnica** – kościół Matki Bożej Częstochowskiej z lat 1910–14
- Cięcina** – kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej z 1542 r.

Atrakcje w pobliżu

- Milówka** – kościół Wniebowzięcia NMP z 1834 r., XIX-wieczna kaplica św. Antoniego, zabytkowy cmentarz żydowski
- Węgierska Góra** – aleja najświeższych zbójników na Żywiecczyźnie, Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, platforma widokowa, schrony bojowe (możliwe zwiedzanie fortu Wędrowiec)

🎧 Audiowycieczkę po Milówce wypożyczysz w punkcie IT przy ul. Dworcowej 1.

Kościół Matki Bożej Częstochowskiej

ul. ks. Śmiecha 173, Żabnica
34-350 Węgierska Górka
tel. 33 864 14 78
www.parafiazabnica.pl

fot. OPG Węgierska Górka

Żabnica była typową górską wsią folwarczną, lokowaną zapewne na prawie magdeburskim, co poświadcza układ zabudowy tzw. ulicówki, ciągnącej się wzdłuż rzeki Żabniczanka. Początki wsi wiążą się z utworzeniem przez Mikołaja Komorowskiego folwarku Węgierska Górka. Pierwsze udokumentowane wiadomości o osadzie pochodzą z inwentarza dóbr z 1667 r.; zapisano w nim, że we wsi Żabnica było 25 gospodarzy, młyn i 457 owiec wałaskich.

Gdy doszło do pierwszego rozbioru Polski, w roku 1772, Żabnica należała do majątku

Wielopolskich. W 1838 r. Adam hrabia Wielopolski sprzedał swoje dobra Karolowi Ludwikowi Habsburgowi. Dwa lata później Habsburg zlikwidował folwark w Węgierskiej Górze, gdyż na jego miejscu miała powstać huta. Zakład ten zapewnił nowe miejsca pracy również dla mieszkańców Żabnicy.

Dzisiaj Żabnica jest urokliwą wsią letniskową, gdzie bardzo silne są tradycje góralskie. Co roku odprawia się tutaj tzw. mszę pasterską, a wielu mieszkańców potrafi grać na harmonii guzikowej – „heligonce”.

Przez wieś przebiega kilka szlaków pieszych i rowerowych; prowadzą one m.in. w pasma Lipowskiej i Romanki.

Kościół Matki Bożej Częstochowskiej

Od połowy XVII w. Żabnica należała do parafii w Milówce. Budowę drewnianego kościoła w samej Żabnicy rozpoczęto dopiero w 1910 r., z inicjatywy księdza Jana Figuły z Milówki. Na miejsce wybrano plac w centrum wsi (dziś przy głównej drodze). Inwestycję w znacznej części sfinansował ówczesny właściciel dóbr żywieckich – arcyksiążę Karol Stefan Habsburg. Pozostałe koszty pokryli sami mieszkańcy Żabnicy, którzy od kilkudziesięciu już lat zabiegali o świątynię w swojej wsi. Kościół wzniesli miejscowi cieśle pod kierunkiem majstra Jana Kurowskiego z Kamesznicy. Budowę ukończono w 1914 r., a rok później dodano wieżę. W latach 1957–61 ówczesny proboszcz, ksiądz Karol Śmiech, rozbudował kościół i nadał mu obecny kształt. Kolejną zmianę przyniosły lata 80. – wówczas świątynia wzbogaciła się o witraże.

Żabnicki kościół to budowla o **konstrukcji zrębowej**, orientowana, tj. z **prezbiterium** zwróconym na wschód. Wzniesiono go na planie krzyża łacińskiego o wymiarach 34 na 18 m i posadowiono na wysokiej podmurówce. Ściany zewnętrzne są **oszalowane**, a dwuspadowy dach pokryty blachą. Blaszany jest też **hełm sygnaturki**. **Prezbiterium** jest węższe od **nawy** i zamknięte trójbocznie. Z boku przylega do niego piętrowa zakrystia. Kaplice usytuowane są też po bokach **nawy**. Od frontu wznosi się wieża o **konstrukcji słupowej**, mieszcząca w dolnej części **kruchtę**. Wieżę-dzwonnicę przykrywa **dach namiotowy** z blaszanym baniastym **helmem**.

Wchodząc do środka, trudno nie zwrócić uwagi na zdobną **strop** dekorację **kasetonową**. Ołtarz główny poświęcony jest patronce kościoła – Matce Bożej Częstochowskiej. Wykonał go w 1914 r. rzemieślnik z Kęt o nazwisku Jarząbek. W świątyni są też dwa ołtarze boczne: św. Józefa i św. Anny. Stacje drogi krzyżowej zakupiono w Wadowicach za 616 koron w 1918 r. Również z XX w., z lat 60., pochodzą trzy drewniane żyrandole oraz organy.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Cięcina – kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej z 1542 r.

Milówka – Muzeum „Stara Chałupa” w chacie z 1739 r.

Złatna – leśniczówka z 1876 r.

Atrakcje w pobliżu

Milówka-Prusów – ogród Leśny Gród

Rajcza – pałac Lubomirskich z XIX w.

Węgierska Górka – aleja najslynniejszych zbrojników na Żywiecczyźnie, Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, platforma widokowa, schrony bojowe (możliwe zwiedzanie fortu Wędrowiec)

CIĘCINA

Kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej i kompleks zabudowań plebańskich

ul. Kościuski 66
43-300 Cięcina
tel. 33 864 14 34, 864 15 10
www.parafiaciecina.pl

fot. OPG Węgierska Górka

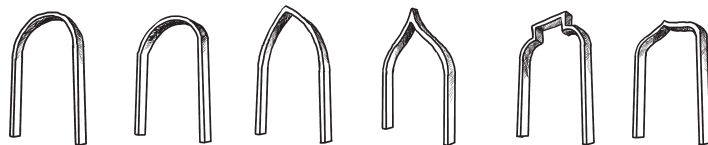
Cięcina jest jedną z najstarszych wsi na Żywiecczyźnie. Osadnictwo na tym terenie datowane jest już na XIII w., a sama Cięcina w 1308 r. miała aż 150 mieszkańców. W spisie parafii płacących podatek na rzecz Stolicy Apostolskiej, zwany świętopietrzem, Cięcina wymieniana jest jako parafia posiadająca własny kościół już w połowie XIV w.

W 1467 r. wioska, wraz z całą Żywiecczyzną, została przekazana przez Kazimierza Jagiellończyka Piotrowi Komorowskiemu herbu Korczak na własność dziedziczną. Komorowscy, aby powiększyć dochody, zaczęli wzorem innych magnatów zakładać w swych dobrach folwarki pańszczyńiane. Jeden z nich został utworzony przez brata Piotra Komorowskiego – Mikołaja, i objął Cięcinę wraz z jej przysiółkiem

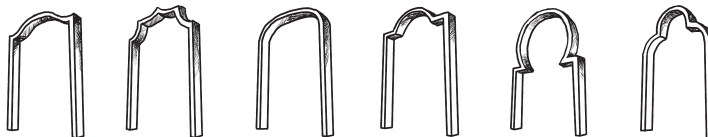
– Węgierską Górką. Wszedł on w skład tzw. państwa żywieckiego. W 2. poł. XVII w. zostało ono kupione przez Jana Wielopolskiego i odtąd Cięcina wraz z innymi 12 wsiami należała do klucza folwarcznego Węgierska Górka. W 1838 r. jeden z potomków Jana Wielopolskiego, Adam, chcąc ratować topniejącą fortunę, postanowił na gruntach tego folwarku wybudować hutę żelaza. Nie zdołał doprowadzić budowy do końca – prace sfinalizował kolejny właściciel tych ziem: Karol Ludwik Habsburg.

Powstanie huty w Węgierskiej Górze korzystnie wpłynęło na rozwój gospodarczy Cięciny – wielu jej mieszkańców znalazło zatrudnienie w tym zakładzie. Dziś w miejscowości siedzibę ma firma o zupełnie innym profilu: zakład produkujący wodę źródłaną „Żywiec Zdrój”.

~ SKI ~
BE ^ DY
~ SKY ~

półkolisty odcinkowy ostry „ośli grzbiet” dwuramienny Tudorów

wklęsłowy-pukły kotarowy koszowy nadwieszony podkowiasty trójlistny

Rodzaje luków

Kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej

Kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Cięcinie to najstarsza drewniana świątynia na

Żywiecczyźnie. Powstał w 1542 r. z fundacji Jana Komorowskiego – pana Liptowa i Orawy, właściciela tzw. państwa żywieckiego. Później był wielokrotnie przebudowywany i powiększany. Najstarszą częścią świątyni jest trójbocznie zamknięte **prezbiterium** powstałe

Westerplatte południa

Tuż przed wybuchem II wojny światowej w okolicy Węgierskiej Górki wybudowano kilka fortów – były to: Wędrowiec, Waligóra, Włóczęga, Wąwóz i Wyrwidąb. Od 1 do 3 września 1939 r. jedna kompania forteczna stawiała w nich czoło niemieckiej dywizji. Bohaterska obrona sprawiła, że Węgierską Górkę zaczęto nazywać „Westerplatte południa”.

Fort Wędrowiec udostępniony jest do zwiedzania; obecnie znajduje się w nim izba pamięci. Ekspozycja ukazuje, jak budowano niegdyś tego rodzaju umocnienia, przybliża też historię walk toczonych na tym terenie w pierwszych dniach II wojny światowej. Przy ścieżce ustawiono kilka dział pancernych. Pozostałe forty są niezagospodarowane. Schron bojowy Wąwóz znajduje się na zboczu Bukowiny, Waligóra i Włóczęga – na lewym brzegu Soły, na stokach Glinnego. Wyrwidąb został wysadzony podczas ćwiczeń batalionu bielskiego w 1968 r. Od kilku lat pod koniec sierpnia przy forcie Wędrowiec odbywa się rekonstrukcja wydarzeń wrześniowych.

w XVI w. Przylegająca do **prezbiterium** węższa część **nawy** pochodzi z połowy XVII w., podobnie jak wieża. W XIX stuleciu dostawiono skarbiec i oratorium, a także szerszą część **nawy**. Przedłużenie **nawy** było możliwe dzięki... przesunięciu wieży. Do tej niecodziennej pracy użyto walców. Także w XIX stuleciu dobudowano **babinec**, nową wieżyczkę na **sygnaturkę** oraz kaplicę św. Franciszka z Asyżu (z prawej strony ołtarza) i przedsionek do niej. W 1932 r. powiększono jeszcze wieżę – była to ostanía większa zmiana w architekturze świątyni.

Korpus kościoła wzniesiono w **konstrukcji wieńcowej**. Dach świątyni jest **dwukalenicowy** i pokryty **gontem**, podobnie jak ściany zewnętrzne. Wieża ma **konstrukcję słupową**, jej pochyłe ściany także pokryte są **gontem**. Wieńczy ją nadwieszona **izbica**, ozdobnie rzeźbiona w dolnej części oraz ostrosłupowy **hełm** z blachy.

fol. OPG Węgierska Górka

Do świątyni wchodzi się przez niewielką **kruchtę**, którą tworzą zabudowane **soboty** i podstawa wieży. Wnętrze zdobi polichromia na **stropie** i ścianach z końca XIX w.; to dzieło Antoniego Stopki z Makowa. **Nawę** przykrywa **strop płaski** z przedstawieniami *Wniebowzięcia Maryi*, *Chrystusa Zmartwychwstałego*, *Boga Ojca*, *Ducha Świętego* w postaci gołębic; na bokach umieszczono wizerunki 12 apostołów. **Strop** w **prezbiterium** zdobi polichromia przedstawiająca *Oko Opatrzności*.

Ołtarz główny ma wyraźne cechy baroku. Barokowe z elementami klasycystycznymi są też cztery ołtarze boczne. W węższej części **nawy** umieszczono ołtarze Matki Boskiej Częstochowskiej i św. Floriana, w szerszej zaś Serca Pana Jezusa i św. Anny. Piękna kamienna chrzcielnica pochodzi z 1705 r., dwie kamienne kropielnice są późniejsze – XIX-wieczne. Pozostałe wyposażenie jest w większości

XIX-wieczne, tak jak np. neogotycka ambona. Posadzka została wykonana z piaskowca.

Obok kościoła, naprzeciwko zakrystii, możemy zobaczyć dwie płyty nagrobne z XIX w.

Całość placu przykościelnego otacza ogrodzenie wykonane podczas ostatniego remontu – w 2013 r.

Kompleks zabudowań plebańskich

W pobliżu kościoła św. Katarzyny znajdują się obiekty bezpośrednio związane z historią parafii. Plebania i sąsiadujące z nią budynki gospodarcze zostały zbudowane w 1926 r., w miejscu starszego obiektu. Zaprojektował je Władysław Fill, nadając plebanii cechy stylu cottage, czyli stylizując ją na wiejską rezydencję.

Zabudowania gospodarcze to obecnie dwa obiekty. Duży budynek drewniano-murowany stojący na tyłach plebanii, równolegle do niej, to w głównej części stodoła z dwoma

zapolami, tj. częściami, gdzie składa się siano lub słomę oraz z przelotowym boiskiem. Obok mieszczą się obora i kurnik. Na piętrze również znajdowało się miejsce na przechowywanie płonów. Budynek jest jednostronnie podpiwniczony przyziemiem zamkniętym kamiennym **sklepieniem kolebkowym**. Stopnie wykonano z kutego kamienia. Piwnica pochodzi z 1871 r. i wraz z nadbudową stanowi starszą część konstrukcji, będącą niegdyś szopą mieszczącą oborę i chlewy. Drugi budynek to dawna wozownia.

Z kolei **wikarówka** to niewielki budynek o **konstrukcji zrębowej** i **oszalowanych** ścianach. Ma on charakterystyczny zabudowany ganek nakryty **dachem półszczytowym**. Niezwykle ciekawym elementem jest unikalny komin „portkowy”, zwany też arkadowym, czyli taki, którego dwa przewody kominowe łączą się w jeden komin wychodzący na dach. Budowano w ten sposób, aby uniknąć podatku tzw. podymnego (jeśli chałupa miała dwa kominy, na jej właściciela nakładano większy podatek).

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Juszczyna – kościół Nawiedzenia NMP z lat 1924–27

Żabnica – kościół Matki Bożej Częstochowskiej z lat 1910–14

Milówka – Muzeum „Stara Chałupa” w chacie z 1739 r.

Atrakcje w pobliżu

Węgierska Górka – aleja najslynniejszych zbójników na Żywiecczyźnie, Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, platforma widokowa, schron bojowe (możliwe zwiedzanie fortu Wędrawiec)

Kościół Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny

Juszczyna 115
34-382 Juszczyna
tel. 33 867 55 93
<https://diecezja.bielsko.pl/parafie/nawiedzenia-nmp-juszczyna/tel.>

fol. A.Zemczak

Juszczyna w źródłach pisanych pojawia się stosunkowo późno, bo dopiero w 1628 r. Przez dłuższy czas wieś należała do folwarku w Wieprzu. W XVII w. w okolicach Juszczyny działali zbójnicy, co odnotował kronikarz Żywiecczynny, wójt Andrzej Komonicki.

Głośno o wsi stało się na początku XX w. Noc 16 lipca 1908 r. okazała się dla Juszczyny tragiczną – w wyniku oberwania chmury gwałtownie wezbrał wtedy przepływający przez wieś potok Juszczynka. Rzeki górskie, nawet te niewielkie, bywają niebezpieczne. Podczas dużego opadu nagle znacznie podnosi się poziom wody w wąskim korycie, a fale nabierają ogromnej prędkości, zabierają wszystko na swojej drodze. W Juszczynie wyrwane drzewa, gałęzie i inne porwane przez wodę rzeczy utworzyły zator, powodując zatopienie części miejscowości.

Zginęło wówczas 21 osób, w tym kilkoro dzieci. Zdarzenie to poruszyło całą Galicję.

Kościół Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny

Powódź z 1908 r. stała się dla mieszkańców Juszczyny, religijnych górali, impulsem do budowy kościoła pod wezwaniem Matki Bożej – chcieli, by Najświętsza Pani chroniła ich przed nieszczęściami. Stąd wezwanie świątyni. Do budowy kościoła przystąpiono jednak dopiero po I wojnie światowej. W 1922 r. powstał komitet, który spośród dwóch projektów nowej świątyni wybrał tańszy, autorstwa Stanisława Moskalskiego, cieśli z Żywca. Ostatecznie kościół powstał w latach 1924–27.

Blżej gwiazd, czyli Sopotnia Wielka

Okolice Sopotni niedaleko Juszczyny to Obszar Ochrony Ciemnego Nieba. W miejscowości wymieniono latarnie, tak by nie emitowały światła w górę, dzięki czemu nocą niebo jest tu naprawdę ciemne. Tak pięknego firmamentu nie ma w całej Polsce. Najlepiej zobaczyć to podczas sierpniowego pikniku astronomicznego – można wtedy obserwować roje spadających meteorów. Zawrót głowy gwarantowany. Stowarzyszenie Polaris – OPP (Sopotnia Wielka 174, www.polaris.org.pl), dzięki któremu Sopotnia Wielka jest bliżej gwiazd, organizuje również pokazy nieba, podczas których można zwiedzić makietę stacji NASA w skali 1 : 1. Sterylne białe wnętrza przybliża życie na orbicie i działanie praw fizyki w stanie nieważkości. Ale to nie wszystko. Od niedawna Sopotnia ma jeszcze jedną atrakcję – obserwatorium astronomiczne z prawdziwego zdarzenia.

Świątynia w Juszczynie ma zgrabną bryłę o **konstrukcji zrębowej** i posadowiona jest na niewielkiej kamiennej podmurówce. Korpus kościoła składa się z jednej **nawy** i trójbocznie zamkniętego **prezbiterium** z przyległą do niego zakrystią oraz poprzedzającej **nawę kruchty**. Ich ściany zostały **oszalowane** zarówno od zewnątrz, jak i od środka. Dach kościoła pokryty jest blachą miedzianą. Od frontu wznosi się wieża o **konstrukcji słupowej**, zwieńczona ostrosłupowym **hełmem** z metalowym krzyżem. Ściany wieży również są **oszalowane**.

Na teren kościoła wchodzi się przez bramkę o krytym blachą daszku, mijając ażurowe drewniane ogrodzenie na podmurówce. We wnętrzu zobaczymy w większości neogotyckie wyposażenie. Ołtarz główny przypomina formą

średniowieczny **tryptyk**. W jego centralnej części znajduje się obraz *Nawiedzenie Najświętszej Marii Panny*, a po bokach umieszczono figury św. Piotra i św. Pawła. Przy ołtarzu stoi drewniana chrzcielnica wykonana przez miejscowych stolarzy Karola Kaletę i Władysława Polaka. W ołtarzu bocznym po lewej stronie znajdują się figury Najświętszego Serca Jezusa oraz św. Wojciecha, a w drugim ołtarzu bocznym – po prawej stronie – św. Józefa oraz Marii z Dzieciątkiem. Warto zwrócić uwagę na drewniane detale zdobiące ściany świątyni, np. obramienia okien i umieszczone pod nimi promieniste słońca. Drewniane są także stacje drogi krzyżowej i żyrandole.

Na terenie przykościelnym znajduje się też oryginalna fontanna w kształcie miasta, z kapliczką NMP.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Żabnica – kościół Matki Bożej Częstochowskiej z lat 1910–14

Cięcina – kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej z 1542 r.

Jeleśnia – Stara Karczma

Atrakcje w pobliżu

Przyłęków – Sanktuarium Matki Bożej Wspomożenia Wiernych

Żywiec – Muzeum Browaru Żywiec (obiekt na Szlaku Zabytków Techniki), park miniatur z Domkiem Chińskim, rynek z ratuszem, Stary i Nowy Zamek, widokowa góra Grojec

Stara Karczma

Rynek 12
34-340 Jeleśnia
tel. 33 863 60 13, 664 453 967
www.starakarczma.eu

fol. T. Renk (d. Gębus)

Jeleśnia leży na pograniczu Beskidu Żywieckiego i Makowskiego. Pierwsze pisemne wzmianki o niej pochodzą z XVI w., jednak historia osadnictwa na tym terenie jest o wiele dłuższa. Jeden z najstarszych szlaków komunikacyjnych wiódł z Orawy przez Przełęcz Półgórką, a dalej przez Krzyżową i właśnie Jeleśnię, skąd wygodnym traktem jechało się do Starego Żywca i Kęt. Przewożono tędy wiele towarów, w tym miedź i wina z Węgier oraz sól z Wieliczki.

Wyjaśnienie pochodzenia nazwy miejscowości przedstawił Andrzej Komonieczki w swojej kronice, *Dziejopis Żywiecki*. Czytamy tam: „Jeleśnia nazwana od jeleni Iśniących, które tam na paszę schadzały się i często ich tam łowiono, gdy przedtem lasy były”.

Jeleśnię rozstawił żyjący tu niegdyś Józef Juraszek (1824–1907), powszechnie nazywany „Ślopkiem”, samorodny chirurg, nastawiacz złamanych kości i znachor. Wieść o jego nieprzeciętnych

umiejętnościach dotarła za przyczyną żywieckich Habsburgów, których leczył wcześniej, nawet na dwór cesarza Austro-Węgier, dokąd sprowadzono „Ślopka”, aby pomógł samemu cesarzowi Franciszkowi Józefowi, który doznał poważnego urazu po upadku z konia.

Stara Karczma

Stara Karczma w Jeleśni to żywa pamiątka dawnego świata. Niegdyś tego rodzaju obiekty znajdowały się w większości wsi. Bywali w nich wszyscy okoliczni mieszkańcy, których stać było na kwaterek piwa, niezależnie od stanu i pochodzenia. Karczmy pełniły też funkcję hoteli dla podróżnych, udostępniając im prócz strawy także izbę na nocleg i schronienie dla koni. Jeleśniańską gospodę odwiedzali ponoć beskidzcy zbójnicy, w tym znany w okolicy Jurko Proćpak z Kamesznicy.

Karczma w Jeleśni pochodzi prawdopodobnie z XVIII w., choć nie brak przypuszczeń, że powstała wcześniej: w XVII, a nawet w XVI stuleciu. Na wiek XVIII wskazuje jednak data widniejąca na **stropie**: 1774. Pewne jest natomiast, że w XIX w. karczmę wyremontowano i rozbudowano, dodając m.in. ganek przed wejściem. Podczas II wojny światowej zabytek został uszkodzony przez pocisk artyleryjski, remont jednak przywrócił karczmie dawny kształt. Współcześnie w budynku działa stylowa restauracja, serwująca m.in. potrawy regionalne. Organizuje się tu również różnego rodzaju imprezy z muzyką góralską, np. zapusty, sobótki, andrzejki.

Budynek o **konstrukcji wieńcowej** przykrywa **dach łamany polski** kryty **gontem**. Do wnętrza wchodzi się przez drewnianą bramę ozdobioną czterowierszem:

*Coś ty chłopie łosoł?
Cy ty ni mos rozumu?
Karczma stoi u drogi,
A ty idziesz do dumy?*

Największy wodospad w Beskidach

Wieś Sopotnia Wielka leży na południe od Jeleśni, u stóp Romanki, w góry wiedzie stąd kilka szlaków. Atrakcją miejscowości jest największy w Beskidach wodospad. Prasłowiańskie słowo *sopot*, od którego wzięła nazwę miejscowość, oznacza właśnie szumiący potok, wodospad. Woda spada tu z wysokości 10 m z taką siłą, że wyrzeźbiła u stóp kaskady głęboki kocioł, w którym tworzą się silne wiry.

Przez brukowaną sień idzie się w głąb budynku. Niegdyś po prawej stronie karczmy, czyli od rynku, znajdowała się jej część noclegowa, po lewej kuchnia i sala jadalna, a na tyłach stajnia i obora. Mieszkanie właścicieli karczmy i pokoje zatrudnionej tu służby ulokowane były na poddaszu. Tam też składowano siano i słomę. Dziś w sali restauracyjnej można zobaczyć oryginalny **strop** i podtrzymujący go sosręb, tj. grubą belkę biegnącą w poprzek pozostałych. Zachował się także piec razem z zapiekiem, na którym niegdyś również mogli nocować goście.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Juszczyna – kościół Nawiedzenia NMP z lat 1924–27
Gilowice – XVI-wieczny kościół św. Andrzeja Apostoła
Śmień – Żywiecki Park Etnograficzny

Atrakcje w pobliżu

Jeleśnia – zabytkowy kościół św. Wojciecha
Krzyżowa i Przyborów – zespół fortów z okresu II wojny światowej
Piśko – 1557 m n.p.m., drugi najwyższy szczyt w Beskidzie Żywieckim
Rychwałd – Sanktuarium Matki Bożej Rychwałdzkiej

Audiowycieczkę po Jeleśni wypożyczysz w punkcie IT przy ul. Plebańskiej 1.

Żywiecki Park Etnograficzny „Etnopark”

ul. Łączna 2a
34-323 Ślemień
tel. 534 631 330
www.etnopark.pl

fot. D. Franek

Wies Ślemień powstała najprawdopodobniej w pierwszej połowie XIV w. Pierwszymi osadnikami byli przypuszczalnie chłopci zbiegli z centralnej Polski oraz pobliskich Czech i Węgier. Ślemień należał m.in. do burgrabiego krakowskiego Piotra Szaszkowskiego, w połowie XVI stulecia trafił w ręce Komorowskich z Żywca, a pod koniec XVII w., wraz z całym tzw. państwem ślemieńskim, przeszedł we władanie Wielopolskich. Hrabia Hieronim Wielopolski wybudował w miejscowości hutę do przetopu rud darniowych. Na terenie Ślemienia miała miejsce jedna z bitew konfederacji barskiej (1768–72).

Według niektórych zastosowane w Ślemieniu rozwiązanie stało się pierwowzorem rejestracji produktów prawnie chronionych przez Unię Europejską. To właśnie tu w 1748 r. powstał pierwszy dokładny opis wytwarzania góralskiego sera redykołka. Ów tekst został zapisany w dokumentach państwa ślemieńskiego. Ser ten powstaje z resztek bundzu, tj. rodzaju

twarogu z owczego mleka, pozostałych po wyrobie oscypka i z oscypkiem często bywa mylony. Nazwa *redykołka* pochodzi od „redykowania się”, czyli powrotu owiec z łąk do wsi.

Żywiecki Park Etnograficzny

Żywiecki Park Etnograficzny w Ślemieniu jest najmłodszym skansenem w Polsce, został otwarty w 2013 r. Za charakterystyczną bramą prowadzącą na teren muzeum zobaczyć można częściowo odtworzoną dawną wieś górali żywieckich. Składa się na nią 17 obiektów rozmieszczonych na obszarze ponad 6 ha. W budynku tchnięto życie – z pietyzmem odtworzono wystrój wnętrz i urządzono w nich ekspozycje obrazujące wszelkie aspekty życia górali.

Można tu podziwiać m.in. **zrębowy** bielony budynek szkoły z 1900 r. z ładnym gankiem

(dziś mieści się tam sklepik, gdzie można kupić np. ciasto drożdżowe z kruszonką i herbatę ziołową), kompletną zagrodę chłopską z domem mieszkalnym z 1895 r., unikatowy XIX-wieczny spichlerzyk – jeden z niewielu takich obiektów zachowanych na Żywiecczyźnie, czy chałupę ze Świnnej ze snycerką w stylu alpejskim. W chałupie z Łękawicy z 1911 r. zobaczymy wyposażenie typowe dla domu średniozamożnego gospodarza, a w kuźni ze

Skansen – co to takiego?

Słowo *skansen* oznacza w języku szwedzkim „szaniec” lub „wał obronny”. Kiedy w 1891 r. zakładano pierwsze muzeum na świeżym powietrzu, a było to na wyspie Djurgården w Sztokholmie, placówce nadano właśnie taką nazwę – miała chronić szwedzką architekturę ludową przed całkowitym zniknięciem. Słowo *skansen* przyjęło się w Polsce, w innych krajach wybrano bardziej opisową nazwę: „muzeum na wolnym powietrzu”. Dziś często nazywa się takie placówki parkami etnograficznymi. W skansenach bowiem nie tylko gromadzi się zabytki, ale też kultywuje tradycje i obrzędy oraz organizuje imprezy folklorystyczne. To „żywe” muzea, w których ciągle coś się dzieje.

Ślemienia m.in. zabytkowy miech kowalski z 1723 r. W XIX-wiecznym budynku z Korbielowa odtworzono wnętrze chaty zielarki, a wystawa pokazująca, jak wyglądała niegdyś małomiasteczkowa apteka, mieści się w budynku z Międzybrodzia Bialskiego, pochodzącego z początku XX stulecia.

Klimat skansenu tworzą również piwniczki, przydrożne krzyże i kapliczki, a także przydomowe ogródki.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Gilowice – XVI-wieczny kościół św. Andrzeja Apostoła

Jeleśnia – Stara Karczma

Lachowice – kościół pw. św. Piotra i Pawła

Atrakcje w pobliżu

Beskid Mały – rezerwat Madohora
Ślemień – ruiny XVIII-wiecznego pieca hutniczego, sanktuarium maryjne na Jasnej Górze

Audiowycieczkę po Ślemieniu wypożyczysz w punkcie IT przy ul. Krakowskiej 124.

LACHOWICE

Kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła

Lachowice 178
34-232 Lachowice
tel. 33 8748044
www.parafia-lachowice.pl

fot. J. Kociołek

Wieś powstała pod koniec XVII w., a w jej skład weszły cztery założone wcześniej osady: Januszowice, Kobylanka, Lubnica i Mączne. Przez wieki Lachowice znajdowały się na terenie tzw. państwa suskiego, tj. ogromnej posiadłości ziemskiej, należącej kolejno do Komorowskich, Wielopolskich, Branickich i Tarnowskich.

Miejscowa ludność trudniła się głównie rolnictwem i pasterstwem, a także rękodziełem – swoje wyroby sprzedawała na targach w Żywcu, Makowie i Suchej. Część mieszkańców zajmowała się też obróbką wełny owczej; w Lachowicach działały folusze, tj. warsztaty, gdzie spłiśniano powierzchnię wełnianych tkanin. W ostatnich latach XIX w. w regionie rozwinęło się też zabawkarstwo; struganie drewnianych zabawek było źródłem dodatkowego zarobku.

W historii wsi tragicznie zapisał się rok 1847. Poprzedziły go nieurodzaje, zaś w grudniu 1846 r. w Lachowicach wybuchła epidemia. Zaraza pochłonęła prawie 500 istnień ludzkich.

Na szczęście rychło nadeszły lepsze czasy. Przez wieś poprowadzono tory kolejowe, co wspomogło rozwój gospodarczy miejscowości.

Kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła

Drewniany kościół w Lachowicach powstał w latach 1789–92. Jest jednym z najcenniejszych zabytków drewnianej architektury sakralnej, kandydował zresztą do wpisania na *Listę światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego UNESCO*. Ostatecznie na nią nie trafił, ale tylko z racji wieku – wybrano obiekty najstarsze, XV–XVI-wieczne.

Kościół zbudowano na miejscu drewnianej kaplicy cmentarnej z 1707 r. Usytuowany jest na wzniesieniu ponad wsią, wśród malowniczego starodrzewu. Jest to świątynia orientowana, tj. z **prezbiterium** zwróconym na wschód.

Zamknięte trójbocznie **prezbiterium** jest wyższe od **nawy**, a z boku przylega do niego zakrystia. Dach kościoła kryty jest **gontem**, a ściany są **oszalowane**. Od zachodu wznosi się masywna wieża z **izbicą**. Przykrywa ją **dach namiotowy** zwieńczony cebulastym metalowym **helmem**, nad którym dodano jeszcze kulę z metalowym krzyżem. Podobne zakończenie ma **sygnaturka**. Obiegające kościół **soboty** przy bocznym wejściu przechodzą w ganek z całkowicie otwartą ścianą od strony południowej. Pod podcieniami znajdują się stacje Męki Pańskiej namalowane przez Antoniego Krząstkiewicza w 1846 r. Warto zwrócić uwagę na dach **sobót** nad zakrystią: jest on wygięty, by umożliwić dojście światła dziennego do wnętrza. Ponad **sobotami**, na wschodniej ścianie **prezbiterium**, umieszczono barokowy drewniany krucyfiks, zamknięty w małej kapliczce.

Na teren kościoła wchodzi się przez malowniczą bramkę krytą **gontem**. Równie urokliwie wyglądają drzwi świątyni, zdobne w zabytkowy zamek i kłódkę wykonane w suskich kuźniach. **Prezbiterium** i **nawa** posiadają posadzkę z piaskowca, a sklepienie kościoła przypomina nocne niebo: na ciemnoniebieskim tle namalowano złote gwiazdy. Późnobarokowy ołtarz główny ma dwie kondygnacje, umieszczono w nim obrazy olejne przedstawiające Matkę Boską z Dzieciątkiem oraz patronów kościoła: św. Piotra i św. Pawła. W najwyższej części ołtarza zobaczymy duże słońce, a na jego tle

postać gołębicę – symbol Ducha Świętego. Warto spojrzeć na sklepienie **prezbiterium**; zdobi je przedstawienie Niepokalanej wzorowane na obrazie hiszpańskiego malarza doby baroku Bartolomé Murilla. Na ścianach bocznych zobaczymy postacie apostołów.

Między **prezbiterium** a **nawą** znajduje się wnęka tęczowa, a w niej rzeźbiony krucyfiks. Na łukowato wygiętej belce tęczowej można odczytać słowa: „TEN KOŚCIÓŁ ZAŁOŻONY RP 1789 BENEDYKTOWANY RP 1792 MALOWANY RP 1930”. Po bokach na drewnianych kolumnach stoją figury Matki Bożej i św. Jana Ewangelisty; wraz z krucyfiksem tworzą one jedną kompozycję. Boczne ołtarze Matki Bożej i Jezusa Ukrzyżowanego również są barokowe. U stóp krzyża w ołtarzu Jezusa Ukrzyżowanego znajduje się obraz przedstawiający Najświętsze Serca Pana Jezusa z 1888 r. Kardynał Puzyra w 1897 r. ogłosił w specjalnym dokumencie, że gdy kapłan odprawi przed tym obrazem mszę za zmarłego, „dusza tegoż [...] dostępuje odpuszczenia czyśćcowych kar, lub nawet jeśli to jest zgodne z wolą Bożą, zostaje całkowicie od nich uwolniona”.

Spośród wyposażenia kościoła warto wymienić jeszcze kamienną chrzcielnicę z 1789 r. umieszczoną w **prezbiterium** oraz drewniany konfesjonał z końca XVIII w. stojący przy północnej ścianie świątyni. Cenne są też organy z 1836 r. wykonane przez Marcina Gracza z Pcimia.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Jeleśnia – Stara Karczma
Sucha Beskidzka – XVIII-wieczna karczma Rzym
Zawoja – kościół św. Klemensa,
Skansen im. Józefa Żaka, kapliczka „Zbójnicka”

Atrakcje w pobliżu

Jałowiec – najwyższy szczyt Pasma Jałowieckiego, 1111 m n.p.m.
Stryszawa – Beskidzkie Centrum Zabawki Drewnianej w dworku z 2. poł. XIX w.
Sucha Beskidzka – renesansowy zamek nazywany „małym Wawelem”

Karczma Rzym

Rynek 1
34-200 Sucha Beskidzka
tel. 33 874 27 97
www.karczma-rzym.com

fot. J. Kociótek

Sucha Beskidzka od momentu powstania była wsią prywatną. Na początku XV stulecia prawdopodobnie należała do rodu Strzałów, a ponad wiek później jej właścicielami byli Słupscy. Stanisław Słupski w 1554 r. sprzedał miejscowość Gasparowi Castiglione. Ten krakowski złotnik włoskiego pochodzenia uważał Polskę za swoją drugą ojczyznę, a po zakupie Suchoj przybrał nowe, polskie nazwisko: Kasper Suski. Przypuszczalnie to właśnie jemu wieś zawdzięcza powstanie pierwszego dworu obronnego nad Skawą.

Na przełomie XVI i XVII w. Sucha znalazła się w posiadaniu Komorowskich, do których

należał Żywiec i okolice, a w 1608 r. stała się własnością Piotra Komorowskiego, człowieka bardzo ważnego dla historii miejscowości. On to ufundował i uposażył kościół parafialny w Suchoj, sprowadził tu także kanoników regularnych laterańskich z kościoła Bożego Ciała na krakowskim Kazimierzu i rozbudował suski zamek.

W następnych stuleciach Sucha należała do Wielopolskich, Branickich i Tarnowskich. Za czasów Branickich, w końcu XIX w., na zamku utworzono wspaniały zbiór biblioteczno-muzealny. Była to jedna z najcenniejszych prywatnych kolekcji w ówczesnej Rzeczypospolitej.

Ważną datą w dziejach miejscowości jest rok 1884. Wtedy właśnie otwarto przebiegający przez Suchą odcinek linii kolejowej, a sama Sucha uzyskała prawa miejskie.

Karczma Rzym

Malownicza karczma stoi na suskim rynku od 2. poł. XVIII stulecia. Zbudowano ją za pozwoleniem Wielopolskich, ówczesnych właścicieli miejscowości, być może na miejscu wcześniejszej budowli, gdyż źródła podają, że karczma działała w tym miejscu już w 1717 r. Ponieważ na rynku w Suchoj odbywały się niegdyś końskie targi, to właśnie w tej gospodzie oblewano udane transakcje. Jak głosi legenda, w karczmie Rzym gościł m.in. sam Pan Twardowski – opisał to barwnie Mickiewicz w balladzie *Pani Twardowska*. Bywali tu również beskidzcy zbójnicy na czele z babiogórskim harnasiem Józefem Baczyńskim.

Drewniana budowla została wzniesiona na planie prostokąta, w **konstrukcji zrębowej** i posadowiona na kamiennej podmurówce. Ściany nie są **oszalowane**, dzięki czemu można się przyrzyć tworzącym je masywnym balom i sposobom ich łączenia. Karczmę przykrywa czterospadowy dach kryty **gontem**. Charakterystycznym elementem budowli jest frontowy

Ta karczma Rzym się nazywa

Któż nie zna legendy o czarnoksiężniku Twardowskim, który w zamian za sławę, młodość i bogactwo duszę diabłu zaprzedał? Czarł miał mu służyć we wszystkim, a w stosownym czasie, gdy czarnoksiężnik zawita do Rzymu, przybyć po to, co mu się należało. Twardowski myślał, że diabeł przechrztył, do Rzymu nie zamierzał jechać, któregoś wieczoru trafił jednak do karczmy, której nazwy nie zauważył. Tam właśnie stanął przed nim czarł i wypowiedział słynne słowa: „Ta karczma Rzym się nazywa... Kładę areszt na waszeci”.

podcień, wspierający się na sześciu słupach, pomiędzy którymi biegnie balustrada z listwową kratą, a u góry misternie zdobione arkadki.

Przed wejściem do budynku wisi godło karczmy: koń stojący na półksiężycu. Wchodząc do środka, trafia się najpierw do obszernej sieni, z której można przejść do pomieszczeń restauracji i kawiarni. Wystrój wnętrza nawiązuje do ludowych tradycji górali żywieckich i babiogórskich; można tu zobaczyć np. wieńce dożynkowe i ozdoby z bibuły. Można też skosztować specjałów kuchni regionalnej m.in. stryszawskiego żurku.

W 2005 r. obok karczmy stanęła fontanna. Została ufundowana przez samorząd miasta z okazji 600-lecia lokacji Suchoj.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Lachowice – XVIII-wieczny kościół pw. św. Piotra i Pawła

Zawoja – kościół św. Klemensa z XIX w., Skansen im. Józefa Żaka

Zawoja-Policzne – kapliczka „zbójnicka”

Atrakcje w pobliżu

Sucha Beskidzka – renesansowy zamek nazywany „małym Wawelem”, zespół kościelno-klasztorny Kanoników Regularnych, kaplica konfederatów barskich na górze Jasień

Stryszawa – Beskidzkie Centrum Żabawki Drewnianej w dworcu z 2. poł. XIX w.

Kościół św. Klemensa

Zawoja 123
34-222 Zawoja
tel. 33 877 50 14
www.parafiacz.infozawoja.pl

fot. J. Kociotek

Zawoja to jedna z najdłuższych wsi w Polsce – ciągnie się na przestrzeni ok. 18 km. Miejscowość leży u stóp Babiej Góry (1725 m n.p.m.), najwyższego szczytu Beskidów Zachodnich, który dziś jest sercem Babiogórskiego Parku Narodowego.

W XV w. w tej okolicy zaczęli się osiedlać pasterze wołoscy, mieszkając się z ludnością polską. W 2. poł. XVI w. istniała tu wieś o nazwie Skawica, której część – Skawica Górna – to „przodkini” Zawoi. Przez wiele lat Skawica należała do starostwa lanckorońskiego. Zawoję wyodrębniono dopiero w 1836 r., gdyż ówczesne władze – austriackie – uznały Skawicę za zbyt rozległą. Nazwa „Zawoja” wywodzi się ponoć od wołoskiego słowa *zavoi* oznaczającego „las nad rzeką”.

W 1847 r. okolice nawiedziła klęska głodu, a niedługo potem wybuchły epidemie cholery i tyfusu, dziesiątkując miejscową ludność.

Pod koniec XIX w. Zawoja zaczęła się przekształcać w miejscowość wypoczynkową – jej klimat porównywano do klimatu Zakopanego. Aby przyjąć napływających gości, budowano pensjonaty dla turystów, z których część istnieje do dzisiaj.

W pobliżu Zawoi, na północnym stoku Policy, 2 kwietnia 1969 r. rozbił się polski samolot pasażerski An-24. W katastrofie zginęły 53 osoby, wśród nich był profesor Zenon Klemensiewicz – jeden z najwybitniejszych polskich językoznawców. W 2009 r. w miejscu katastrofy postawiono pomnik.

Kościół św. Klemensa

Obszerna świątynia znajdująca się w centrum Zawoi powstała w 1888 r. Wzniesiono ją na miejscu wcześniejszego drewnianego

kościółka, który z czasem stał się zbyt mały dla miejscowej ludności. Nowy kościół ufundował arcyksiążę Albrecht Habsburg, a zaprojektował go i nadzorował budowę nadworny architekt Habsburgów Karol Pietschka.

Budowla wyglądem odbiega od wizerunku tradycyjnego drewnianego kościółka, nawiązuje bowiem do wzorów austriackich – tyrolskich. Została wzniesiona w **konstrukcji ramowej**, a nie zrębowej, w dodatku wzmocnionej elementami żeliwnymi, gdzie **stropy** wspierają się na żelaznych kolumnach. Pozwoliło to nadać świątyni formę trójnawowej **bazyliki** – w której **nawa** główna jest wyższa od naw bocznych – bardzo rzadko spotykaną wśród budowli drewnianych. Oprócz tego w kościele jest też **nawa** poprzeczna – **transept**. Dach kościoła pokryto blachą. Na skrzyżowaniu **naw** umieszczono wieżyczkę z **latarnią**, a nad **nawą** główną **sygnaturkę z latarnią poziomą**.

Po stronie zachodniej wznosi się czterokondygnacyjna wieża o **konstrukcji słupowo-ramowej**. Warto zwrócić uwagę, że choć wieżę zbudowano na planie kwadratu, jej górna kondygnacja ma już formę ośmioboku. Wieżę przykrywa blaszany **helm** ostrosłupowy.

Wnętrze zdobi polichromia z 1930 r., której wykonawcą był krakowski malarz Zygmunt Milli. Na jej tle pięknie prezentuje się barokowe i późnobarokowe wyposażenie, w większości

pochodzące z XVIII w. Warto przyjrzeć się zwłaszcza ołtarzom: głównemu – z obrazem Matki Boskiej Anielskiej i figurami pw. św. Apostołów Piotra i Pawła oraz bocznym: dwóm w transepcie (ołtarz Matki Bożej Częstochowskiej i ołtarz Ukrzyżowania) i trzem w **nawach** bocznych (ołtarz Matki Bożej Różańcowej, ołtarz Serca Jezusowego i ołtarz pw. św. Wawrzyńca i Franciszka). Są one przykładem tzw. ludowego baroku w sztuce. Ciekawe są także późnobarokowa drewniana ambona i kamienna barokowa chrzcielnica z rokokową pokrywą. Na ścianach umieszczono malowane na płótnie stacje Drogi Krzyżowej z końca XIX w., natomiast okna zdobią witraże z 1969 r.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

- Zawoja** – Skansen im. Józefa Żaka, kapliczka „zbójnicka”
- Sucha Beskidzka** – XVIII-wieczna karczma Rzym
- Sidzina** – skansen – Muzeum Kultury Ludowej

Atrakcje w pobliżu

- Stryśzawa** – Beskidzkie Centrum Zabawki Drewnianej
- Zawoja** – kolej linowa Mosorny Groń, park linowy Las Przygód
- Babiogórski Park Narodowy** – wędrowka szlakami po okolicach Babiej Góry

Skansen im. Józefa Żaka

Markowe Rówienki
34-222 Zawoja
tel. 607 250 980
facebook.com/SKANSEN-w-ZAWOI

fot. J. Kociołek

Skansen im. Józefa Żaka

Niewielki, ale urokliwy skansen w Zawoi na Markowych Rówienkach został założony w 1973 r. Inicjatorem jego powstania był obecny patron muzeum, Józef Żak, przewodnik beskidzki. Skansen prezentuje dawne budownictwo Babiogórców, tj. górali zamieszkujących okolice Babiej Góry. Dziś muzeum tworzą trzy budynki mieszkalne oraz kuźnia, kapliczka i wolno stojąca piwnica ze spichlerzem.

Najstarszy i najcenniejszy obiekt w skansenie to chałupa Franciszka Stopiaka z początku XIX w. Jest to tzw. kurna chata, co oznacza, że nie miała ona komina wyprowadzającego dym ponad dach. Dom zbudowano na niskiej podmurówce, z bali świerkowych i jodłowych, w **konstrukcji zrębowej**. Dach **półszczytowy** jest kryty **gon-tem**. Wnętrze chałupy jest podzielone na dwie części tzw. boiskiem. Po jednej stronie owego

korytarza znajdowała się część mieszkalna budynku, a po drugiej – gospodarcza, w której mieściła się m.in. stajnia, a dziś urządzono tu wystawę oleodruków. W części mieszkalnej – złożonej z izby czarnej, której ściany były ciemne od dymu

Zawojskie oleodruki

W najstarszej chałupie skansenu, w jej części gospodarczej, urządzono ciekawą wystawę oleodruków religijnych. Obrazy pochodzą z końca XIX i początku XX w. Oleodruki – reprodukcje naśladowujące obrazy olejne, tanie i łatwe w produkcji – upowszechniły się wśród niemal wszystkich warstw społecznych. Wieszano je na ścianach domów mieszkańskich, wiejskich i robotniczych. Najczęściej przedstawiały Matkę Boską, Świętą Rodzinę lub Chrystusa. W zawojkim skansenie można zobaczyć m.in. Matkę Boską Ostrobramską, Pięć, św. Jana Nepomucena i popularną w XIX w., a obecnie zapomnianą Matkę Boską Gidelską. To jedna z najciekawszych w Polsce kolekcji tego typu.

Babiogórski Park Narodowy

Masyw Babiej Góry objęto ochroną jako park narodowy w 1954 r. Obszar parku to ostoja wielu rzadkich i interesujących gatunków roślin. Ciekawostką są okrzyn jeleni (który stał się symbolem parku) i rogownica alpejska – rośliny spotykane w Polsce jedynie w masywie babiogórskim. W parku można się poruszać tylko po wyznakowanych szlakach (przygotowano ich niemal 50 km) oraz ścieżkach edukacyjnych (jest ich 9), które zaznająmają z tutejszą przyrodą i przybliżają dziedzictwo kulturowe mieszkańców podbabiogórskich wsi. O tym że Babiogórski Park Narodowy jest miejscem niezwykłym pod względem przyrodniczym świadczy choćby fakt wpisania go na Listę Rezerwatów Biosfery UNESCO, na którą trafiają obszary unikatowe w skali świata, niezmienione działalnością człowieka. Masyw został również włączony do europejskiej sieci Natura 2000.

Strona Babiogórskiego Parku Narodowego: www.bgpn.pl.

fot. J. Kociołek

ze stojącego tu pieca, izby białej przeznaczonej do przyjmowania gości i do „zastosowań świątecznych” oraz komory – prezentuje się obecnie ekspozycję etnograficzną z typowym wyposażeniem wiejskiej chaty z tych okolic.

Druga chałupa to dom Stefana Gancarczyka z 1910. Budowała o konstrukcji zrębowej mieści

dziś sklepik z pamiątkami, świetlicę i pokoje gościnne usytuowane w dawnych pomieszczeniach gospodarczych. Trzeci dom to chałupa Józefa Kudzi z 1900 r., która w momencie założenia skansenu już stała w tym miejscu. Najpóźniej w skansenie pojawiły się kuźnia i piwniczka ze spichlerzem – obie z początku XX w.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Zawoja – kościół św. Klemensa z XIX w., kapliczka „zbójnicka”

Sucha Beskidzka – XVIII-wieczna karczma Rzym

Sidzina – skansen – Muzeum Kultury Ludowej

Atrakcje w pobliżu

Babiogórski Park Narodowy – wędrownka szlakami po okolicach Babiej Góry, zwanej Królową Beskidów

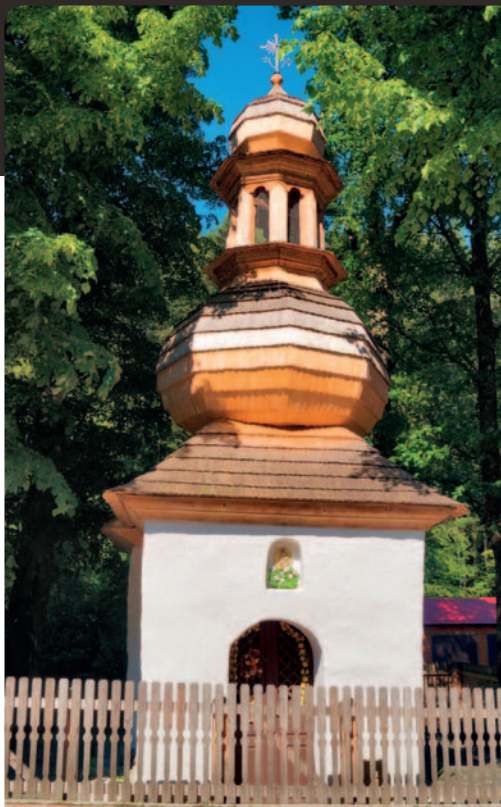
Markowe Szczawiny – schronisko PTTK

Zawoja-Czatoża – trzy piwniczki i dzwonnica loretańska, wyciągi narciarskie „Baca”, „Wojtek”

ZAWOJA POLICZNE

Kapliczka pw.
św. Jana Chrzciciela
potocznie zwana
„Zbójnicką”

34-223 Zawoja Policzne,
na wysokości numeru 1267

fol. J. Kociolek

Kapliczka „zbójnicka”

Kaplica św. Jana Chrzciciela w Zawoi-Policznem wg legendy stoi w miejscu, gdzie przed wiekami znajdowała się odludna polana, na której zbójnicy dzielili łupy, czyli „licyli się”. Niewielka budowla ocieniona przez korony starych lip – pomników przyrody, powstała prawdopodobnie pod koniec

XVIII w. Jest to kapliczka typu domkowego, wzniesiona z kamienia łamanego i otynkowana. Jednak tym, co rzuca się w oczy, jest malowniczy **gontowy** dach budowli. W dolnej części jest on czterospadowy, jego część środkową stanowi pękata bania, a najwyższą – **latarnia** zakończona baniastym **helmem**. Drewniana konstrukcja dominuje nad kamienną częścią kapliczki, we wnętrzu której wyodrębniono prostokątną **nawę** i niewielkie **prezbiterium**.

~ SKI ~
BE ^ DY
~ SKY ~

Zbójnickie tradycje

Zbójnictwo było nierozzerwalnie związane z kulturą Karpat – pojawiło się w XVI stuleciu i kwitło ponad 200 lat. Najsilniej rozwinęło się w Beskidzie Żywieckim i Śląskim. Zazwyczaj górale wkraczali na zbójnicką ścieżkę, uciekając przed wymiarem sprawiedliwości lub wojkiem albo z biedy; dla niektórych była to forma walki z uciskiem panów. Liczyła się też sława i chwała, bo choć grabieżcza działalność niewiele miała wspólnego z romantycznym mitem zabierania bogatym i dawania biednym, lud widział w „dobrych chłopcach”, jak ich zwano, wrogów wielmoży i obrońców uciskanych, bohaterów, którym niestraszna okrutna śmierć. Opiewano ich w pieśniach i tworzono na ich temat legendy.

Zbójnicy organizowali się w kilku- lub kilkunastoosobowe grupy, zwane kompanią lub towarzystwem, i wybierali spośród siebie przywódcę, czyli herszta, inaczej harnasia. W XVII w., złotej erze zbójników, szczególnie dużo wywodziło się ich z okolic Żywca. Pasma Piłska, porośnięte nieprzebytą puszcza, zapewniało im doskonałe kryjówki. Równie świetne schronienia gwarantował masyw Babiej Góry. Wiodły nim zbójnickie, przemytne chodniki na Orawę i dalej na Węgry.

Prawdziwych zbójników od dawna już nie ma, ale w Beskidach wciąż się o nich pamięta. Do dziś żywe są podania o harnasiach Ondraszku i Józefie Baczyńskim ze Skawicy czy legendy o skarbach ukrytych gdzieś w jaskiniach. Pamiątkami po zbójnikach mają być niektóre nazwy szczytów i przysiółków, jak osiedle Policzne w Zawoi (gdzie zbójnicy liczyli i dzielili zrabowane dobra), Piłsko (od zabaw urządzanych przez nich na stokach góry), Polica (szczyt, gdzie załatwiano zbójnickie porachunki) czy Klimczok (od kryjówki kompanii herszta Klimczoka). Według ludowych przekazów zbójnikom zawdzięczamy też powstanie niektórych budowli. Kryta gontem kapliczka w Zawoi-Policznem została ponoć ufundowana właśnie przez „dobrych chłopców”.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Zawoja – kościół św. Klemensa z XIX w.,

Skansen im. Józefa Żaka

Sidzina – skansen – Muzeum Kultury Ludowej

Zubrzyca Górna – Orawski Park Etnograficzny

Atrakcje w pobliżu

Zawoja-Policzne – kolej linowa Mosorny Groń

Babiogórski Park Narodowy – wyciągi
narciarskie „Baca”, „Wojtek”

Zawoja-Morgi – park linowy Las Przygód

Skansen – Muzeum Kultury Ludowej

34-236 Sidzina
tel. 501 597 208
<http://skansen.bystra-sidzina.net>

fot. J. Kociołek

Dokument pozwalający Maciejowi Gorylowi (Gorelowi) założyć wieś w puszczy beskidzkiej został wydany przez Zygmunta Augusta w 1563 r. Nowa osada nosiła nazwę Miłoszowa. Nazwa Sidzina po raz pierwszy pojawiła się w dokumentacji wizyty biskupiej z 1598 r.

W XIX w. w okolicy wsi przybyli koloniści austriaccy. Ich zadaniem było prowadzenie gospodarki leśnej w posiadłościach Habsburgów, do których Sidzina należała od 1878 r. Znaczne zmiany przyniósł koniec XIX i początek XX w. Wielu mieszkańców wyemigrowało wtedy do Ameryki za pracą, inni korzystali z nowych możliwości zarobku na miejscu: w Sidzinie powstał wówczas nowoczesny tartak.

W dwudziestolecie międzywojennym zaczęli tu zjeżdżać letnicy, rozwijał się też przemysł drzewny. Ten pomyślny okres przerwał wybuch II wojny światowej. Rychło

okazało się, że okoliczne lasy to świetna baza dla partyzantów; stacjonowali oni m.in. na polanach Malinowej i Staszkowej.

Współcześnie Sidzina to duża, malowniczo usytuowana wieś u stóp Pasma Policy i zarazem dobra baza wypadowa na wędrowki po beskidzkich szlakach. Można stąd dotrzeć np. do Zawoi czy schroniska na Hali Krupowej.

Skansen w Sidzinie – Muzeum Kultury Ludowej

Skansen w Sidzinie powstał w 1963 r., gdy padała 400. rocznica założenia wsi. Jego twórcą był Adam Leśniak, późniejszy długoletni kustosz muzeum. Przez wiele kolejnych lat pozostawał filią pobliskiego Orawskiego Parku Etnograficznego w Zubrzy, a od 2009 r. funkcjonuje pod

obecną nazwą jako gminna instytucja kultury. Skansen prezentuje tradycyjne miejscowe budownictwo. Można tu obejrzeć osiem cennych zabytków architektury drewnianej.

Pierwszym eksponatem w skansenie była chałupa Banasika z 1809 r., przeniesiona tu z Małej Sidzinki. Jest to chata o **konstrukcji zrębowej** posadowiona na kamiennej podmurówce i przykryta gontowym dachem. Od frontu znajduje się szeroki **podcień** wsparty na słupach. W jej wnętrzu można obejrzeć różnego rodzaju sprzęty domowe, np. żarna oraz narzędzia do obróbki lnu i wełny. Inne chaty w skansenie to: **zrębowa** chałupa Anny Kozioł z 1901 r. przeniesiona ze Spytkowic, w której urządzone są wystawy i spotkania, chałupa wójta Maja z 2. poł. XVIII w., gdzie odtworzono wnętrza domu średniozamożnej rodziny chłopskiej z tego okresu oraz zagrodowa chałupa z Bystrej z końca XIX w.

Ciekawostką jest, że w Sidzinie dominowały chaty kurne, bez kominów, nie był to jednak przejaw prostoty konstrukcji, lecz efekt przebiegłego omijania konieczności płacenia tzw. podymnego, czyli podatku od każdego komina. Większość chałup na tych terenach miała otwarte palenisko, z którego dym unosił się pod powałę, a stamtąd przez specjalny otwór nazywany woźnicą wydostawał się na strych, skąd przez dymniki uciekał na zewnątrz.

Kapliczki, krzyże, figury

Tereny beskidzkiego euroregionu są szczególnie bogate w drewniane kaplice i dzwonnice oraz przydrożne murowane kapliczki, krzyże i figury. Wiele malutkich kapliczek zawieszonych na drzewach można zobaczyć przy górskich szlakach. Wykonywane przez okoliczną ludność, zdobione kwiatami z bibuły są świadectwem wiary mieszkańców i ich przywiązania do tradycji. Znacznie większe kapliczki domkowe, przypominające z wyglądu miniaturowe kościoły, stoją najczęściej przy lokalnych drogach i traktach komunikacyjnych. Dawniej, gdy nie każda wieś miała swoją świątynię, często odprawiano przy nich msze święte. W niektórych wsiach obyczaj ten przetrwał do dziś.

Wieloma ozdobnymi detalami rzeźbionymi w drewnie wyróżnia się piętrowy spichlerz, tzw. górka, z 1897 r. Mieści on izbę pamięci dokumentującą walki kampanii wrześniowej 1939 r. i działalność oddziałów partyzanckich w tym rejonie.

W XIX-wiecznej kuźni z Górnej Sidziny znajduje się wystawa narzędzi kowalskich, w tym piec kowalski. Z kolei we wnętrzu młyna z Sidziny, poruszanego za pomocą koła wodnego, można zobaczyć zakład stolarski z XIX w. Ostatnim obiektem jest dzwonnica loretańska z 1937 r., mieszcząca obecnie m.in. wystawę palm wielkanocnych.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Zawoja – kościół św. Klemensa z XIX w., Skansen im. Józefa Żaka, kapliczka „zbojnicka”

Łętownia – XVIII-wieczny kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza

Atrakcje w pobliżu

Polica – dwa rezerваты na Policy
Schronisko PTTK na Hali Krupowej – do schroniska prowadzi kilkanaście atrakcyjnych szlaków turystycznych

Wysoka – dwór na Wysokiej, kwatera żołnierska z II wojny światowej

ŁĘTOWNIA

Kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza

Łętownia 99
34-242 Łętownia
tel. 18 277 30 14
<https://diecezja.pl/parafie/letownia-parafia-swietych-apostolow-szymona-i-judy-tadeusza/>

fot. J. Kociolek

Przez Łętownię, leżącą w pobliżu popularnej Zakopianki, czyli drogi Kraków – Zakopane, przed wiekami przebiegała tzw. Droga Polska – jeden z najstarszych i najważniejszych szlaków handlowych na ziemiach Rzeczypospolitej. Wiodła ona z Krakowa przez Myślenice i Łętownię aż na Węgry.

Wieś została założona w 1365 r. na ziemiach bogatego rodu Jordanów, którzy zbili majątek na kopalniach soli. Pierwszymi jej mieszkańcami byli głównie pasterze i drwale. O szybkim rozwoju miejscowości świadczy fakt, że już w 1488 r. starano się o utworzenie tu osobnej parafii, co zresztą udało się przeprowadzić jeszcze w XV stuleciu.

Dziś Łętownia liczy ok. 3 tys. mieszkańców, a jej rozwojowi sprzyja dogodne położenie przy

trasach komunikacyjnych i bliskość tak ważnych ośrodków jak Rabka-Zdrój czy Kraków.

Kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza

Kościół z lat 1760–65 to trzecia z kolei świątynia w Łętowni. Jej fundatorką była ówczesna właścicielka wsi – Barbara Lisicka.

Jest to jeden z największych drewnianych kościołów w Beskidach. Został wzniesiony w **konstrukcji zrębowej**, jego ściany są **oszalowane** pionowo, a wielospadowy dach ma pokrycie **gontowe**. Kościół składa się z trójbocznie zamkniętego **prezbiterium**,

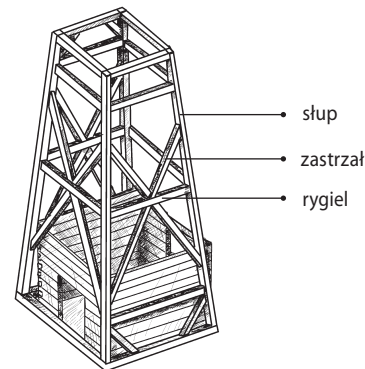
~ SKI ~
BE ^ DY
~ SKY ~

Kliszczacy – między góralami a Krakowiakami

Większą część Beskidu Makowskiego zamieszkiwali niegdyś Kliszczacy – jedna z etnograficznych grup góralskich, traktowana też jako pośrednia między góralami a Krakowiakami. Kliszczacy zajmowali się głównie uprawą roli, a także stolarką, tkactwem i garbarstwem. Szalaśnictwo, czyli typowy wypas owiec na halach, był u nich raczej niepraktykowany. Nazwa grupy wywodziła się od charakterystycznego, zdobionego obszyciem rozcięcia spodni u dołu, które zwano kliszczem.

Grupa zatraciła odrębność na początku XX w., ulegając wpływom podhalańskim i krakowskim oraz przejmując wiele elementów kultury Zagórzan. Do dziś jej tradycje i folklor kulturywuje się w gminach Budzów i Pćim. Działa tam kilka zespołów ludowych, a w pćimskiej izbie regionalnej (szkoła podstawowa na Krzywicy) można obejrzeć rekonstrukcje strojów i sprzętów domowych tej mało znanej grupy etnograficznej.

z którym sąsiaduje zakrystia, i **nawy**, do której przylegają dwie niższe kaplice boczne, tworząc rodzaj **transeptu**. Od frontu wznosi się wieża o **konstrukcji słupowej** zwieńczona baniastym **hełmem**. Zarówno **hełm** wieży, jak i **sygnaturka** z **pozorną latarnią** mają blaszane pokrycie. **Kruchta** u dołu wieży ma ściany **oszalowane** pionowo, które w równych odstępach obito dodatkowo poziomymi

Schemat konstrukcji słupowej

deskami, co daje ciekawy efekt dekoracyjny. We wnętrzu **kruchty** wyodrębniono dwie kaplice; patronem tej od strony północnej jest pochodzący z Łętowni bł. Jan Brunon Zembol.

Wnętrze świątyni zdobi XVIII-wieczna rokokowa polichromia, głównie o motywach roślinnych. Spośród wyposażenia na uwagę szczególnie zasługują rokokowe ołtarze z 2. poł. XVIII w.: cztery boczne i główny z XVIII-wiecznym obrazem przedstawiającym patronów kościoła: św. Szymona i św. Judę Tadeusza. Cennymi elementami wyposażenia są również rokokowa ambona z 1779 r., dwa XVII-wieczne konfesjonały oraz chór z organami pochodzącymi z czasów budowy świątyni.

Najbliższe obiekty na Szlaku Architektury Drewnianej

Sidzina – skansen – Muzeum Kultury Ludowej
Zawoja – kościół św. Klemensa z XIX w., Skansen im. Józefa Żaka, kapliczka „zbojnicka”
Sucha Beskidzka – XVIII-wieczna karczma Rzym

Atrakcje w pobliżu

Jordanów – Sanktuarium Matki Bożej Trudnego Zawierzenia, ratusz miejski
Jordanów-Chrobacze – dwór drewniany z 2. poł. XVIII w.
Wysoka – dwór na Wysokiej, kwatera żołnierska z II wojny światowej

LIGOTA GÓRNA

Kościół św. Antoniego Padewskiego w Ligocie Górnej

Adres: Vyšní Lhoty, Prašivá
Administrator:
Římskokatolická farnost Dobrá, nr 26,
739 51 Dobrá
Telefon: + 420 731 625 736
Web: <http://www.farnostdobra.cz/>
GPS 49.6367103N, 18.4826031E

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

Drewniany kościół na szczycie góry Praszywka (704 m n.p.m.), znajdujący się w pobliżu później wybudowanego schroniska turystycznego (1921 r.), jest typowym przykładem architektury ludowej z regionu Beskidów. O jego powstaniu krąży ciekawa historia. Właściciel frydeckiej posiadłości, hrabia Jerzy Oppersdorf, w trakcie polowania postrzelił jelenia, który broniąc się przed zbliżającą się śmiercią wbił poroże do spróchniałego drzewa, o które opierał się hrabia. Poroże unieruchomiło hrabiego nie raniąc go jednak. W podziękę za za ocalenia życia kazał na Praszywce wybudować drewniany kościół poświęcony św. Ignacemu Loyoli. Później, kiedy w pobliskiej Borowej tamtejszy kościół otrzymał tego samego patrona, kościół na Praszywce zmienił patrona na św. Antoniego Padewskiego.

Praszywka odegrała też rolę w rodzącej się świadomości narodowej. Od końca XIX wieku odbywały się tutaj wielkie spotkania ludności, które miały połączyć więzią braterską Czechów, Morawian, Ślązaków i Słowaków.

Kościół św. Antoniego Padewskiego pochodzi z 1640 roku. Pierwotnie był to niewielki prosty kościółek, do którego w 1799 roku dobudowano zakrystię. W XIX wieku powstała wieża z dzwonem, wykonano nowy ołtarz z obrazem św. Antoniego oraz zakupiono organy. W tym czasie kościół stał się miejscem pielgrzymek nie tylko dla wiernych ze Śląska, ale również z Moraw i Słowacji. W latach 1939-1945 znalazł się poza granicami tzw. Protektoratu Czech i Moraw, co ograniczyło pielgrzymowanie wielu wiernym. Przez lata

~ SKI ~
BE ^ DY
~ SKY ~

kościół był stopniowo powiększany, pierwotny budynek nie posiadał chóru ani zakrystii. Jego konstrukcję wykonano z masywnych belek, **nawa** posiada prawie kwadratowy kształt, **prezbiterium** zostało zamknięte trójbocznie, a pięcioboczne okna posiadają okiennice. Nad wejściem znajduje się mała wieżyczka. Dach oraz ściany kościoła od zewnątrz

pokryto **gontem**. Wnętrze kościoła jest proste, z płaskim **stropem** i wielobocznym **łukiem tęczowym**. W ołtarzu głównym znajduje się obraz ze sceną z życia św. Antoniego autorstwa cieszyńskiego malarza Ludwika Wanke. We wnętrzu znajduje się także obraz Matki Bożej Pomocnej. W 1990 roku kościół uroczyście obchodził 350 lecie swego założenia.

fot. M. Filip

Atrakcje turystyczne w okolicy:

Frydek-Mistek, bazylika Nawiedzenia Marii Panny we Frydku, barokowy kościół pielgrzymkowy z XVIII wieku, <http://www.farnostfrydek.cz/joomla/index>.

<http://kostely/bazilika-navstiveni-panny-marie>
tysa Góra, najwyższy szczyt w Beskidzie Morawsko-Śląskim, 1323 m n.p.m.

Ostrawa, zamek w Śląskiej Ostrawie, <http://hrad.cerna-louka.cz/>

Kościół Wszystkich Świętych w Siedliszczu

Adres: Sedliště
Administrator: Římskokatolická farnost
Sedliště, Sedliště 125, 739 36 Sedliště
Telefon: +420 731 625 654
Web: <http://www.sedliste.farnost.cz/>
GPS 49.7184369N, 18.3675669E

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

Najważniejszym i najcenniejszym zabytkiem typowej śląskiej miejscowości Siedliszcze jest malowniczy drewniany kościół Wszystkich Świętych, który aż do 2. połowy XIX wieku był filią parafialnego kościoła w Bruzowicach. Dnia 1 lutego 1871 roku ustanowiono samodzielną parafię Siedliszcze (wyłącznie dla tej miejscowości), a tutejszy kościół został podniesiony do rangi parafialnego.

Trudno przeczytać ten wspaniały zabytek, znajduje się bowiem w samym centrum miejscowości. Wokół niego rozciąga się stary cmentarz, na którym już od lat nie ma nowych pochówków, otoczony drewnianym ogrodzeniem z **gontowym** daszkiem. Cmentarz do dzisiaj zachował swój pierwotny charakter.

Jego wyjątkową atrakcją jest unikatowe „muzeum” żeliwnych krzyży nagrobnych.

Kościół wzniesiono w 1638 roku na miejscu starego drewnianego kościółka z 1447 roku, a jego poprzednikiem był jeszcze starszy kościół z 1305 roku. Kościół jest **jednonawową** świątynią orientowaną, od zewnątrz otoczoną obejściem, tzw. **sobotami**. Nad głównym wejściem znajdującym się od lica budynku (od zachodu) wznosi się kwadratowa wieża zwieńczona **hełmem** cebulastym i **latarnią** z podwójnym krzyżem. Na stromym **dwukalenicowym** dachu umieszczono **sygnaturkę**.

Wnętrze nakrywa **strop** z malowidłami z XIX wieku oraz 1. połowy XX wieku. W 1984

roku na ścianach bocznych odkryto pierwotne malowidła, o których mowa w materiałach archiwalnych z połowy XVII wieku. Najcenniejsze malowidło znajdowało się za ołtarzem bocznym Wniebowstąpienia. Dzięki pracom konserwatorskim przywrócono scenę przedstawiającą VI stację Drogi Krzyżowej. W ołtarzu głównym z XVIII wieku znajduje się obraz niebios z Matką Bożą i świętymi. Ołtarz zwieńczają rzeźby przedstawiające Trójcę Świętą. Ołtarz boczny z 1730 roku, znajdujący się po lewej stronie, został poświęcony św. Antoniemu Padewskiemu.

Postaci świętego po bokach towarzyszą rzeźby św. Jana Chrzciciela i św. Pawła. Po stronie przeciwnej umieszczono ołtarz Wniebowstąpienia, a po bokach rzeźby św. Wendelina i nieznanego świętego. W zwieńczeniu znajduje się rzeźba przedstawiająca św. Sebastiana. Godna uwagi jest także barokowa ambona i chrzcielnica.

Kościół parafialny w Siedliszczu należy do najcenniejszych zabytków drewnianej architektury sakralnej okresu baroku na Śląsku Cieszyńskim. W latach 2011-2012 poddany został generalnemu remontowi.

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

fot. Miroslav Lysek

★ Atrakcje turystyczne w okolicy:

Ostrava, ZOO <http://www.zoo-ostrava.cz/>

Strefa wypoczynkowa Olešná, <https://www.frydekmostek.cz/>

Hukvaldy, zamek Hukvaldy, <http://www.hradhukvaldy.eu>

STARE HAMRY

Drewniany kościół Marii Panny Wspomożycielki Chrześcijan na Gróniu

Adres: Staré Hamry, Gruň
 Administrator: Římskokatolická farnost
 Ostravice, Ostravice 36, 739 14 Ostravice
 Telefon na parafii: +420 731 625 828
 Telefon w sprawie wycieczek:
 +420 558 437 865, +420 737 374 819
 Web: <http://www.stare-hamry.cz/>
 GPS 49.4889625N, 18.4843400E

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

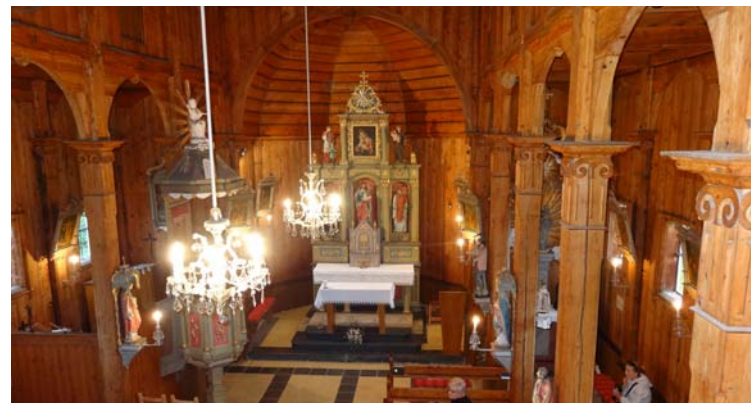
Kościół znajduje się na trasie turystycznej ciągnącej się grzbietem górskim z Grónia na Białą Krzyż. Został zbudowany w latach 1887–1891 w stylu skandynawskim, ale z nawiązaniem do tutejszej tradycji architektury ludowej. Autorem projektu był budowniczy Ferdinand Heinrich, a wykonawcą mistrz ciesielski Stanislav Pětroš z Frydku. Kościół ma kształt podłużny z pięciobocznym **prezbiterium**. Stojąc przed budowlą naszą uwagę przykuwa szereg podłużnych okien, smukła wieża i napis nad wejściem „Wspomożycielko Chrześcijan, módl się za nami”.

W wnętrzu zachował się pierwotny wystrój. Ołtarz i ambonę wyrzeźbił Andrzej Gavlas z Siedliszca, złocone wykonał znany frydecki pozłotnik Alois Menšík. W zwieńczeniu ołtarza głównego znajduje się obraz Matki Bożej Pomocnej frydeckiego malarza o nazwisku Vašek. W centralnej wnęce ołtarza umieszczono rzeźbę przedstawiającą Dobrego Pasterza wykonaną przez artystę Riefesera pochodzącego z Gröden w Tyrolu, obok znajduje się figura św. Filipa i św. Jana Nepomucena.

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

SKI
BE
DY
SKY

fot. P. Wojciechowski

★ Atrakcje turystyczne w okolicy:

Szlak turystyczny Grón – Białą Krzyż z typową architekturą beskidzką oraz pięknymi widokami na Beskidy, Wielką i Małą Fatrę

Pomnik Maryčky Magdonové, Stare Hamry

Trasa rowerowa wokół tamy Šance oraz trasy rowerowe i turystyczne **Ostravice**, bystrza na rzece Ostrawicy, pomnik przyrody

RZEPISZCZE

Drewniany kościół św. Michała Archanioła

Adres: Řeřiště
Administrator:
Římskokatolický farní úřad Vratimov,
Frydecká 59/2, 73932 Vratimov
Telefon: +420 734 683 651
Web: <https://repiste.eu/turista-priroda-pamatky/pamatky/dreveny-kostel-sv-michaela-archandela>
GPS 49.7364119N, 18.3187050E

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

Data powstania kościoła różni się w zależności od źródła, podawany jest 1484 albo 1485 rok. Pierwotnie był to kościół parafialny. Do 1654 roku, prawie przez 100 lat, był w rękach protestantów. Po 1654 roku został przyłączony do parafii w Szonowie. Jeszcze w 1688 roku kościołowi patronował św. Mikołaj. Cała budowla wykonana była z drewna, od zewnątrz kościół otaczała zadaszona galeria, tzw. **soboty** (podobnie jak w wypadku Siedliszcza, gdzie zachowała się po dziś dzień). W 1785 roku kościół odebrano parafii szonowskiej i przyłączono go

do nowopowstałej parafii racimowskiej. Na podstawie ustnych przekazów w latach 1867 i 1891 doszło do dużych zmian w wyglądzie kościoła, zarówno we wnętrzu jak i na zewnątrz. Następne remonty przeprowadzono w latach 1931-1932 (wieża) oraz w 1950 roku. Ostatnie prace remontowe we wnętrzu kościoła przeprowadzono w latach 1995-1996 (nowe tynki, malowanie, nowe ławki).

Kościół w Rzepiszczu jest obiektem drewnianym na fundamentach z cegły i kamienia. Zadaszenie, wieża i **sygnaturka** oraz ściany

boczne od zewnątrz zostały pokryte **gontem**. Z odeskowanego **szczytu** o kształcie zbliżonym do trójkąta równoramiennego wyrasta czteroboczna wieża nakryta płaskim **helmem** cebulastym pokrytym blachą, z krzyżem z rozetami na zakończeniu ramion. Smukła **sygnaturka** pochodząca z 1865 roku posiada wysoki **helm** cebulasty pokryty **gontem** wsparty na sześciu kolumnkach obitych blachą, a nad całością dominuje bania zwieńczona krzyżem

jednoramiennym. Wnętrze kościoła jest **jednonawowe** z ołtarzem głównym od strony wschodniej. Z pierwotnego wyposażenia we wnętrzu dochoowało się niewiele. W wieży znajdują się dwa żelazne dzwony, które zawieszono w 1918 roku na miejscu starych zarekwirowanych na potrzeby wojenne. Kościół otacza typowy cmentarz. Obok wejścia do kościoła postawiono drewniany krzyż przypominający misję świętą z 2000 roku.

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

fot. P. Wojciechowski

Atrakcje turystyczne w okolicy:

Paskov, zamek i park zamkowy <http://www.mesto-paskov.cz/mesto/o-meste/historie/>
Nowo zbudowana główna ścieżka rowerowa
Ostrava – Beskydy, <https://www.repiste.eu/>

turista-priroda-pamatky/cyklotrasy-s-vyskovym-profilem/93-cyklostezka-c-59-dalkova-trasa-
ostrava-beskydy
Drewniany młyn w Rzepiszczu – wiatrak
z nietypowym umieszczeniem kamieni młyńskich na drewnianym pięterku

KUNČICE POD ONDŘEJNÍKEM

Kościół św. Prokopa i św. Barbary

Adres: Kunčice pod Ondřejníkem
Administrator: Římskokatolická farnost
Čeladná a Kunčice pod Ondřejníkem,
č.p. 153, 739 12 Čeladná
Telefon: +420 595 171 252
+420 731 625 791
Web: <https://www.rk-farnost-celadna.cz/>
GPS 49.5353447N, 18.3027903E

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

Zakarpaci drewniany kościół poświęcony św. Prokopowi i św. Barbarze znajdował się pierwotnie w miejscowości Hliňance koło Czynadijowa na Rusi Zakarpackiej. Powstał na przełomie XVII i XVIII wieku. W tamtejszych archiwaliach zachowała się wzmianka o jego remoncie w 1735 roku. Na Rusi Zakarpackiej należał do Kościoła greckokatolickiego. Do Kunčic pod Ondřejníkem został przewieziony dzięki dyrektorowi Spółki Węglowej i Hutniczej w Ostrawie inż. Eduardowi Šebeli. Jak wielu ówczesnych przedsiębiorców ostrawskich posiadał on w Velkých Kunčicach (taką nazwę nosiła wtedy miejscowość) letnią siedzibę. W 1928 roku inż. Šebela nabył drewniany hliňaniński kościółek, kazał go zdemontować

i pociągiem przetransportować do Kunčic. Po zakończeniu niezbędnych napraw, kościół został ponownie odtworzony. Zrekonstruowano również zniszczoną wcześniej wieżę. W 1931 roku kościół poświęcono św. Prokopowi i św. Barbarze. Pierwszą uroczystością odprawioną w tym kościele był ślub córki Šebeli z hrabią Larischem-Mönnichem.

Dominującym elementem kościoła są trzy stopniowo umieszczone wieże – największa nad wejściem do kościoła, najmniejsza nad **prezbiterium**. Wieże jednocześnie wyznaczają trzy oddzielone części kościoła, zgodnie z zasadami liturgicznymi. W Kościele greckokatolickim ksiądz odprawia nabożeństwo w miejscu

oddzielonym od środkowej części ozdobną ścianą zwaną ikonostasem. Środkowa część przeznaczona jest dla osób, które zostały już ochrzczone. Część kościoła zaraz za wejściem zajmują osoby jeszcze nieochrzczone. Dzisiaj kościół jest świątynią katolicką. W części gdzie dawniej ksiądz odprawiał nabożeństwo powstała zakrystia, a w części środkowej ustawiono mensę ołtarzową, przy której ksiądz celebrował mszę zwrócony twarzą do wiernych.

Nawa kościelna ma kształt kwadratu, nakryta została niezwykle, piramidalnym sklepieniem. Na wprost wejścia wznosi się bogato rzeźbiony, pięciopoziomowy ikonostas

z trzema wejściami, tzw. wrotami. Na ikonostasie umieszczono w pięciu rzędach ikony. Kolejno od góry są to: ikony z przedstawieniami zaczerpniętymi ze Starego Testamentu, poniżej umieszczone przedstawiają dwunastu apostołów, w trzecim rzędzie sceny z Nowego Testamentu, poniżej kolejno św. Mikołaj, Bogurodzica, Chrystus Nauczający i św. Michał Archanioł. Na samym dole znajdują się dwie ikony – Abraham ofiarujący swego syna Izaaka oraz Ucieczka Rodziny Świętej przed Herodem do Egiptu. Obraz Boga Ojca znajdujący się po prawej stronie pierwotnie znajdował się w ołtarzu głównym.

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

★ Atrakcje turystyczne w okolicy

Pustevny, kompleks drewnianych budynków zaprojektowanych przez architekta Dušana Jurkovića w stylu secesji ludowej, www.pustevny.cz

Radhošť, szczyt górski pogańskiego boga gościnności, płodności i urodzaju Radegasta <http://www.pustevny.cz/o-pustevnach/radhost/>
Štramberg, górskie miasteczko z założone w XIV wieku z zamkiem Štramberg, <http://www.stramberk.info/>

Kościół św. Fryderyka

Adres: Bílá
 Administrator: Římskokatolická farnost Ostravice,
 Ostravice 36, 739 14 Ostravice
 Telefon na parafii: +420 731 625 828
 Telefon: +420 558 690 020, +420 724 045 337
 WWW: <http://www.obecbila.cz/pametihodnosti/>
 GPS 49.4422661N, 18.4538211E

fot. arch. Sdružení Region Beskydy

Kościół św. Fryderyka różni się od tradycyjnej ludowej sakralnej architektury beskidzkiej. Należy do najmłodszych obiektów sakralnych tego regionu. Został ufundowany przez ołomunieckiego arcybiskupa Fryderyka Fürstenberga w latach 1873–1875. Autorem projektu był budowniczy Antonín Kybasta, który zainspirował się architekturą skandynawską. Przypomina ją wysoka, smukła wieża z wąskimi, wydłużonymi oknami zwieńczonymi trójkątnymi przyczółkami oraz łamany na dwu poziomach dach.

Niezwykle skomplikowane podwójne załamanie konstrukcji dachowej nad **nawą** z przejściami pomiędzy poszczególnymi segmentami zwraca uwagę na doskonałe opanowanie prac rzemieślniczych przez jego budowniczych. Dach uzupełniono stromymi daszkami podkreślającymi rozczłonkowanie bryły poprzez dobudowanie przedsionków przed poszczególnymi wejściami.

Dominującym elementem wnętrza kościoła jest 14 bogato rzeźbionych kolumn wspierających **strop** i chór otwarty do wnętrza

trzema arkadami. Wyposażenie **nawy** i **prezbiterium** zostało również ufundowane przez arcybiskupstwo ołomunieckie, do którego należało (dzisiaj ponownie należy) większość okolicznych lasów. W 1910 roku dotychczasowa kaplica filialna została podniesiona do rangi

kościół parafialny, dobudowano zakrystię, zbudowano chór ze schodami spiralnymi, urządzono cmentarz w stylu romantycznym oraz zbudowano probostwo. Remont i dobudówki wykonał budowniczy miejski z Frenštátu Alfred Parma.

Bílá, pałac myśliwski. Fot. arch. Sdružení Region Beskydy

Atrakcje turystyczne w okolicy:

Bílá, pałac myśliwski zbudowany w 1906 r. roku przez arcybiskupa ołomunieckiego, jako miejsce odpoczynku z możliwością polowania w okolicznych lasach, www.obecbila.cz/pametihodnosti

Bílá, kaplica św. Cyryla i Metodego w osadzie Hlavatá, zbudowana w 1924 roku w stylu późnej secesji
Bílá, narodowy rezerwat przyrody Salajka
Bílá, miejsce do aktywnego wypoczynku dla rodzin z dziećmi, z szeroką gamą letnich i zimowych atrakcji dla dużych i małych

Objaśnienia terminów wyróżnionych w tekście

belka tęczowa – pozioma ozdobna belka umieszczana u góry otworu tęczowego, tj. pomiędzy prezbiterium a nawą główną; na belce tęczowej zwykle ustawiano krucyfiks, a często także figury Matki Bożej i świętych

boazeria – drewniana okładzina wewnętrznych ścian budynku

dach łamany polski – dach mający dwie „kondygnacje” oddzielone od siebie uskokiem lub ścianką; połacie obu „kondygnacji” mają takie samo nachylenie

dach namiotowy, brogowy – dach składający się z kilku trójkątnych połaci stykających się w najwyższym punkcie

dach półszczytowy, przyczółkowy – odmiana dachu dwuspadowego z szerokim okapem (daszkiem) w ścianie bocznej (szczytowej)

gont – deseczka w kształcie klina służąca niegdyś do krycia dachów; zwykle gonty wyrabiano z drewna drzew iglastych

hełm – ozdobne zwieńczenie wieży w formie ostrosłupa, stożka lub bani

izbica – inaczej: pięterko dzwonowe; najwyższa kondygnacja wieży-dzwonnicy, zwykle mieszcząca dzwony; **izbica pozorna** – w odróżnieniu od prawdziwej nie ma podłogi, nie stanowi więc osobnego „pięterka”, lecz pełni jedynie funkcję dekoracyjną

kalenica – górna, pozioma krawędź dachu, na styku dwóch przeciwległych połaci dachowych

kasetony – czworoboczne wgłębione pola wykonane w drewnie, kamieniu lub stiuku, zdobiące strop lub sklepienie

konstrukcja słupowa, słupowo-ramowa – konstrukcja składająca się ze sztywnych ram w postaci słupów i opartych na nich belek, usztywniona ryglami i zastrzałami

konstrukcja zrębowa, wieńcowa – konstrukcja, w której ściany wznoszone są z bali układanych jeden na drugim, tworzących tzw. zrąb, i łączonych w narożach za pomocą różnego rodzaju łączy ciesielskich

kurna chata – dawna wiejska chata bez komina, w której dym z paleniska wydostawał się przez otwór w najwyższym punkcie dachu

kroksztyn – zakończenie belki stropowej wysunięte przed elewację budynku

kruchta – przedsionek kościoła

latarnia – okrągła lub wieloboczna wieżyczka nad dachem lub kopułą, z wieloma okienkami, dzięki którym do wnętrza budowli wpadało światło

łuk „ośli grzbiet”, łuk siodłowy – rodzaj łuku ostrego, w którym oba ramiona mają esowaty kształt, a szczytowa część ma ostry, wysmukły profil

nawa – część kościoła między prezbiterium a kruchtą, przeznaczona dla wiernych

połać dachowa – płaska powierzchnia dachu

prezbiterium – część kościoła, w której znajduje się ołtarz główny

ryzalit – część fasady budynku wysunięta przed linię ścian na wysokości wszystkich kondygnacji

sklepienie kolebkowe – sklepienie mające kształt połowy powierzchni leżącego walca

soboty – niskie podcienia wsparte na słupach, obiegające z zewnątrz drewniany kościół; miały one chronić podmurówkę świątyni przed wilgocią, służyły też jako schronienie przybywającym z daleka wiernym

strop – poziomy element konstrukcyjny oddzielający poszczególne kondygnacje budynku

sygnaturka – wieżyczka kościelna z niewielkim dzwonem, także nazywanym sygnaturką

szalowanie, szalunek – pokrycie ścian budynku warstwą desek połączonych ze sobą krawędziami; szalunek wzmacniał i uszczelniał konstrukcję

szczyt, ściana szczytowa – trójkątna ściana między połaciami dachu dwuspadowego; także: węższa ściana budynku

transept – nawa poprzeczna, przecinająca się prostopadłe z nawą główną

tryptyk – ołtarz składający się z trzech części

układ bazylikowy – określenie odnoszące się do kościołów wielonawowych, gdzie środkowa nawa jest wyższa od naw bocznych

układ halowy – określenie odnoszące się do kościołów wielonawowych, gdzie środkowa nawa jest tej samej wysokości, co nawy boczne

Spis obiektów

- Bielowicko – kościół św. Wawrzyńca 15
Bielsko-Biała – Dom Tkacza 11
Bielsko-Biała Mikuszowice – kościół
św. Barbary 13
Brenna – dworek myśliwski Konczakówka 17
Cięcina – kościół św. Katarzyny
Aleksandryjskiej i kompleks zabudowań
plebańskich 50
Czernichów – dzwonnica 34
Gilowice – kościół św. Andrzeja Apostoła 36
Istebna – Chałupa Kawuloka 32
Istebna-Andziółówka – kaplica
Konarzewskich 28
Istebna-Kubalonka – kościół Podwyższenia
Krzyża Świętego 30
Jeleśnia – Stara Karczma 56
Juszczyna – kościół Nawiedzenia
Najświętszej Marii Panny 54
Lachowice – kościół pw. św. Piotra i Pawła 60
Laliki-Pochodzita – kościół Najświętszej
Marii Panny Nieustającej Pomocy 39
Łętownia – kościół pw. św. Apostołów
Szymona i Judy Tadeusza 72
Łodygowice – kościół pw. św. Apostołów
Szymona i Judy Tadeusza 9
Miłówka – Muzeum „Stara Chałupa” 46
- Sidzina – Skansen – Muzeum Kultury
Ludowej 70
Soblówka – kościół Niepokalanego Serca
Najświętszej Marii Panny 42
Stara Wieś – kościół Podwyższenia Krzyża
Świętego 4
Sucha Beskidzka – karczma Rzym 62
Szczyrk – sanktuarium św. Jakuba Starszego
Apostoła 7
Ślemień – Żywiecki Park Etnograficzny
„Etnopark” 58
Ustroń – Muzeum Regionalne „Stara
Zagroda” 21
Ustroń-Nierodzim – kościół św. Anny 19
Wisła – pałacyk myśliwski Habsburgów 23
Wisła-Czarne – kaplica św. Jadwigi
Śląskiej 26
Wisła-Głębcze – kościół Znalezienia Krzyża
Świętego 25
Zawoja – kościół św. Klemensa 64
Zawoja-Markowa – Skansen im. Józefa Żaka 66
Zawoja-Policzne – kapliczka „zbójnicka” 68
Złatna – leśniczówka 44
Żabnica – kościół Matki Bożej
Częstochowskiej 48
- Biłá – Kościół św. Fryderyka 84
Kunčice pod Ondřejníkem –
Kościół św. Prokopa i św. Barbary 82
Rzepiszcz – Drewniany kościół św. Michała
Archanioła 80
Siedliszcze – Kościół Wszystkich Świętych
w Siedliszczach 76
- Stare Hamry – Drewniany Kościół pw. Marii
Panny na Gróniu 78
Ligota Górna – Kościół św. Antoniego
Padewskiego w Ligocie Górnej 74

PUNKTY INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

- **Bielsko-Biała:** pl. Ratuszowy 4, tel.: 33 8190050, www.it.bielsko.pl, bielskobiala@slaskie.travel
- **Brenna:** ul. Wyzwolenia 77, tel.: 33 8586971, brenna@slaskie.travel
- **Gilowice:** ul. Krakowska 40, tel.: 33 8653020, gilowice@slaskie.travel
- **Istebna:** ul. Istebna 68, tel.: 516 195 614, istebna@slaskie.travel
- **Jeleśnia:** ul. Plebańska 1, tel.: 33 8630777, 604 574 390, jelesnia@slaskie.travel
- **Milówka:** ul. Dworcowa 1, tel.: 33 8637399, milowka@slaskie.travel
- **Sucha Beskidzka:** ul. Zamkowa 1, tel.: 33 8742605, it.sucha-beskidzka@msit.malopolska.pl
- **Szczyrk:** ul. Beskidzka 41, tel.: 33 8158388, szczyrk@slaskie.travel, www.szczyrk.pl
- **Ślemień:** ul. Krakowska 124, tel.: 33 8654649, slemien@slaskie.travel
- **Ujszoły:** ul. Bystra 1, tel.: 33 8647036, ujsoły@slaskie.travel
- **Ustroń:** Rynek 2, tel.: 33 8542653, ustron@slaskie.travel
- **Wisła:** pl. B. Hoffa 3, tel.: 33 8553456, wisla@slaskie.travel
- **Wisła:** ul. Lipowa 4a, tel.: 33 8553560, pttkwisla@slaskie.travel
- **Węgierska Górka:** os. XX-lecia II RP 12, tel.: 33 8642187, wegierskagorka@slaskie.travel
- **Zawoja (Centrum):** budynek BCK, tel.: 33 8775066, bck@zawoja.pl

INFOKIOSKI I POLECANE PORTALE TURYSTYCZNE

- Portal regionalny „Beskidy i Śląsk Cieszyński”, www.beskidy.travel
- Serwis turystyczny Bielska-Białej, www.visitbielsko.pl
- System informacji turystycznej Bielska-Białej i powiatu bielskiego, www.sitbb.pl
- Sieć babiogórskich infokiosków, www.visit.powiatsuski.pl

W przewodniku turystycznym „Architektura drewniana w Beskidach” przedstawiono 39 obiektów należących do najciekawszych i najcenniejszych zabytków w paśmie Beskidów – od Śląskiego, przez Żywiecki i Mały, aż do Makowskiego. Licznie reprezentowana jest architektura sakralna: kościoły i przydrożne kapliczki wznoszono niegdyś z najtańszego dostępnego budulca, czyli z drewna. Dziś te budynki to perełki architektury drewnianej, stanowiące dziedzictwo kulturowe Beskidów. Zdecydowanie mniejszą grupę tworzą obiekty architektury świeckiej – dworki, leśniczówki, karczmy, ludowe chałupy czy też zabytki drewnianego budownictwa miejskiego, jak Dom Tkacza w Bielsku-Białej. Współcześnie obiekty te bardzo często pełnią funkcję muzeów, w których dzięki oryginalnemu dawnemu wyposażeniu poczuć można atmosferę codzienności sprzed wieków.

Cenne uzupełnienie przewodnika stanowi słowniczek terminów specjalistycznych oraz mapa z zaznaczonymi zabytkami. Część obiektów opatrzona jest kodem QR, dzięki któremu możliwe jest ich wirtualne zwiedzanie.

~ SKI —
BE ^ DY
— SKY ~

PRZEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRAČAMEZ GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Druk przewodnika „Architektura drewniana w Beskidach” został zrealizowany w ramach mikroprojektu pt. „Promujemy” współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu INTERREG V-A Republika Czeska-Polska 2014-2020 oraz z budżetu państwa Rzeczypospolitej Polskiej.